

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ESTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

DİNDARLIK-İNTİHAR İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HALİT ALTUNTOP

Tez Danışmanı: Doç. Dr. HÜSEYİN CERTEL

ISPARTA, 2005

İçindekiler

Kısaltmalar	4
Tabloların listesi	5
Özet	7
Abstract.....	8
Giriş	9
Araştırmanın amacı	9
Araştırmanın hipotezleri.....	9
Araştırmanın sınırlılıkları.....	10
BİRİNCİ BÖLÜM	
İNTİHAR.....	11
1.1. Tanım	11
1.2. İntihar tipleri.....	12
1.3. İntihar istatistikleri	12
1.4. Cinsiyet ve intihar.....	13
1.5. Medeni Durum ve İntihar.....	14
1.6. Alkol, uyuşturucu ve intihar.....	15
1.7. Ailenin intihara etkisi.....	16
1.8. İntihar Sebepleri.....	17
1.8.1. Yalnızlık.....	18
1.8.2. Duygudurum bozuklukları ve intihar.....	19
1.8.3. Umutsuzluk, depresyon ve intihar.....	20
1.8.4. Psikolojik bozukluklar ve intihar.....	21
1.8.5. Bilişsel çarpıtmalar ve intihar.....	22
1.9. Toplumsal Değerlerin İntihara Etkisi.....	22

1.10. Yardım çağrısı.....	25
1.11. Yaşama nedenleri ve intihar.....	25
1.12. Yaşlara Göre İntihar Olgusu.....	26
1.12.1. Ergenlik dönemi	26
1.12.2. Orta yaş dönemi.....	30
1.12.3. Yaşlılık dönemi.....	31

İKİNCİ BÖLÜM

İNTİHAR-KİŞİLİK-DİN İLİŞKİSİ VE İSLAMİYET'İN İNTİHARI ÖNLEMENE ETKİSİ.....	36
2.1. Olayları açıklama biçimi ve dini başa çıkma.....	36
2.2. İslamiyet'in intiharı önlemene etkisi.....	39
2.3. Direkt etkisi.....	40
2.4. Olgun dindarlık ve olgunlaşmamış dindarlık.....	41
2.5. Dolaylı etkisi	43
2.5.1. İbadetler.....	43
2.5.2. Sığınma ve güvende olma ihtiyacı.....	46
2.5.3. Sıkıntılar.....	48
2.5.4. Din ve anlam ihtiyacı.....	49
2.5.5. Yaratılış gayesi.....	56
2.5.6. Dua.....	57
2.5.7. Ahiret İnancı.....	60
2.5.7 İslamiyet'in kişiliği geliştirmene etkisi	61
2.5.8. Kişiyi sosyalleştirmesi.....	64
2.6. İslam'a göre ölümün anlamı.....	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİNDARLIK-İNTİHAR İLİŞKİSİ.....	71
3.1. Araştırmanın yöntemi.....	71
3.2. Araştırmanın evreni ve örnekleme.....	71
3.3. Araştırmanın bilgi toplama araçları.....	71
3.4.1. Yazılı kaynaklardan veri toplamak.....	71
3.4.2. Deneklerden veri toplamak.....	72
3.5Araştırma verilerinin analizi.....	72
3.6Araştırmanın bulguları ve değerlendirme.....	72
Sonuç.....	95
Kaynakça.....	97
Ek 1 Uygulanan anket formu.....	103

Kısaltmalar

A Ü : Ankara Üniversitesi

Çev : Çeviren

SDÜ : Süleyman Demirel Üniversitesi

Bkz : Bakınız

v b : ve benzeri

N : Denek sayısı

x^2 : Chi-square

Tabloların listesi

Tablo 1: Deneklerin mensup oldukları kurumlara göre dağılımı

Tablo 2: Deneklerin yaşlara göre dağılımı

Tablo 3: Deneklerin cinsiyetlerine göre dağılımı

Tablo 4: Deneklerin öğrenim durumlarına göre dağılımı

Tablo 5: Deneklerin medeni durumlarına göre dağılımı

Tablo 6: Deneklerin sosyo-ekonomik durumlarına göre dağılımı

Tablo 7: Deneklerin dini bilgi düzeyleri bakımından dağılımı

Tablo 8: Deneklerin dindarlık düzeyleri bakımından dağılımı

Tablo 9: Deneklerin namaz kılma durumlarına göre dağılımı

Tablo 10: Deneklerin oruç tutma durumlarına göre dağılımı

Tablo 11: Deneklerin intiharı düşünme durumlarına göre dağılımı

Tablo 12: Deneklerin intihar girişiminde bulunma durumlarına göre dağılımı

Tablo 13: İntihar düşüncesiyle cinsiyetin karşılaştırılması

Tablo 14: İntihar girişimi olanlarla cinsiyetin karşılaştırılması

Tablo 15: İntihar girişiminin medeni durum ile karşılaştırılması

Tablo 16: İntihar girişimi ile İntihar düşüncesinin karşılaştırılması

Tablo 17: İntihar girişimi ile dini bilgi düzeyinin karşılaştırılması

Tablo 18: Namaz kılma ile intihar girişiminde bulunmanın karşılaştırılması

Tablo 19: Namaz kılma ile intihar düşüncesinin karşılaştırılması

Tablo 20: Oruç tutma ile intihar girişiminde bulunmanın karşılaştırılması

Tablo 21: Oruç tutma ile intihar düşüncesinin karşılaştırılması

Tablo 22: İntihara bakışı belirleyen kaynak ile ilgili bilgiler

Tablo 23: Deneklerin intihar sebepleri hakkında ki görüşleri ile ilgili bilgiler

Tablo 24: Karamsarlık ile intihar girişiminin karşılaştırılması

Tablo 25: Hayata olumlu bakma ile intihar girişiminin karşılaştırılması

Tablo 26: Geleceğe umutlu bakma ile intihar girişimi arasında ki ilişki

Tablo 27: Geleceğe umutlu bakma ile dindarlık durumu arasında ki ilişki

Tablo 28: Dindarlık düzeyi ile intihar edenlere bakış arasındaki ilişki

Tablo 29: İntihar girişimi ile intihar edene bakış arasında ki ilişki

Tablo 30: Dindarlıkla intihar etmeme sebebi arasında ki ilişki

Tablo 31: İntihar girişimi ile intihar etmeme sebebi arasındaki ilişki

Tablo 32: İntihar girişimi ile başetme arasındaki ilişki

Tablo 33: İntihar girişimi ile “intiharı tek çözüm olarak görme” arasındaki ilişki

Tablo 34: İntihar girişimi ile intihar edenlerin ahirette cezalandırılacağına inanma arasındaki ilişki

Tablo 35: Dindarlık ile intihar edenlerin ahirette cezalandırılacağına inanma arasındaki ilişki

Tablo 36: Dindarlıkla-sabır arasındaki ilişki

Tablo 37: İntiharla-sabır ilişkisi

Tablo 38: İntihar girişimi ile ahiret inancı arasındaki ilişki

Tablo 39: İntihar girişimi ile kader inancının karşılaştırılması

Tablo 40: Dindarlık ile kader inancının karşılaştırılması

Tablo 41: İntihar girişimi ile kendini kabullenme arasındaki ilişki

Tablo 42: Dindarlık ile kendini kabullenme arasındaki ilişki

ÖZET

İslam dini intiharı kesin olarak yasaklamıştır. Fakat buna rağmen müslümanlar arasında da intihar vakaları görülmektedir. Çalışmamızın en önemli araştırma konusunu da bu oluşturmaktadır. Çok ağır maddi ve manevi sıkıntılar yaşayan bir Müslüman intihar etmeyi düşünmezken, daha hafif bir sıkıntı sebebi ile intihara teşebbüs eden Müslüman birisinde bu farkı oluşturan nedir?

“İnsanı mutlu ya da mutsuz eden olaylar değil, kişinin olaya bakış açısıdır.” sözü, çalışmamız açısından çok önemlidir. Çünkü olaylar aynı olduğu halde gösterilen tepkiler kişilere göre değişmektedir. İşte İslamiyet’in kişiye kazandırdığı “olaylara bakış açısı” tezimizde araştırdığımız başlıca konulardandır.

İslamiyet sadece intihar yasaklamakla kalmamış, bütün hadiseleri kapsayabilecek genişlikte prensipler getirerek kişinin intihara karşı direncini artırmayı da amaçlamıştır. İşte bu prensipler nelerdir ve İslamiyet’in intiharı engellemedeki mekanizması nasıl işlemektedir? Bu soruların cevabını ararken, konumuz; din psikolojisi, psikiyatri ve psikoloji bilimlerinin üçünün de ortak çalışma alanına girdiği için, bu üç bilimin de literatürlerinden yararlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde; intihar hakkında genel bilgiler verilmiş, intihar istatistikleri, intihar-umutsuzluk, depresyon ve yalnızlık gibi konuların intiharla ilişkisi, yaşlara göre intihar olgusu ele alınmıştır. İkinci bölüm de “olayları açıklama biçimi ve dini başaçıkma, İslamiyet’in intiharı önlemeye etkisi, direkt etkisi, olgun dindarlık ve olgunlaşmamış dindarlık, dolaylı etkisi, ibadetler, sığınma ve güvende olma ihtiyacı, sıkıntılar, din ve anlam ihtiyacı, yaratılış gayesi, dua, ahiret inancı, İslamiyet’in kişiliği geliştirmeye etkisi, kişiyi sosyalleştirmesi, İslam’a göre ölümün anlamı” konuları ele alınmıştır.

Araştırmamızın “Araştırma Bulguları ve Değerlendirme” başlıklı üçüncü bölümünde ise anket verileri tablolar halinde aktarılmış, yapılan çaprazlamalar ve χ^2 testi sonuçları yorumlanmıştır.

Anahtar kelimeler: intihar düşüncesi, umut, dindarlık, dua, ahiret, kişilik bütünleşmesi

ABSTRACT

Islam religion prohibits suicide. Nevertheless, suicide cases are observed among muslims. This forms the most important subject of my study. What delimits the difference between a man choosing suicide in a slight pressure and another one don't even after the most depressive shocks?

“Whether the events are sad or happy, important thing is the perspective” is very important in our study. Because, even the same event can lead to different reactions. The “perspective” acquired with Islam is among the things being searched of.

Not only Islam commands the suicide is forbidden, but also aims to develop resistance to it by introducing principles covering the whole incidents. What are these principles and how mechanisms preventing suicide work? To answer the questions above, literature data of all psychology, theological psychology, and psychiatry dealing with the study subject have been used.

In the first part with the title “İntihar (=suicide)”, general information about suicide is given, suicide statistics, despair-suicide, depression-loneliness relations etc., and suicide phenomenon were evaluated. In second part entitled “İntihar-Kişilik-Din İlişkisi ve İslamiyet’in İntiharı Önlemeye Etkisi (=Suicide-character-religion relations and effect of Islam preventing suicide)” following terms were dealt with; interpretation of events and religious response, effect of Islam preventing suicide, direct effect, mature and immature religious thought, indirect effect, worship, need for shelter and safety, problems, religion and the need for meanings, creation aim, pray, belief of heavens, effect of Islam in developing character, and meaning of death according to Islam.

In third part entitled “Araştırma Bulguları ve Değerlendirme (=Results and Evaluation)”, inquiry data were given in tables, and crossreferences and χ^2 test applied were evaluated.

Keywords: suicide thought, hope, religiousness, pray, heaven, identity completion

GİRİŞ

Araştırmanın amacı

Araştırmanın amacı, dindarlık ile intihar olayı arasında bir ilişki olup olmadığını, eğer varsa bu ilişkinin yönünün ne olduğunu tespit etmektir. Bir başka ifadeyle dindar hayat görüşü ve hayat tarzının intiharı önleyen ya da azaltan bir faktör olup olmadığını tespit etmektir.

İntihar, hangi dinden olursa olsun bütün insanların ortak sorunudur. İntiharı engellemek için İslamiyet'e mensup olmak yeterli değildir, İslamiyet'in intiharı engellemek için getirdiği prensipleri de uygulamak gerekir. İşte araştırmamızın diğer bir amacı da İslamiyet'in intiharı engellemedeki mekanizmalarını ortaya koymak ve Müslüman olduğu halde kişilerin neden intihardan kurtulamadıklarının sebeplerini ortaya çıkarmaktır.

Araştırmanın hipotezleri

Araştırmanın amaçları doğrultusunda, hipotezler aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.

1. Dindarlık ile İntihar düşüncesi ve intihar girişimi arasında bir ilişki vardır.
2. Kişilerin dindarlık düzeyleri farklı farklıdır ve intiharı engellemede dindarlık seviyesi önemlidir.
3. İbadetlere devam etme ile intihar arasında bir ilişki vardır.
4. Din, kişinin kendisine, dünyaya ve geleceğe bakışını olumlu bir yönde etkileyerek kişinin intihara karşı direncini artırır.
5. Din, umut seviyesini artırdığı için intiharı engellemede önemli bir faktördür.
6. Din, olaylarla başetme seviyesini artırdığı için intiharı engellemede önemli bir faktördür.
7. Din, kişinin sabretme gücünü artırarak intiharı engellemede önemli bir faktördür.
8. Ahiret inancı, intiharı engellemede önemli bir etkidir.

9. kader inancı, intiharı engellemede önemli bir etkidir.

10. Din, sığınma ve güvende olma ihtiyacı, anlam ihtiyacı, yaratılış gayesi gibi konularda insanı tatmin ettiği için intiharı önlemede önemli bir faktördür.

Araştırmanın sınırlılıkları

Başlangıçta, başarısız intihar girişimleri yaşayanların ve intihar sonucunda hayatlarını kaybedenlerin yakınlarının üzerinde anket yapılması ve bu amaçla psikiyatri klinikleri ve emniyet kayıtlarından yararlanılması düşünülmüş, fakat bu mümkün olmamıştır. Dolayısıyla araştırmamız rasgele örneklem metodu ile seçilmiş kişilerin intihar hakkındaki görüşlerine dayanmaktadır.

Anketimize katılan bütün denekler İslam dinine mensuptur. Dolayısıyla din karşıtı, dine ilgisiz ve ateist kesimlerin intihar hakkındaki görüşleri ve intihar karşısındaki dirençleri tespit edilememiştir.

Bu araştırmada dindarlığın bilgi ve ibadet boyutu üzerinde ağırlıklı olarak durulmuş, inanç boyutu ile ilgili olarak da kader ve ahiret inancına yer verilmiş, dindarlığın diğer boyutlarına temas edilmemiştir. Ayrıca kendini kabullenme, umut ya da umutsuzluk, karamsarlık ya da iyimserlik, sabır gibi özellikler, intihar ve intihar edenler hakkındaki tutumlarla intihar ve dindarlık ilişkisi araştırılmıştır.

Çalışmamız Çankırı ilindeki altı kuruluştan tesadüfî örneklem yolu ile seçilmiş 429 kişiye uygulanan anket verilerine dayandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNTİHAR

1.1. Tanım

Türkçe’de, ne İslamiyet öncesi ne de İslamiyet sonrası kaynaklarda intihar anlamına gelebilecek bir kelimeye rastlanmamaktadır. Arapça göğüs, göğse vurma, boğazından asılma, deveyi boğazlama, gırtlığı bıçakla kesme anlamlarına gelen “nahr” kökünden türetilen intihar dilimize böyle yerleşmiştir.¹ Tanzimat döneminde, batı dillerinden yapılan çevirileri karşılayabilmek için, Arapça’dan alınan ve “kendi kendini öldürme” anlamına gelen “intihar” kelimesi kullanılmıştır.²

İntihar latince “insanın kendini öldürmesi” anlamına gelen “sui” yani “ben” ve “cedere” yani öldürmek kıymak anlamına gelen iki kelimenin birleşmesinin sonucu “suicidere” den İngilizce’ye suicide şeklinde geçmiştir.³

İntihar, saldırgan dürtülerin bastırılması ve insanın kendi özbenine yönelmesi sonucu ortaya çıkan bir eylem biçimidir.⁴ Bu sebeple “özkıyım” olarak da isimlendirilmiştir.

Basit bir anlatımla intiharı, bireyin bilerek ve isteyerek kendi eliyle canına kıyması olarak tanımlayabiliriz.

İntihar hayattan kurtulma konusunda kolay çareye başvurmadır.⁵ “Bir cinnet ve hezeyan halidir. Ruhsal bozukluktur kimileri için. Aczin çığığıdır. Bir kaçıştır sorumluluklardan, tüm rollerden... Sığıştır. Korkaklıktır. Hayır cesarettir. Seçeneğin kullanılmasıdır. Kişisel determinizmdir yani. Tepkidir. Öç alıştır. Belli psiko-sosyal ilişkiler çerçevesinde sayısal bir gelişimin, bir diğer ifade ile, umarsızlığın, kırıklıkların, acıların, erinçsizliklerin sonlandırılmasıdır intihar. Yitiriliştir. İmdat çağrısıdır. Sosyal alarmdır. Öze dönüşten tedhiştir.”⁶

¹ ESKİN, M., *İntihar; Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme*, Ankara, 2003, s. 3.

² YILMAZ, A. E., *Edebiyat ve İntihar*, Selis Yayınları, İstanbul, 2003, s. 8.

³ ESKİN, *İntihar*, s. 3.

⁴ KARACA, F., *Ölüm Psikolojisi*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2000, s. 231.

⁵ TOLSTOY, L. N., *İtirafımlarım*, Çev. O. YETKİN, Kaknüs Yayınları, İstanbul, s. 28.

⁶ ÇEKİRGE, P., *Niçin İntihar*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1996, s. 72.

1.2. İntihar tipleri

Durkheim'in İntihar Tipleri

Durkheim'in toplumbilimsel görüşüne göre intihar sosyal bütünleşme ile ters orantılıdır. Başka bir anlatımla bir toplumda sosyal bütünleşmişlik düzeyi düştükçe intiharlar artmaktadır. Toplumsal bütünleşmişlik arttıkça intiharlar da azalmaktadır. Toplumsal bütünleşmişlik ve toplumsal düzenlemeye bağlı olarak Durkheim intiharı dört ana grupta toplamıştır. Bunlar: Bencil intiharlar, elcil intiharlar, kuralsızlık intiharları, ölümcül intiharlar.⁷

Baechler'in İntihar Tipleri

Başka bir toplumbilimsel intihar sınıflaması Fransız sosyal bilimci Jean Baechler tarafından önerilmiştir. Baechler'e göre intiharlar dört ana grupta toplanır. Baechler'in önerdiği dört intihar türü şunlardır: Kaçma intiharları, saldırganlık intiharları, adanma intiharlar ve oyun intiharlar.⁸

Shneidman'ın Sınıflaması

Bir diğer intihar sınıflaması Shneidman'a aittir. Shneidman'a göre ölümlerle sonuçlanan intiharlar üç ana gruba ayrılırlar. Bunlar: Bencil intiharlar, çiftli intiharlar ve soyutlanma intiharları.⁹

1.3. İntihar istatistikleri

Genel sağlığı tehdit eden ve dünyada tabiat dışı olan bu problemin genişliği ne kadar olabilir? Avrupa'nın bir çok memleketlerinde intihar, kaza vak'alarından, kanserden ve kalb hastalıklarından sonra, dördüncü ölüm olayı olarak gelmektedir.¹⁰ Yıllık intihar sıklığı 12/100.000 olan Amerika'da intihar, ölüm nedenleri arasında 8.-9. sırada, gençler arasında ise 2.-3. sırada yer almaktadır. İntihar girişimlerinin sıklığının ise intihar sıklığının 10 katı kadar olduğu tahmin edilmektedir. Yapılan çalışmalar intiharlarda sıklık olarak erkek kadın oranının 1/3 olduğunu buna karşın intihar girişimlerinde bu oranın 1/5 olduğunu göstermektedir.¹¹

⁷ ESKİN, *İntihar*, s. 8.

⁸ ESKİN, *İntihar*, s. 8.

⁹ ESKİN, *İntihar*, s. 10.

¹⁰ Mau A., *İntihar Dünya Problemi*, tarihsiz, s. 44.

¹¹ SAYIL, I., "İntihar Girişimleri: Yardım Çağrısı", *Kriz Dergisi*, Sayı 3, 1995, s. 243.

Metodolojik pek çok farklılıklar olmasına karşın yapılan çalışmalarda, intihar eğilimli bireylerin daha fazla akademik başarısızlık, yüksek anksiyete düzeyi yaşadıkları; aile işlevselliklerinde sorun olduğu, bağımsız ilişkiler sürdüremedikleri, böylelikle de sosyal destek kaynaklarının koruyuculuğundan yoksun oldukları ve yaşamla bağlarının zayıf olduğu, dışsal kontrol odaklı, yüksek nörotizm skorları, düşük kendilik değerleri olan daha irrasyonel düşünce ve daha kötü problem çözme, zayıf stresle başetme tarzları olduğu belirlenmiştir. Genel olarak, intihar girişimini bir iletişim sorunu sonucunda, kişinin içinde alınan bir kararla uygulamaya dökülen olumsuz bir çözüm arayışı olarak tanımlarsak; önleme ve müdahale için kişilerin iletişim sorununun belirlenmesiyle birlikte onlara bu kararı aldırın duygusal ve bilişsel özelliklerin tanınması önem kazanmaktadır.¹²

1.4. Cinsiyet ve intihar

Yapılan çalışmalar intiharlarda sıklık olarak erkek kadın oranının 1/3 olduğunu buna karşın intihar girişimlerinde bu oranın 1/5 olduğunu göstermektedir.¹³ Kadınların erkeklerden daha fazla kendilerini öldürmeyi düşünüp bunun için girişimde bulunmaları, ama daha fazla erkeğin kendini gerçekten öldürmesinin nedenleri değişik olabilir. Bunun için ileri sürülmüş bir dizi görüş vardır. Bu görüşlerden biri sosyalleşme kuramıdır. Buna göre erkek ve kadın cinsiyet rolleri, cinsiyetler arasındaki bu farklılığın sorumlusudur. Bütün toplumlarda kadın ve erkeklikle ilgili ortak stereotipler vardır. Örneğin, erkeklerin daha etkin, kadınlarınsa edilgen olduğu gibi. Kadın ve erkek intihar davranışları da bu toplumsal stereotiplere uymaktadır. Daha etkin olarak görülen erkek, öldürücü yöntemlerle yaşamına son vermede kesin sonuca ulaşırken; kadınlar cinsiyet rolleri doğrultusunda intiharı düşünüp, hatta girişimde bulunup bir türlü kesin sonuca ulaşamamaktadırlar. Sosyal olarak intihar davranışının algılanışına bakarsak bu görüşün doğruluk payının olduğunu görürüz. Bir çalışmada insanların intihar ederek kendini öldüren ve girişimde bulunan kimseleri nasıl algıladıkları incelenmiştir. Bulgular, intihar ederek

¹² PALABIYIKOĞLU, R., “*İntihar Girişimi Olan ve Olmayan Kriz Olgularının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*”, *Kriz Dergisi*, Sayı 5, 1997, s. 26.

¹³ SAYIL, “*İntihar Girişimleri*”, s. 243.

kendi yaşamına son veren kimselerin erkeksi ve etkin algılandığını göstermiştir. İntihar girişiminde bulunan kimselerse kadınsı ve edilgen algılanmışlardır.¹⁴

Oral tarafından yapılan çalışmada da intihar girişimi olan kadınların öfke duygularını ailelerine açmada normallerden farklılaştıkları bulunmuştur. Yoğun öfke duygusu bu kişileri çaresizliğe sevk etmektedir, yoğun öfkeyi kontrol edemedikleri durumda bu duygunun dışa vurumu karşısında çevrenin olumsuz tutumlarıyla karşılaşmaktadırlar. Bu da bu kişilerin bir kısır döngü yaşadıklarını düşündürmektedir.¹⁵

Bunun başka bir nedeni erkek ve kadınların intihar davranışında bulunurken seçtikleri yöntemler olabilir. Bir diğer nedeni de madde kullanımıyla ilgili sorunların erkekler arasında daha yaygın olmasıdır. cinsiyetler arası intihar davranışı farklılığının bir başka nedeni, kadın ve erkeğin yardım arama davranışları olabilir. Genellikle sağlık sorunları yüzünden gerek profesyonel gerekse sıradan yardım arama davranışı ve isteği kadınlar arasında erkeklerden daha fazladır. Ruh sağlığı da dahil herhangi bir sağlık sorunu olan kadın, hemen bir uzmana başvurmakta veya sosyal çevresine gerekli çağrışı yaparak, gereken yardım elini uzatmalarını sağlamaktadır.¹⁶

1.5. Medeni Durum ve İntihar

Araştırmalar intihar davranışları ile medeni durum arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. İntihar davranışları bekar ve dullar arasında daha yaygındır. Bekar ve dulların kendi canlarına kıymasının yaygın olmasının nedenleri arasında, bu kişilerin toplumsal bütünleşmişlik düzeylerinin düşük olması ve dolayısıyla sosyal destek mekanizmalarından yeterince yararlanamadıkları ileri sürülmektedir. Nitekim bir çok araştırmacının konuya işaret ederken elde ettiği bulgular bunu destekler niteliktedir. Bekar ve dullar arasında toplumsal bütünleşmişliğin düşük olması, bu gruptaki bireylerin sosyal yalıtılmışlık yaşadıklarının bir göstergesidir. Sosyal yalıtılmışlığın beraberinde getirdiği yalnızlık duyguları, kişiyi intihar davranışına sürükleyen önemli etmenler arasında sayılabilir. Şöyle bir zincir düşünebiliriz: Toplumsal bütünleşmişlik düzeyinin düşüklüğü

¹⁴ ESKİN, *İntihar*, s. 202.

¹⁵ PALABIYIKOĞLU, "*İntihar Girişimi Olan*", s. 29.

¹⁶ ESKİN, *İntihar*, s. 203.

kişiyi yalıtılmışlığa götürür. Yalıtılmışlık duygularıyla kişinin öznel olarak yalnızlık çekmesine neden olur. Aşırı yalnızlık çeken birinin yaşayacağı duygular arasında, anlamsızlık ve boşluk duyguları ilk sırada yer alır. Yoğun boşluk ve anlamsızlık duygularının yaşandığı yaşamlar, intihar gibi yıkıcı davranışların ortaya çıkıp gelişebilmesi için en uygun coğrafyaları oluştururlar.¹⁷

1.6. Alkol, uyuşturucu ve intihar

Risk taşıyan davranış örüntüleri arasında en fazla bildirilen alkol veya ilacın kötüye kullanımınıdır. Motto'nun bir çalışmasında geleneksel klinik tanı yöntemleri yerine, kurulan bir varsayım ile "belirli türde kişilerin bazı stresler karşısında intihar davranışı açısından benzeri şekilde yanıt verecekleri" kabul edilerek, 2953 hasta iki yıl süreyle izlendi ve içlerinden intihar edenlerin değerlendirilmesiyle ortaya bir riskli davranış örüntüsü çıkarıldı. Klinik açıdan en büyük önemi taşıyan yönü, alkol kötüye kullanımı olan kişilerin oluşturduğu modelin en büyük korelasyonu göstermesiydi. Alkol kötüye kullanımının intihar riskini artırdığı değişik yaş gruplarında yapılan çalışmalarla da gösterilmiştir. İlaç kötüye kullanımı da özellikle ergen grubunda önemli bir intihar risk faktörüdür. A.B.D.'de 1993'te yapılan Gençlik Sağlık Davranışı Taraması'nda intihar nedeniyle ölüm riski artmış olarak belirlenen grup içindekilerin % 32,7'sinin marijuana kullandığı belirlenmiştir. Gene Avrupa'da ergen ve genç erişkin popülasyonunda intihar morbidite ve mortalitesindeki artışın en önemli sebeplerinden biri de madde kullanımı ve kötüye kullanımı prevalansındaki artış olarak görülmektedir. Başka bir çalışmada da anabolik steroid kullanan gençlerde intihar açısından risk artışı belirlenmiştir.¹⁸

Sevinçok ve arkadaşlarının yürüttükleri bir araştırmada alkol kullanan gençlerin % 8,1'i; esrar, eroin gibi maddeleri kullanan gençlerin ise % 24,7'si bu maddeleri kullanmaya başladıktan sonra kendilerini öldürme girişiminde bulduklarını belirtmişlerdir. Alkol kullandığını bildirenlerin % 20,9'u ve esrar ve eroin gibi maddeleri kullananların ise 25,7'si bu maddeleri kullanmaya

¹⁷ ESKİN, *İntihar*, s. 207.

¹⁸ TÜZER, T., "İntihar Davranışı İçin Riskli Olabilecek Davranışların Belirlenmesi," *Kriz Dergisi*, Sayı 3, 1995, s. 262.

başlamadıktan sonraki dönemde kendilerini öldürmeyi düşündüklerini belirtmişlerdir.¹⁹

1.7. Ailenin intihara etkisi

Bir çok araştırma intiharı, her ne kadar dinden etkilenseler de,boşanma oranı ve sosyal sınıfı karşılaştırarak incelemiştir. Bu yüzyıl boyunca, dini hayattaki düşüş ve refah düzeyindeki yükselişe paralel olarak boşanma oranlarında büyük bir artış gözlenmiştir. Stack'a göre, dini hayat ve birleştirici aile değerlerindeki düşüş birbiriyle yakından ilişkilidir ve her ikisi de intiharın sebeplerindedir.²⁰

Diğer bir çalışmada Stack ve Arkadaşları dinin daha düşük düzeyde feminizme sebep olduğunun iddia edildiği bir modeli destekleyen bulgulara ulaştılar. Onlara göre din, kadınları daha çok geleneksel eğitici rollere yönlendirmekte ve neticede intihar onlar arasında desteklenmemektedir. Bu araştırmalardan daha önce İsveç örnekleminde elde edilen verileri kullanarak, aile bireyseliği (çalışan kadın, yüksek boşanma oranı) ve dini aktivitelerin birlikte düştüğünü göstermişti.²¹

Aile bütünlüğünün değişkenleri, intihar potansiyelinin en etkili belirleyicisidir. Rol kargaşası ile birlikte evlilik sorunları, aile bütünlüğünde bozulma ya da tehditleri özellikle kadınlarda intihar riskini arttırmaktadır. Küey, geleneksel kadınlık rolünün en iyi somutlandığı evlilik kurumunda özverili anne, bağımlı eş konumunun depresyona yatkınlaştırıcı etkisi üzerinde durmaktadır.²²

Aile ortamını olumsuzlaştıran ve hatta onu bozan en önemli olay, ebeveynler arasında yaşanan sorunlar ve ayrılıklardır. Anne ve baba arasındaki boşanma, çocuk ya da ergenin psikolojik uyumun ve iyilik halinde sıklıkla olumsuz bir etkiye sahiptir. Ailesi ayrılmamış çocuklara göre, ayrılmış ailesi olan gençler daha fazla psikolojik sorun, okul ve davranış problemleri göstermektedir. Benzer şekilde, boşanma ve ayrılma, ergenlikteki intihar davranışını hazırlayan güçlü bir faktördür. Yapılan bir çalışmada intihar girişimi öyküsü olan ve olmayan, depresif psikiyatri

¹⁹ ESKİN, *İntihar*, s. 41.

²⁰ ŞAHİN, A., "Dindarlığın Etkileri (I) (Bireysel Düzey)", Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 10, Yıl, 2000, s. 178.

²¹ ŞAHİN, "Dindarlığın Etkileri (I)", s. 179.

²² PALABIYIKOĞLU, R., "İntihar Davranışında Ailenin Rolü ve Önemi", Kriz Dergisi, Sayı 1, 1993, s. 63.

hastaları karşılaştırılmıştır. İntihar davranışı olan hastalarda, boşanma, terkedilme veya ayrı kalmaya bağlı ebeveyn kaybı daha fazla oranda bulunmuştur.²³

İster ölümlerle, ister boşanma ve ayrılma ile olsun intihar davranışı gösteren kişilerin ailelerinde parçalanmış ailelerin oranı yüksektir. Adam'ın intihar girişiminde bulunan üniversite öğrencileri ile yürüttüğü kapsamlı bir çalışmada kontrol grubuna göre girişimi olan gençlerin yaşamlarında parçalanmış ailelerin varlığı oran olarak yüksek bulunmuştur.²⁴

Havvton ailenin önemini vurgulamış ve intihar girişimlerinin çoğunlukla dağılmış, ruhsal sorun ve alkolizmin olduğu ailelerden geldiğini, girişimlerin sıklıkla ana-baba ya da arkadaşla sürtüşmenin ardından olduğunu vurgulamıştır. Hastanın güçlüklerinin merkezi genellikle babadır. Garfinkel ve arkadaşları incelediği 505 çocuk ve ergen intihar girişiminin kendilerinde ve ailelerinde kontrollerden daha çok alkol ve madde kullanımı olduğunu belirtmiştir.²⁵

Bir kayıp yaşansın ya da yaşanmasın intihar davranışı gösteren gençler bozuk aile ortamlarından gelmektedir. Özellikle gençlerle yapılan çalışma sonuçları mutsuz, dengesiz çatışmalı bir ev ortamının varlığı konusunda birleşmektedir. Literatürde intihar girişiminde bulunan kişilerin aile öyküsünde ruhsal bozukluklar, alkol kötüye kullanımı, intiharlar, ana baba arasında uzun süreli vurucu kırıcı ilişkiler sıklıkla bildirilmektedir. İntihar girişimi olan gençlerle yapılan çalışmalarda ana-baba arasındaki çatışmaların yoğun, çocuk yetiştirme tutumlarının tutarsız olduğu bildirilmektedir.²⁶

1.8. İntihar Sebepleri

Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi (AÜPKUAM) kayıtlarına göre intihar girişimlerinde ilk üç neden, kişiler arası ilişkilerde yaşanan problemlerdir. Sözü edilen kayıtlara göre kendini öldürme girişiminde bulunanların % 21'i sevdiği tarafından terkedilme, % 20'si evlilik

²³ ESKİN, *İntihar*, s. 96.

²⁴ PALABIYIKOĞLU, "*İntihar Davranışında*", s. 64.

²⁵ DİLSİZ, A., "*Çocuk ve Gençlerde İntihar Girişimi: Kontrollü Bir Çalışma*", *Kriz Dergisi*, Sayı 4, 1996, s. 2.

²⁶ PALABIYIKOĞLU, "*İntihar Davranışında*", s. 64.

sorunları ve % 15'i de ebeveynlerle sorunlar yüzünden canlarına kıymak için teşebbüste bulunmaktadır.²⁷

Bir çalışmada İstanbul'daki liselerde okuyan 654 genç arasında intihar girişimleri ve nedenleri sorgulanmıştır. Çalışmanın bulgularına göre örneklemin %10,9'u yaşamlarında en az bir defa kendilerini öldürmek için girişimde bulduklarını belirtmişlerdir. Girişim nedenleri sorgulandığında gençlerin % 21,2'sinin aileleriyle sorunlar, % 8,8'inin karşı cinsle sorunlar ve % 3,8'inin arkadaşlarıyla sorunlar yüzünden kendilerini öldürme girişiminde bulduklarını belirtmişlerdir. Yine İstanbul'daki liselerde okuyan 959 öğrenciyle yapılan başka bir çalışmada ergenler arasındaki son on iki ay içerisindeki intihar girişim ve nedenleri sorgulanmış ve bulgular bir önceki araştırma bulgularıyla büyük bir benzerlik göstermiştir. Her iki çalışmanın da ortak tarafı, intihar girişimlerinde kişiler arası sorunların görünürdeki nedenler olarak önemli bir yer tutmasıdır.²⁸

Yapılan çalışmalarda belirlenen risk etmenleri genel olarak şunlardır: cinsiyet (kadınlarda daha çok), meslek (işsizlerde daha çok), yaş (kesin olmamakla birlikte kadınlarda daha erken, erkeklerde daha geç yaşlarda), medeni durum (bekar kadınlarda ve ailesinde psikiyatrik hastalık öyküsü olan erkeklerde). Psikiyatrik hasta gruplarında daha önce özkıyım girişimlerinin olması, kişilik bozukluğunun olması, daha önce psikiyatrik tedavi görmüş olma, alkol ve madde kullanımı, saldırganlık gibi özelliklerin özkıyım riskini arttırdığı belirtilmektedir. Bütün bunlar özellikle psikiyatrik hasta grubunda özkıyımın oldukça önemli bir sorun olduğunu göstermektedir.²⁹

1.8.1. Yalnızlık

Yalnızlık farklı araştırmacılar tarafından değişik şekillerde tanımlanmaktadır. Peplau ve Perlman'a göre yalnızlık kişinin gerçekte varolan ilişkilerinin, bu konudaki beklentilerini karşılayamamasından kaynaklanmaktadır. Buna göre yalnızlık, ilişkilerdeki beklenti temelinde ele alınmaktadır. Buna göre insan, nesnel bir nedeni olmaksızın, bir çok insanla beraberken kendini yalnız hissedebilir. Kişinin tek başına

²⁷ ESKİN, *İntihar*, s. 162.

²⁸ ESKİN, *İntihar*, s. 163.

²⁹ KOÇAL, N., "Yatan Psikiyatrik Hastalardan İntihar Girişimi Olanlarda Demografik Özellikler ve Psikiyatrik Bozuklukların Retrospektif Araştırması", *Kriz Dergisi*, Sayı 2, 1994, s. 328.

olması yalnızlık için yeterli ve gerekli bir koşul değildir. Önemli olan, kişinin diğer insanlarla kurduğu ilişkilerin kendi beklentilerine cevap verip vermemesidir. Eğer kişinin ilişkilerden bir beklentisi yoksa yalnızlık da duymayacaktır. Peplau ve Perlman'a göre yalnızlık ilişki temellidir ve kişinin ilişkilerinin yakınlık ve paylaşmayla ilgili beklentilerini doyuramamasından kaynaklanmaktadır.³⁰

Çoğu çalışma, yalnızlık duygusu çeken kimselerin intihar açısından risk grubunda yer aldığını göstermektedir. Örneğin Kanada'da 19724 kişi ile gerçekleştirilen bir alan çalışmasında elde edilen veriler, Stravynski ve Boyer tarafından, yalnızlığın hem intihar düşünceleri hem de girişimleri ile olası ilişkileri açısından incelenmiştir. Bulgular, yalnızlık çekenlerin çekmeyenlerden daha fazla intihar düşüncesi ve girişimi sergilediklerini göstermiştir. Türk lise öğrencileri arasında yalnızlık duygusunu araştıran Eskin, intihar etmeyi düşünen ve kendini öldürmek için girişimde bulunan gençlerin, böyle düşünmeyen ve girişimde bulunmayan arkadaşlarından daha fazla yalnızlık çektiklerini bulmuştur. Sosyal yalıtılmışlığın intihar için en önemli risk etmenlerinden biri olduğunu belirten Maris yalnız olan bir kimsenin intihar girişimi esnasında kendisini kurtaracak birilerinin olmayışının ölümü garantilediğini belirtmektedir.³¹

1.8.2. Duygudurum bozuklukları ve intihar

Duygudurum bozuklukları ana hatlarıyla ikiye ayrılır. Bunlardan birincisi mutsuzluk, üzüntü, durgunluk türünden duyguların yoğun yaşandığı bir çökkünlük durumudur. Bu duruma DSM-IV sınıflamasında tek uçlu depresyon veya majör depresyon denmektedir. Değinileceği gibi, tek uçlu depresyonda kişi sadece üzüntü gibi duygular yaşar ve çökkündür. Umutsuzluk ve suçluluk duyguları yoğundur. Diğerinde ise kişi hem üzüntülü depresyon dönemini yaşar hem de bu çökkünlük döneminden sonra mani denilen aşırı sevinç, mutlu ve enerjili bir döneme geçer. Depresyonlu dönemin aksine kişi bu dönemde normalden daha enerjik ve hareketlidir. Buna iki uçlu depresyon ya da manik depresyon denir.³²

³⁰ ESKİN, *İntihar*, s. 160.

³¹ ESKİN, *İntihar*, s. 161.

³² ESKİN, *İntihar*, s. 172.

1.8.3. Umutsuzluk, depresyon ve intihar

Gelecekte olumsuz beklentiler olarak tanımlanan umutsuzluk, bilişsel kurama göre intihar sürecini başlatan ve sürdüren en önemli etmen konumundadır. Depresyonda olan herkesin kendini öldürmediğinden yola çıkan Abramson ve arkadaşları, depresyonda umutsuzluk duygularının hakim olduğu bir alt depresyon türünün olabileceğine işaret etmektedir. Araştırmacılar depresyonun bu alt tipini “umutsuzluk depresyonu” olarak adlandırmışlardır. Büyük bir olasılıkla umutsuzluk depresyonu diğer depresyon çeşitlerinden (örneğin kaybın yol açtığı depresyon türleri gibi) geleceğe yönelik olumsuz beklentilerle ayrılabilir.³³

Bir çalışmada Beck ve arkadaşları, psikiyatrik hastalar arasında umutsuzluğun intihar düşüncelerini yordama da depresyondan 1,3 kat daha etkili olduğunu göstermiştir.³⁴

Umutsuzluğun yer aldığı en önemli psikiyatrik bozukluklardan birisi depresyondur. Birçok deprese hasta psikiyatriste umutsuzluk ve umutsuzluk yakınması ile başvurur. Beck, deprese hastaların %78’den fazlasının geleceğe olumsuz baktığını belirtmiştir. Bu oran deprese olmayan hastalarda ise %22’dir. Hastaların yakınmaları ve depresif belirtilerinin şiddeti arttıkça umutsuzluğun da arttığı klinik çalışmalarla gösterilmiştir. Ayrıca depresyonun tüm bulguları içinde umutsuzluk ile en yakın ilişkisi olan İntihar düşüncesidir.³⁵

Weissman depresyonun intihar ile çok yakın ilişkisi olduğunu; bilhassa intihar girişiminde depresyonun intihar eğiliminin derecesi ile ilişkili olduğunu birçok kereler göstermiştir. Çünkü birçok deprese kişi intihar girişiminde bulunmadığı gibi, intihar girişiminde bulunanların tümünde de klinik düzeyde depresyon saptanamamıştır. Bu konudaki ileri çalışmalar umutsuzluk kavramı ve bu kavramın depresyon ve intihar eğilimi ile olan ilişkisine dikkat çekmiştir.³⁶

Kişide büyük bir umutsuzluk ve karamsarlık yaratan depresyon bireyde çaresizlik, umutsuz ve karamsarlık duygularına sebep olur. Umutsuzluğun depresyon

³³ ESKİN, *İntihar*, s. 125.

³⁴ ESKİN, *İntihar*, s. 139.

³⁵ DİLBAZ, N., “*Umutsuzluk Kavramı: Depresyon ve İntiharda Önemi*”, *Kriz Dergisi*, Sayı 1, 1993, s. 135.

³⁶ DİLBAZ, “*Umutsuzluk Kavramı*”, s. 137.

ve intihar arasındaki ilişkide anahtar rolü oynadığı belirtilmiştir. Bireyi kendi canına kıymaya götüren depresyon değil, depresif duygudurumun kişide yol açtığı umutsuzluk ve seçeneksizlik hisleridir. Bu durumda kişi gerek kişisel olaylar gerekse sosyal-çevresel olaylar tarafından sıkıştırıldığını, başka çıkış yolunun olmadığını hisseder. Böyle bir duygudurum bireyin yaşamı ve sorunlarıyla ilgili, o an görebildiği karamsarlık ve umutsuzluk dışındaki çözüm/çıkış seçenekleri görmesini engeller. Dolayısıyla kişi, sıkıştırılmışlığı ve umutsuzluğu içinde tek çarenin kendi yaşamına son vermek olduğunu düşünür ve bu yönde hareket eder. Ölmek bir kurtuluş gibi algılanır.³⁷

Hastaların yaş, medeni durum, eğitim, iş, gelir durumları ve ebeveyn kaybı yaşamları deprime ve non deprime olmaları ile anlamlı bir ilişki göstermemekle birlikte, yüzdelere bakıldığında deprime grubun daha çok orta yaşlı, bekar, düşük tahsilli, işsiz ve yalnız yaşayanlar olduğu görülmektedir. Hastaların yalnız yaşamaları istatistiksel olarak da depresyon ile ilişkili çıkmıştır. Yalnız yaşayanlar deprime grupta % 32 iken non-deprime grubun hepsi ailesi ile yaşamaktadır. Kliniğe yatan hastaların 13'ünde İntihar düşüncesi saptanmıştır. 13 hastanın 12'si deprime gruptandır (% 92). Deprimelerde daha çok İntihar düşüncesi olması istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.³⁸

1.8.4. Psikolojik bozukluklar ve intihar

İntihar davranışıyla psikolojik sorunlar arasındaki ilişkiyi irdeleyen bir çalışma, Gould ve arkadaşları tarafından 20 yaş ve altında kendini öldüren ardışık 170 ergeni psikolojik otopsi yöntemiyle geriye dönük inceledikleri çalışmadır. Çalışma bulguları, kendini öldürenler arasında psikolojik sorunların yaygınlığına güzel bir örnek teşkil etmektedir. Kendini öldüren 170 ergenin üçte biri daha önce intihar girişiminde bulunmuştur. Kendini öldüren gençlerin %40'ında DSM-III tanı ölçütlerine göre duygulanım bozukluğu saptanmıştır. Üçte birinde saldırgan ve antisosyal davranışlar, yaklaşık % 25'inde madde kullanımı sorununun olduğu bulunmuştur. Çarpıcı olarak kendi canına kıyan gençlerin sadece % 7,5'inin ölümünden önce psikiyatrik sorununun olmadığı bulunmuştur.³⁹

³⁷ ESKİN, *İntihar*, s. 174.

³⁸ GÜNEY, M., "Şizofrenide Depresyon ve İntihar", *Kriz Dergisi*, Sayı 1, 1993, s. 78.

³⁹ ESKİN, *İntihar*, s. 171.

1.8.5. Bilişsel çarpıtmalar ve intihar

Düşünce hataları intihar eğilimi olan kimselerde daha yaygındır ve her biri intihar için önemli risk etmeni konumundadır. Bu düşünce hatalarını şu şekilde sıralayabiliriz: Ya hep ya hiç, felaketleştirme, olumluyu gözardı etme, duygusal mantık yürütme, etiketleme, abartma-değersizleştirme, zihinsel süzgeç, akıl okuma, aşırı genelleme, kişiselleştirme, meli-malı tarzında düşünme, at gözlüğüyle bakma.

Ele alınan düşünme hatalarına bakılırsa, çoğunluğunun ortak noktasının esneklikten yoksunluk olduğunu görürüz. Yaşamda bireye kılavuzluk edecek değer ve düşüncelerin varlığı kadar, bu değer ve düşüncelerin esnekliği de kişinin psikolojik uyumu için önemlidir. Esneklikten yoksun bir kimse, yaşamdaki tüm durumlara karşı gereken esnekliği gösteremez. Sadece bir düşünceye veya çözüme saplanır kalır.⁴⁰

1.9. Toplumsal Değerlerin İntihara Etkisi

Psikolojik, sosyal, biyolojik, kültürel, ahlaki, estetik ve felsefi yönleriyle çok yönlü bir olgu olan intihar, sosyokültürel bir ortam içerisinde gerçekleşmektedir. İntihar son derece bireysel bir davranış gibi görünse de, aslında bir o kadar da sosyal bir olgudur. Toplumsal ortamın değer yargıları intiharı etkiler. Bu sebeple sosyokültürel ortamda yer alan yaşam, ölüm ve yaşamın sonlanmasıyla ilgili değer yargılarının anlaşılması, intihar üzerindeki sis perdesinin aralanabilmesi açısından önemlidir. Toplumsal, değer ve yargılar intiharlar üzerinde üç şekilde etkilidir.⁴¹

İlk olarak, sosyal değer ve yargılar, bireylerin yaşamda karşılaştıkları zorluklar karşısında ne tür tavır alacaklarını etkiler. Bireyin zorluklar karşısında yaşamı sürdürmeme ve yaşamdan vazgeçebilme hakkının olduğu yönündeki değerlerin hakim olduğu toplumsal ortamda, kişiler kolaylıkla intihar eğilimlerini ortaya koyabilirler ve bu yönde adım atabilirler. Hatta atacakları bu adımlarda başarılı olmak ve kesin sonuca ulaşmak isteyebilirler. Herhangi bir toplumdaki intiharla ilgili görüş ve düşünceler, bireylerin intihar yoluna saparak kendi yaşamlarına son verip vermeyecekleri konusunda etkili olabilir. Dolayısıyla intihar

⁴⁰ ESKİN, *İntihar*, s. 144.

⁴¹ ESKİN, *İntihar*, s. 44.

hakkındaki toplumsal değer, inanç ve tavırların bilinmesi konunun anlaşılması açısından önemlidir.⁴²

İkinci olarak, toplumsal değerler, intihar eğilimi olan ve bunları gerçekleştirmek için herhangi bir adım atan bireylere karşı, insanların tutum ve tepkilerini etkiler. “İntihar girişiminde bulunan kimsenin bunu eline yüzüne bulaştırmaması gerekir” türünden toplumsal bir değer hüküm sürdüğü toplumlarda, aksi yönde davranan kişiler sevilmeyecek, sosyal onay görmeyecektir. Kendini öldüren, öldürmeyi düşünen yahut bunun için girişimde bulunan kimselere karşı toplumsal tepkiler nasıldır? Toplum bu kişilere nasıl tepki gösterir? İntiharla ilgili toplumsal değer, inanç ve tavırlar bu yönde bir davranışta bulunan kimselere karşı insanların tavırlarını belirleyecektir. İntiharın, kendini öldüren kimselerin kişisel yetmezliklerinden kaynaklanan bir olgu olduğu yönündeki toplumsal değerler, intihar eğilimi sergileyen bireyleri soyutlayıcı türden toplumsal tepkilere yol açabilir. Bu tür tepkiler bu yönde eğilimi olan kişilerin eğilimlerini daha da arttıracaktır.⁴³Tarafımızdan yapılan ankete göre dindar olan kişiler intihar eden kişilere daha anlayışlı yaklaşmaktadır.

Üçüncü olarak da, toplumsal değerlerin intihar ederek yaşamına son veren kimselerin geride kalan yakınlarına karşı toplumsal tepkileri nasıl etkilediğidir. Yani kendi canına kıyan kimselerin yakınları ne tür toplumsal tepkilerle karşılaşacaktır? Bu tepkiler onlara kendilerini nasıl hissettirecektir? İntihar, ölüm nedenleri arasında, ölen kimsenin yakınları açısından baş edilmesi en zor ölüm şeklidir. Yakınını intihardan kaybetmek kişinin kendisi için de bir intihar riski etmenidir. Eğer intihara ve kendini öldüren kimselerin yakınlarına karşı toplumsal tepkiler olumsuz ise, sözü edilen risk daha da büyüyecektir. İntihar gibi tabulaşmış bir konuyla ilgili toplumsal değer, inanç ve tavırlar geride kalan kişileri de etkileyecektir. Bu tavırların nasıl olduğunun ve kişileri ne yönde etkilediğinin bilinmesi, verilecek destekleyici hizmetlerin belirlenmesi açısından da önemlidir.⁴⁴

Musevi-Hıristiyanlık geleneğinin intihara bakışı ele alındığında ne eski ne de yeni Ahit'te insanın kendini öldürmesine yönelik doğrudan bir yasaklamının

⁴² ESKİN, *İntihar*, s. 44.

⁴³ ESKİN, *İntihar*, s. 45.

⁴⁴ ESKİN, *İntihar*, s. 45.

olmadığı görülmektedir. Shneidman'a göre Hıristiyanlık geleneğinde intiharı yasaklama, dini olmayan sebepler yüzünden ortaya çıkmıştır. Buna göre ilk Hıristiyanlar arasında şehitlik mertebesine ulaşarak cennete gidebilmek için kendini öldürmelerin yaygınlaşması, kilise ileri gelenlerini korkutmuş ve onları bu konuda bir yasaklama getirmek zorunda bırakmıştır. Hıristiyanlığın Katolik geleneğinde Aziz Augustine ve Aziz Thomas Aquinas, kişinin kendini öldürmesinin bir günah teşkil ettiğini onun için tamamen yasak olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bilindiği gibi Katolik inancına göre kişi, dünyaya günahkar olarak gelir ve yaşamı boyunca yaptıklarıyla günahlarından arınmaya çalışır. Aziz Augustin'e göre intihar günahdır, çünkü birey yaşamını vadesinden önce sonlandırdığı için, yaşayarak günahlarından arınma fırsatını yok eder. Tevrat'taki on emirden altıncısı “Öldürmeyin” diyerek öldürmemeyi emretmektedir. Aziz Thomas Aquinas altıncı emre dayanarak, kişinin kendini öldürmesinin Tanrı'ya karşı geliş olduğunu ileri sürmüştür. Buna göre yaşamı veren de alan da Tanrı'dır. Onun işine karışmak olmaz.⁴⁵

Bütün tek Tanrı'lı dinler insanın neden kendisini öldürmemesi gerektiği yönünde benzer görüşler ileri sürseler de, intihara karşı en kuvvetli ve doğrudan yasaklamayı İslamiyet'te görmekteyiz. Canı veren Allah olduğuna göre, onu Allah'ın bilgisi dışında sonlamak, Tanrının yasalarına karşı gelmektir. İntihar, Hıristiyanlıktan farklı olarak Kur'an-ı Kerim tarafından doğrudan doğruya yasaklanmıştır. Kur'an'da açık bir şekilde “Ve nefislerinizi de öldürmeyin”⁴⁶ diye belirtilmektedir. Sonraki ayette de bunu yapanın cehenneme yollanacağı net bir biçimde ifade edilmektedir.⁴⁷ Hadislerde de kişinin kendi yaşamına son vermesi kesin bir dille yasaklanmaktadır. Bu yöndeki bir çok hadiste kendini öldüren kimselerin öldükten sonra Allah tarafından ne şekilde cezalandırılacakları açık açık anlatılmaktadır.⁴⁸

İntiharların görülme sıklığı Müslüman topluluklarda daha düşüktür. Bir çalışmada Kok Singapur'daki Çinli, Hintli ve Müslüman Malaylı kadınların intihar girişimlerini karşılaştırmıştır. Buna göre Çinli ve Hintli kadınlarla karşılaştırıldığında Müslüman Malaylı kadınların daha düşük intihar girişim oranlarına sahip olduğu

⁴⁵ ESKİN, *İntihar*, s. 47.

⁴⁶ en-Nisa, 29

⁴⁷ en-Nisa, 30

⁴⁸ ESKİN, *İntihar*, s. 48

bulunmuştur. Dinsel aidiyetten çok, kendininkinden farklı olsa dahi bireyin içinde yetiştiği toplumun dini görüşlerinin intiharın görülme sıklığını etkilediği görülmektedir. Bir çalışmayla Levav ve Aisenberg İsrail’de doğup büyüyen Yahudiler, İsraili Araplar, Avrupa ülkelerinden göç eden Yahudiler ve Müslüman ülkelerden İsrail’e göç eden Yahudiler arasındaki intihar olaylarını karşılaştırmıştır. Buna göre Müslüman ülkelerden göç eden Yahudilerin, İsraili Araplar gibi bütün Yahudiler ve Avrupa ülkelerinden İsrail’e gelen, daha düşük intihar oranına sahip oldukları bulunmuştur.⁴⁹

1.10. Yardım çağrısı

Kişiler arası ilişkilerde bağımlı kişilik özelliği sergileyen kadın, eşinden ayrıldığında ya da yaşadığı ayrılma tehdidi sonucunda intihar davranışını bir iletişim aracı olarak kullanmaktadır. Ayrıca intihar girişiminde bulunan kadınların eşi ile özünde, eşe duyulan öfkenin kendine çevrilmesi ve kendine yönelik saldırganlığın sevdiği kişi ya da eşi tarafından önlenmesi fantezileri yatmaktadır. Bu bir anlamda yardım çağrısı niteliğindedir.⁵⁰

Çalışmalar intihar krizi yaşayan kimselerin çoğunun yardım isteme amacıyla, yaşadıkları sıkıntıları çevrelerine ilettiklerini göstermektedir. Bir çalışmada Rudestan Stockholm ve Los Angeles’taki 50’şer intihar olayında, kendini öldüren kimselerin bu yöndeki eğilimlerini sosyal çevrelerine iletip iletmediklerini, psikolojik otopsi yöntemiyle araştırmışlardır. Bulgulara göre hem Stockholm hem de Los Angeles’taki intihar kurbanlarının en az % 60’ının kendilerini öldürmeden önce açık tehditlerde bulunduğunu, % 80’inin de dolaylı veya dolaysız tehditlerde bulunduğunu göstermiştir.⁵¹

1.11. Yaşama nedenleri ve intihar

Jobes ve Mann 51 intihar davranışı gösteren gündüz hastasına “en önemli 5 yaşama ve en önemli 5 ölme isteği nedeni” yazmalarını söylemiştir. Hastaların yazdığı nedenler daha sonra bağımsız hakemler tarafından 8 yaşama nedeni ve 9 ölme isteği nedenleri olarak gruplanmıştır. Kendini öldürmek isteyen kimseleri

⁴⁹ ESKİN, *İntihar*, s. 48.

⁵⁰ PALABIYIKOĞLU, “*İntihar Davranışında*”, s. 63.

⁵¹ ESKİN, *İntihar*, s. 51.

yaşama bağlayan 8 neden, en yaygınından en seyregine doğru aşağıda verildiği gibidir:

Bunlar, aileyle ilgili nedenler, gelecekle ilgili nedenler, belirli planlar ve amaçlar, zevk alınan şeyler, arkadaşlar, kişinin kendisiyle ilgili nedenler, başkalarına karşı sorumluluklar, dini nedenler şeklindedir.

Ölme isteği nedenlerine bakıldığında ise “kaçış, kurtuluş ve acının” yaşamdan koparıcı önemli nedenlerden olduğunu görmekteyiz.⁵²

1.12. Yaşlara Göre İntihar Olgusu

1.12.1. Ergenlik dönemi

Ergenlik dönemi çocukluğun hızla geride kaldığı ve hayatın hızlı bir şekilde değiştiği bir dönemdir. Bu dönemin en önemli özelliği; bütün hayatı etkileyen önemli gelişmeleri barındırmasıdır.⁵³

İntiharlarda ölüm 10 yaş altındaki çocuklarda çok nadirdir. 12-14 yaş arasındaki hem erkeklerde, hem de kızlarda intihar girişimleri ve başarılı intiharlar artmaktadır. Ergenlik döneminde kızlarda intihar girişimlerinin, erkeklerde ise başarılı intiharların arttığı bildirilmiştir. Literatür gözden geçirildiğinde çocuklarda intihar ve intihar girişimi oranlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bunun nedenleri arasında çocukta gelişmemiş ruhsal yapının intihar kararı almayı ve uygulamayı durdurması, çocukluk döneminin daha bağımlı bir dönem oluşu ve ailenin çocuğa daha duyarlı davranması sayılabilir. Ancak, yine de çocuklarda intihar girişimleri görülmektedir.⁵⁴ İntihar davranışı, çocukluk döneminde nadir olmasına karşın, ergenlik döneminde artarak bir sıçrama göstermektedir.⁵⁵

Soyut düşünme yetisini kazanan, kendisini ve içinde yaşadığı toplumu sorgulamaya başlayan genç insan, yavaş yavaş kendi kendinin aynası konumuna gelir. Kendisini kendi aynasında görmeye ve değerlendirmeye başlar. Bu durum doğrudan kimlik algısı ile ilişkilidir, nitekim bu sırada“...kendi geçmişi, geleceği ve kimliğinin doğası ile ilgili inançları hakkında sorular sormaya başlar”. Erik Erikson’a

⁵² ESKİN, *İntihar*, s. 151.

⁵³ ABALI, O., *Ergenlik Dönemi ve Sorunları*, Epsilon Yayınları, İstanbul, 2004, s. 14.

⁵⁴ AYSEV, A., “*ntihar Girişimi Olan Çocuklarda Yaşam Olayları*”, *Kriz Dergisi*, Sayı 1, 1993, s. 17.

⁵⁵ ESKİN, *İntihar*, s. 76.

göre ergenlik döneminin en önemli gelişimsel ödevi bir kimlik bilinci geliştirmektir. Şimdi ergen, kişisel kimlik duygusunu oluşturmak ve “Ben kimim?”, “Nereden geldim, nereye gidiyorum?” gibi sorulara yanıt bulmak ister. Bu sorulara doyurucu cevap verilememesi kimlik bocalamasına yol açar. Kimlik bilinci geliştiremeyen ergen kimlik bocalaması tehlikesiyle yüz yüze gelir.⁵⁶

“Ben kimim?” sorusuna doyurucu yanıt bulamayan, bu soru doğrultusunda işlevsel bir benlik kurgusuna ulaşamayan genç, bir anlamsızlık ve boşluk denizine düşer. Bu, gencin gereksinimi olan hedefli varolmayı zorlaştırır. Boşluk ve hedefsizlik duyguları, genci psikolojik olarak güçsüz kılar. Kim olduğunu, yaşamının yönelimini ve hedefini hissederek bilebilen biri, yaşamın olumsuzlukları karşısında sağlam bir zemindedir. Kim olduğunu bilen kişi aynı zamanda kendi sınırlarını da bilir ve bu sınırları gerçekçi bir biçimde kurar. Böyle bir kişinin çevresiyle daha sağlıklı bir etkileşimi olur. Çevreyle kurulan sağlıklı etkileşim, anlamlı ilişkiler içerisinde gelişip olgunlaşmayı sağlar. Bu dönemde hedeflenen bu sağlıklı gelişimin gerçekleşmemesi durumunda genç, yaşayacağı anlamsızlık ve boşluktan kaçmak ister. Bazı gençler bu kaçıışı kendi yaşamlarına son vererek gerçekleştirmeyi dener ve bazıları da bunda başarılı olur.⁵⁷

Geertz’in din tanımını ergenlik dönemi kişilik etkileşimi açısından değerlendirdiğimizde, tanımın dinin döneme ait zihinsel ve psikolojik süreçler üzerindeki özel fonksiyonlarına kayda değer atıflarda bulunduğunu söyleyebiliriz. Ergen, yaşadığı gelişim döneminin tabiatı gereği, zihinsel alanda ortaya çıkan soyut yapılanmaya uygun olarak varlığın ve varoluşun ne anlama geldiğini kavrama sorunu ile yüz yüze gelir. Bunun doğal bir sonucu olarak yaşanan gerçekliği anlamlandırma çabasında o, her türlü açıklama modellerine ilgiyle yaklaşır. Din bu yönelişinde ergene, ortaya koyduğu ilkeler ve sembolik sistem çerçevesinde, varoluşun anlamını ve amacını içeren büyük ölçüde tatmin edici bir açıklama modeli sunar.⁵⁸

İlk ergenlik çağındaki kız ve erkek zaman zaman başkalarından uzaklaşıp, kendi ile baş başa kalmak ister. Anne-babanın ve arkadaşlarının beraber olma isteğini reddedip yalnız kalmayı, hayallerinde düşüncelerinde kendi iç dünyasında olmayı

⁵⁶ ESKİN, *İntihar*, s. 80.

⁵⁷ ESKİN, *İntihar*, s. 80.

⁵⁸ BAHADIR, A., *Ergen Kişiliği Bağlamında Din-Kişilik İlişkisi*, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 14, 2002, s.114.

arzu edebilir. Ondaki bu duygusal yalnızlık, onun Allah sevgisine ulaşmasında yardımcı olabilir.⁵⁹

A.B.D. de ergenlik dönemini yaşayan genç erkeklerin % 79'u, kızların ise % 53'ü dini şüphe ve kararsızlık dönemi geçirmektedir. Bu durum, ergenin geleneksel inançlara aykırı düşen, kendisi için yeni entellektüel kavramlarla veya daha geniş bir sosyal çevre ile ilişki kurduğu bir zamana rastlamaktadır. Bu da genellikle 11-20 yaşları arasında olmakla beraber, bazen 25-26 yaşlarına kadar görülebilmektedir. Otuz yaşından sonra ise çok istisnai olmaktadır. Bunun sebebi de, artık kimlik bunalımının atlatılmış ve yeni benliğin şekillenmiş olmasıdır.⁶⁰

Özellikle sevgi ve ilgi eksikliği içerisinde bir hayatı sürdürmek durumunda olan ergenlerde, terkedilmişlik ve mahrumiyet duyguları canlanır. Böylesi olumsuz duygular, ergenin dini yaşayışı üzerinde de olumsuz bir etki meydana getirirler. Yaşama sevinci, rahatlık ve güvenden mahrumiyet, imanın bütün hamlesini kıran şüphecilik ve olumsuz bir dini tutum yaratabilirler. Sevgi ve güven eksikliği, gencin iç dünyasında büyük karışıklık ve bunalmalara yol açar. Herkese ve herşeye karşı reaksiyoner, şüpheli ve güvensiz bir tutum geliştiren ergen için hayat anlamsız ve saçma gözükebilir. Böylesi bir tecrübe, asıl dini tecrübeye geçişi büyük ölçüde zorlaştırır.⁶¹

Genel olarak, 16-17 yaşına doğru şüpheler yatışmıştır, ergen tercihini yapmıştır. Daha sonra şüpheler yeniden görünür, fakat daha ziyade zihnidirler. Ama bu, şüphelerin daha az yoğun olduğunu ifade etmez. Fakat ergenlikten sonra, inanan genç, daha serbest olarak varlığın manasına kafa yorar. Dünyanın zihni sentezini yapmaya başlar. Kendi merkezinden daha sapmış ve daha önce bilinçle beşeri topluma bağlanmış olarak o, kendi kendine, ona anlatılan çeşitli hayat görüşleri üzerine, dine ait imanın beşeri zorunluluğu üzerine, müesseseleşmiş bir dinin manası üzerine sorular sorar. Daha objektif olarak, miras olarak aldığı dini, bizatihi deruhte etmek için, bu yeniden meseleyi ortaya koyuş, kendi gayretinin bir parçasıdır. O halde insan, şahsi ve aşkın gayesi içinde bilinen gerçek dini imana ancak 30 yaşlarına doğru ulaşır. Müşterek tecrübe bunu ispat eder, ergenlikten sonra bütün dini

⁵⁹ CERTEL, H., *İman ve Ahlakta Kemalın Yolu*, Hamle Yayınları, İstanbul, 1993, s. 173.

⁶⁰ HÖKELEKLİ, H., *Ergenlik Döneminde Dini Şüpheler*, Din Öğretimi Dergisi, Sayı 14, 1988, s. 74.

⁶¹ HÖKELEKLİ, *Ergenlik Döneminde*, s. 77.

formasyon yeniden yapılır görünür. Çocuk veya ergenin kesin olarak dindar olmadıkları söylenemez Çünkü insan,böyle şahsi bir tercih için ve yetişkin hayatına girişinden önce gerçeği tanınması konusunda gerekli olgunluğa girmez.⁶²

Aile içi ilişki sorunları intihar eğilimi veya girişimi olanlarda sıklıkla rastlanan yaşam olaylarından biridir. Yaş grubu olarak intihar girişimlerini ön ergenlikte yoğunluk göstermesi sorunları daha da güç hale getirmektedir. Ailenin çocuktan beklentileri, çocuğun içinde bulunduğu yaş dönemi ve onun getirdiği aileyle, çevreyle olan çatışmaları kendini kanıtlama istekleri bu çocukların aileleri tarafından katı bir disiplin uygulamaya yol açmakta ve çatışmalar doğurmaktadır. 1971 yılında Sonuvar ve Yörükoğlu'nun 30 çocuk ve gençten oluşan grupta yaptıkları çalışmada intihara neden olan olaylar içinde ilk sırayı cezalandırma (azar-dövme), ikinci sırayı ise isteklerin yapılmaması almıştır. Arkadaş ilişkileri ana babayla ilişkilere göre ikinci sırada önemlidir. Arkadaş ile ilişki güçlükleri sevginin yitilmesi olarak algılanmakta, çocuk rededilme duyguları yaşamakta ve bütün ilişki yollarının kapandığını düşünerek intihar edebilmektedir. Aslında her iki yaşam olayı intiharın çevre ile ilişkilerdeki bozukluğun bir göstergesi olabileceğini düşündürmektedir. Çevre ile ilişkilerde yoğun güçlükleri olan çocuğun okulda öğretmenlerle, arkadaşlarıyla ilişkilerde yaşadığı benzer güçlükler de dikkat çekicidir. İlişki güçlükleri akademik başarıyı etkilemekte başarısız olan çocuk tek çıkışı yolu olarak intiharı görmektedir.⁶³

Yetişkinlerde olduğu gibi ergenlerde de intihar davranışı cinsiyet ile ilişkilidir. Yapılan çalışmalarda tutarlı bir şekilde kadınlar daha fazla İntihar düşüncesi bildirmekte ve daha fazla girişimde bulunmaktadır. Ancak kendini öldürenlere bakıldığında, erkeklerin oranının kadınlarınkinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun nedenleri hiç kuşkusuz her iki cinsiyetin sosyalleşme süreçleriyle yakından ilişkilidir. Bu, belki de intihar olgusunun her iki cinsiyetin farklı algılanmasıyla ilişkilidir. Yapılan çalışmalar, değişik intihar davranışlarının cinsiyet-kültür bağlamında farklı kurgulanıp algılandığına işaret

⁶² VERGOTE, A., *Ergenlikte Din*, Çev. E, FIRAT, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 24, 1981, s.591.

⁶³ AYSEV, "İntihar Girişimi", s.20.

etmektedir. Bu tür çalışmalar intihar girişimlerinin kadınsı, intihardan ölümlerin ise erkeksi olarak algılandığı yönündedir.⁶⁴

Çevresel-sosyal faktörlerin baskısı ve talepleri bazı gençleri intihar davranışına yatkın hale getirebilir. Genç, kendinden beklenenleri karşılayabilmek için gerekli kişisel kaynaklarının beklentilerden az olduğunu hissederse, kendisini zorlanmış hisseder. Bu tür zorlanma anlarında hissedilen umutsuzluk ve çaresizlik içerisinde bazı gençler kendi canlarına kıymayı bir çözüm olarak görebilirler.⁶⁵

Yetişkinlerde olduğu gibi ergenlerde de, iki güçlü hazırlayıcı faktör vardır. Bunlar sosyal yalıtılmışlık ve yabancılaşmadır. Daha önce de belirtildiği gibi, bu dönemin iki önemli gelişimsel ödevi bireyleşme ve kimlik oluşumudur. Gençin arkadaşları ile sosyal ilişkiler kurmaya gereksinmesi vardır. Arkadaşları ile yetersiz ilişki sonucunda yalnızlık ve izolasyon duyguları oluşabilir. İnsanın yakınlık kurma ihtiyacı ergenlik döneminde daha fazla ortaya çıkmaktadır.⁶⁶

Toplumsal-çevresel etmenlerin, gençleri kendi canına kıymaya götüren süreç içerisindeki rolüne en iyi örnek, sınırlı toplumsal kaynaklara karşı olan taleptir. Toplumsal kaynakların sınırlı, buna karşın bu kaynaklara yönelen genç nüfusun fazla olması ergenleri intihar davranışlarına yönlendirebilir. Buna en iyi örnek, ülkemizdeki yüksek öğrenim olanakları ve bu yöndeki taleptir. Herhangi bir üniversiteye girebilmek, bir çok ergen için neredeyse hayaldir. Her yıl üniversite sınavı döneminde yaşananlar, bu yöndeki en iyi örneği oluşturmaktadır. Sınavda başarısız olmak veya başarısız olma korkusu bir çok genç için önemli bir sıkıntı ve stres kaynağıdır. Bu sıkıntının sonucunda bazı gençler kendi canlarına kastedebilmektedirler.⁶⁷

1.12.2. Orta yaş dönemi

Orta yaş devresi insan hayatının kritik bir dönüm noktasıdır. Birey hiçbir bakımdan artık eskisi gibi olmadığını anlamaya başlar. Birey hayatta yaptığı işler hakkında kendi kendine hesap verme durumuna düşer. İçinde bulunduğu bu çatışma ve huzursuzluklardan kurtulmak için kişi, bu dönemde dine karşı daha fazla ilgi

⁶⁴ ESKİN, *İntihar*, s. 90.

⁶⁵ ESKİN, *İntihar*, s. 99.

⁶⁶ ESKİN, *İntihar*, s. 99.

⁶⁷ ESKİN, *İntihar*, s. 100.

duymaya başlar. Her geçen gün ölüme biraz daha yaklaştığını düşünen yetişkin sevilen bir yakınının ölüm olayı ile de bu durumla tekrar yüz yüze gelmek, çatışma yaratan bu durumdan kurtulmak için Allah'a daha iyi kul olabilme vasıtası olarak tasavvufa yönelmektedir. Gençler ise ölümü kendilerine uzak gördükleri için bu manada onların ölüm olayından etkilenmelerinin durumları daha düşük olduğu görülmektedir.⁶⁸ Bu konuda Cengil'in tespitleri de benzerlik arz etmektedir: "Araştırmamızda elde ettiğimiz sonuçlara göre "sevilen bir yakının ölümünden dolayı" tasavvufi yaşantıya yönelmede 25-40 yaş grubundaki deneklerin %20'lik değere sahip oldukları görülmektedir. Bu etken bu yaş döneminde tasavvufi yaşantıya yönelmede etkili olan sebepler arasında üçüncü sırada yer almaktadır. Aynı sebep 18-25 yaş grubundaki deneklerde ise %7,8'lik bir değere sahiptir".⁶⁹

Dinin ya da dindarlığın hayata etkisi, 20-30 yaş grubundakilere nazaran diğer yaş grubundaki kişilerde manidar bir farklılık doğurmaktadır. Başka bir ifadeyle, yaş ilerledikçe halkımızın dine karşı daha olumlu tutum ve davranışlar içine girdiğini söylemek mümkündür.⁷⁰ Orta yaşa (40-60) yaklaştıkça genellikle dine duyulan alaka fazlalaşmaya başlar. Orta yaşta alaka sahaları daralır ve artık üstünlüğünü kaybeden alakaların yerini almak üzere din, orta yaşlıların hayatını doldurur. Genellikle orta yaşlıları dini sorular az rahatsız eder. Bunlar inançlarında daha az dogmatiktirler.⁷¹

1.12.3. Yaşlılık dönemi

Yaşlılık bilişsel, fiziksel alanda bir gerileme, üreticilik rolünün bırakılması, sosyal konumda değişme, kişiler arası desteğin zayıflaması, sağlığın kaybı gibi döneme özgü sorunlarıyla bir kayıplar dönemi olarak tanımlanabilir. Kayıpların birbiri ile birleşmesi kişinin kendine olan saygısını azaltmakta ve yaşamdan yeterli doyum sağlanamamaktadır.⁷²

⁶⁸ CENGİL, M., "Tasavvufi Yaşantıya Yönelmede Etkili Olan Psiko-Sosyal Nedenler", Tasavvuf, Sayı 11, 2003, s. 232.

⁶⁹ CENGİL, "Tasavvufi Yaşantıya", s. 237.

⁷⁰ UYSAL, V., "İslami Dindarlık Ölçeği Üzerine Bir Pilot Çalışma", İslami Araştırmalar, Sayı 8, 1995, s. 269.

⁷¹ ÖZBAYDAR, B., *Din ve Tanrı İnancının Gelişmesi Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul, 1970.

⁷² PALABIYIKOĞLU, R., "Yaşlılarda Depresyon ve Yaşam Doyumu", Kriz Dergisi, Sayı 1, 1993, s. 26.

Yaşlılık bireyin fiziksel görünüm, güç, rol ve statü açısından kayba uğradığı, yeti yitimleri ve fiziksel hastalıkların artarak bireyin çevreye bağımlı hale geldiği bir dönemdir. Bu dönemde yaşlının aile içindeki rollerinde de değişme beklenir.⁷³

Dünya nüfusu içinde “yaşlı” kesime düşen insan sayısının giderek arttığı görülmektedir. Yaşam koşullarının iyileşmesi buna paralel olarak gelişen sağlık hizmetleri insan ömrünü uzatmıştır. Hızlı teknolojik gelişimle paralellik göstermeyen toplumsal değişmeler yaşlı insanın birçok sorunla karşılaşmasına neden olmaktadır. Toplumsal alanda ailenin yapısındaki değişme önemli değişikliklerden biridir. Büyük şehirlerde geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçiş sonucu yaşlı kişi işlevini, önemini, saygınlığını giderek kaybetmekte ve ailenin dışına doğru itilmektedir. Bunun sonucu kimsesiz, büyük kentte yaşayan aile içinde barınması güç olan yaşlıya kurumlarda bakım hizmeti verilmeye başlanmıştır.⁷⁴

Biyolojik değişiklikler, hastalıklar, emeklilik, kayıplar ve ekonomik güçlükler yaşlılık döneminin önemli problem alanlarıdır. Yapılan tüm çalışmalar bu faktörlerin depresyon oluşumundaki önemini vurgulamaktadır. Yaşlılarda depresyondan çok gelip geçici depresif semptomlar daha sık görülse bile; depresyon yaşlılarda en sık görülen emosyonel problemdir.⁷⁵

Erikson'un psikososyal gelişim kuramına göre yaşamın son evresindeki (65 yaş ve üstü) ana gelişimsel tema, bütünlüğe karşı yılgınlıktır. Bu dönemdeki gelişimsel ödev, bireyin bütünlük duygusu geliştirebilmesidir. Yaşamın son evresinde kişi yaşamının bir muhasebesini yapar. Yaşamım nasıldı? İstedğim şeyleri yapabildim mi? Yaşamımı istediğim gibi yaşayabildim mi? Birey eğer bu muhasebeyi olumlu yapabiliyorsa, yaşamında bütünlük duygusunu yakalamış olacaktır. Bütünlük duygusu kişiye iç huzuru verir. İç huzuruyla yaşlı kişi, ölümü bile bilgece kabullenebilir.⁷⁶

Diğer taraftan, yaşlı kişi giriştiği yaşam muhasebesinde olumsuz sonuçlara varıyorsa yılgınlık duygusuna kapılır. Yaşlı kimsenin muhasebesi eğer “ben aslında böyle yaşamak istemiyordum”, “yaşamımı boşa harcadım”, “bu benim yaşamım

⁷³ AYDEMİR, Ç., “Türkiye’de Yaşlı İntiharları”, Kriz Dergisi, Sayı 7, 1997, s 22.

⁷⁴ PALABIYIKOĞLU, “Yaşlılarda Depresyon”, s. 26.

⁷⁵ AYDEMİR, “Türkiye’de Yaşlı İntiharları”, s 22.

⁷⁶ ESKİN, *İntihar*, s 108.

olamaz” gibi pişmanlıklarla sonuçlanıyorsa birey yılgınlık duygusuna kapılır. Bu duyguyla kişi yaklaşan sondan korkmaya başlar. Yaşamın sonluluğu ve ölümün bu denli yaklaşmış olması kişinin ruhsal bütünlüğünü olumsuz etkiler. Tahmin edileceği gibi böyle bir yaşamın sonunda kişi, bütünlük duygusuna ulaşamaz. Psikososyal kurama göre bu tür hesaplaşmaların sonunda yaşlı kimse, yılgınlık duygusu geliştirir.⁷⁷

Yılgınlık duygusuna kapılan kişi ölümden korkar ve içini derin bir pişmanlık duygusu kaplar. Ölüm korkusuyla beraber yaşanan pişmanlık duygusu yaşlı bireyi depresyona götürür. Böylesi bir depresyonda huzursuzluk, çaresizlik, umutsuzluk, anlamsızlık ve boşluk duyguları yoğun yaşanır. Yaşam son bulacaktır ama kişi henüz yapmak istediklerini arzu ettiği şekilde yapamadığını hissetmektedir. Burada bir sıkıştırılmışlık hissi oluşur. Geriye dönmek olanaksızdır, ileride ise fazla zaman kalmamıştır. Geriye kalan, büyük bir pişmanlıktır. Yaşlılıktaki huzursuzluk, çaresizlik, umutsuzluk, boşluk ve anlamsızlık duygularının temelinde bu sıkıştırılmışlık duygusu yatmaktadır. Sayılan duygular ve eşlik eden depresyon, genci ve yaşlısı ile insanları kendi canlarına kıymaya götüren ana etmendir.⁷⁸

Bazı yaşlı insanlar ölümün son olduğuna inansa da, ölümü hayatının başlangıcı olarak düşünme eğilimi ilerleyen yaşla birlikte artmaktadır. Değişik inançlara sahip yaşlı insanlar ile ilgili bir araştırmada Cennet’e ve ahirete inananların oranı 30-35 yaş arasında % 30.4 iken, 60-65 yaş arasında % 40.5’in üzerine yükseldiği anlaşılmıştır. Kuvvetli dini inançlara sahip olanlar, zayıf dini inançlara sahip olanlara nazaran ölümün ahiretin başlangıcı olduğunu düşünmeye daha yatkındırlar. İlerleyen yaşla birlikte, özellikle 70 yaş sonrası periyotta bir çok insan ölümden korkmaya başlar . Bu durum, ölümü kendilerine çok uzakta gören genç insanlarda ters bir duygudur. Bu gençken kendilerine din daha az önemli gözükken yaşlı insanların ölüm korkusu ile baş edebilmek için dini hayat tarzını benimsemelerini bir ölçüde açıklayabilir.⁷⁹

İhtiyarladığını hisseden ve yaşadığı dünya ile sevdiklerinden ebedi olarak ayrılacağı vaktin yaklaştığını ve bundan fiziksel olarak kaçmanın mümkün

⁷⁷ ESKİN, *İntihar*, s 108.

⁷⁸ ESKİN, *İntihar*, s 109.

⁷⁹ KULA, N., “Yaşlılık Döneminde Dini İlgi ve Faaliyetler”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 4, Sayı 4, 1992, s. 345.

olmadığını iyiden iyiye fark eden yaşlı birey, teselli ve ümit arayışı içerisine girmektedir. Bir yandan dönemin getirdiği problemlerle boğuşmakta diğer yandan da dünyayla bağlarını yavaş yavaş koparmaya başlamaktadır. Tüm bu olumsuzluklar içinde yaşlı birey, kutsal varlıkla olan ilişkileri çerçevesinde ona karşı yapması gerekli olan dini görevlerini yerine getiriyorsa inandığı dinin ölüm ötesi hayat inancıyla rahatlayabilir.⁸⁰

75+ yaş grubunun intihar sıklığı 64-75 yaş grubundan yüksektir. Erkek yaşlılarda intihar sıklığı, kadın yaşlılardaki sıklığının 2-3 katı kadardır. Kalp hastalıkları, kanser, depresyon ve organik ruhsal bozukluklar yaşlılarda intihar riskini arttırmaktadır.⁸¹

Yaşlılıkta insanları intihara yönelten önemli bir risk etmeni fiziksel hastalıklarıdır. Yaşlılıkta fiziksel hastalıkların artmasıyla intihar riskinin arttığı belirtilmektedir. Fiziksel bir rahatsızlığı olan yaşlılar arasında intihar davranışlarının yaygın olduğu belirtilmektedir. Fiziksel rahatsızlığı olan yaşlı hastaların % 60'ının hayatı yaşamaya değer bulmadığını, %36'sının intiharı düşündüğünü ve % 22'sinin ölmek istediğini saptanmıştır.⁸² Yaşlı intiharları yönünden risk faktörü olarak sağlık sorunlarını başında işlev yitimine yol açan kronik hastalıklar, özellikle de kalp hastalığı ve kanser gelmektedir.⁸³ İntihar eden yaşlı bireyde; "İntihar krizinin getirdiği dayanılmaz sıkıntıdan, fiziksel güçsüzlük ve işlevsellikten kurtulmak, onu yetersiz kılan beden-benliği cezalandırmak, beden-benlik fiziksel güçsüzlüğü kendi elleriyle ortadan kaldırarak bir anlamda onun üzerinde güç kazanmak" süreçleri etkindir.⁸⁴

Evliliğin erkeklerde yaşamdan doyum sağlama ve depresyondan koruyucu etkisi kabul edilen bir görüştür. İmamoğlu'nun çalışmasında yaşlı erkeklerin sosyal etkileşimlerinin kadınlardan daha sık olduğu bildirilmektedir, Ayrıca yaşlı erkeklere göre kadınların olumsuz kendilik kavramları, kendilerini daha yalnız hissettikleri, yaşlanmaya ilişkin olumsuz düşünce, endişe ve güvensizlikleri vurgulanmıştır. Yaşlı

⁸⁰ KOÇ, M., "Yaşlılık Döneminde Ölüm Ötesi Psikolojisi Üzerine Bir Alan araştırması", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 8, 2004, s.226.

⁸¹ FİDANER, C., "Türkiye'de Yaşlı İntiharları Epidemiyolojisi", Türk Psikiyatri Dergisi, Sayı 5, 1994, s. 22.

⁸² ESKİN, *İntihar*, s 111.

⁸³ FİDANER, *Türkiye'de Yaşlı İntiharları*, s 23.

⁸⁴ CEYHUN, B., "Yaşlılık-Narsistik Krizler ve İntihar", Kriz Dergisi, Sayı 2, 1994, s 333.

erkeklere göre kadınlar çevreden kendilerine daha az gereksinim duyulduğu duygusunu taşımaktadır. Bu da eğitim düzeyi yüksek, evinde yaşayan güvencesi olan erkeklerin yaşam doyum düzeylerini ve depresif belirtilerin daha az görülmesini açıklayabilir.⁸⁵

Yapılan çalışmalar daha önce tanımlanmış geleneksel risk faktörlerinin aksine evlerinde yaşayan yaşlıların kurumlarda yaşayanlardan daha çok depresif semptom gösterdiklerini saptamıştır. Araştırmacılar bunu huzurevlerinin sosyal ve fiziksel ortamlarının iyi olmasına ve evinde yaşayanların sosyal ve ekonomik problemlerle daha çok yüzyüze gelmesine bağlamaktadır.⁸⁶

Yaşlılar arasında intihar risk etmenlerini belirleyen değişkenleri inceleyen Florio ve arkadaşları intihar riski yüksek yaşlılar arasında tek başına yaşayanların çoğunlukta olduğunu göstermişlerdir.⁸⁷

Elde edilen sonuçlar destek sistemleri ve dinsel yasaklamalara rağmen yaşlılarda intihar sayısının yükseldiğini göstermektedir. Toplumun endüstrileşmesi sürecinde geniş aileden çekirdek aileye geçiş ile aile bağlarındaki zayıflama yaşlılarda sosyal izolasyon ve çevreye yabancılaşma ile sonuçlanmaktadır. Bu değişiklikler ise depresyon ve bunun sonucunda intiharı getirmektedir. Öte yandan ortalama yaşam beklentisinin uzaması ile birlikte bu grubun toplum içindeki sayısı ve oranı artmaktadır.⁸⁸

⁸⁵ PALABIYIKOĞLU, “Yaşlılarda Depresyon”, s. 30.

⁸⁶ AYDEMİR, “Türkiye’de Yaşlı İntiharları”, s 22.

⁸⁷ ESKİN, *İntihar*, s 111.

⁸⁸ AYDEMİR, “Türkiye’de Yaşlı İntiharları”, s 24.

İKİNCİ BÖLÜM

İNTİHAR-KİŞİLİK-DİN İLİŞKİSİ VE İSLAMİYET'İN İNTİHARI ÖNLEMENE ETKİSİ

2.1. Olayları açıklama biçimi ve dini başačkma

İnsanların olayları açıklama biçimleri duygusal tepkilerinin de farklı olmasına neden olabilmektedir. Bilişsel kuramın temelinde, insanın hangi olayları yaşadığından çok, olayları nasıl gördüğü önemlidir. Klasik bir anlatımla “*insanı mutlu ya da mutsuz eden olaylar değil fakat kişinin olaya bakış açısıdır*”. Bir olaya yahut kişiye nasıl bakıyorsak bakışımız o kişi ya da olay hakkında ne hissedeceğimizi belirler. Onun için, insanın yaşadığı olayları nasıl açıkladığı, olayın nedenleri olarak neleri gördüğü önemlidir.⁸⁹ İşte intiharda, insanların olaylara bakış açısı ve problemlerle başačkma güçleri çok önemlidir. İslamiyet kişilerin olaylara bakış açılarını değiştirerek kişilerin problemlere karşı dirençlerini artırmada önemli bir etkidir.

Başetme kabaca, bir sorunun yahut olumsuz bir olayın çözümü için ya da kişi üzerindeki etkisinin en aza indirilmesi için başvuru olan bilişsel ve davranışsal stratejiler bütünü olarak tanımlanmaktadır.⁹⁰ Stresli olay ya da duruma uyum sağlama çabası içerisinde bireylerin mevcut stresli durum ya da olayla başedebilmede kullandıkları en önemli yol inançlarıdır. Bir problemle karşılaşan kişi problemin çözümüne yönelik olarak dini inancından hareketle bir çıkış yolu bulmaktadır. Yapılan araştırmalarda insanların %45'inin stresli zamanlarında birtakım dini davranışları gerçekleştirerek sorunu aşmaya çalıştıkları, hastalık, ölüm vb. olumsuz bir durum karşısında ise insanların %78'inin dini değerlere yöneldikleri tespit edilmiştir. Bu ve benzeri araştırmalar sonucunda insanların stresli ve problemlili zamanlarında dine müracaat ettikleri ve dini inanca ve uygulamalara yönelerek problemlerinin çözümüne yönelik bazı metotları uyguladıkları görülmektedir. Stres

⁸⁹ ESKİN, *İntihar*, s 148.

⁹⁰ ESKİN, *İntihar*, s 156.

anında yaşanan durum veya olayla başedebilmek için insanların dine yönelmeleri bilinçli bir yönelmedir.⁹¹

İnsanoğlu hayatını sürdürürken bir düzen ve devamlılık ihtiyacı içindedir. Sahip olduğu imkanların ve şartların artarak devam etmesi ve mevcut kurulu düzenin bozulmamasını arzular. Bu nedenle bireyin yaşadığı (kaza, hastalık, işlerin ters gitmesi) gibi bazı olaylar ve meydana gelen felaketler, yaşantısındaki düzen ve devamlılığı tehdit eden olaylar olarak algılanır. Eğer bu olayların, denetlenebilirliği, tahmin edilebilirliği düşük ve bireyin yetenek ve benlik kavramının sınırlarına meydan okuma ölçüsü yüksekse, stres yaratıcı nitelik kazanır ve bireyin yaşamını tehdit eder hale gelir. İnsanın stresli durumdan ve olaydan kurtulmak için gösterdiği çabalar stresli durumla başa çıkma gayretleridir. Bu gayretler içerisinde dini nitelik taşıyan dua etme, ibadet etme vb. davranışları da gerçekleştirerek sorunu aşmaya çalışır⁹².

Ayrıca din, insanların hayatına yeni bir anlam kazandırarak, karşılaşılan sıkıntıların insanları olgunlaştıracağı düşüncesini onlara aşlamaktadır. Çünkü Allah, sıkıntılarla insanları denemekte ve onlara bir şeyler öğretmektedir. Nitekim yapılan araştırmalarda insanların hayatlarındaki trajedilerden anlam çıkardıkları tespit edilmiştir. Clark, anlamlı ve tutarlı dini açıklamaların insanların problemlerini çözmelerine ve hislerini düzenlemelerine yardım ettiğini belirtmektedir. Aynı zamanda insanlar Allah'ın her zaman kendileri ile birlikte olduğunu düşünerek O'ndan sürekli destek almaktadırlar. Allah'ı devamlı kendisi ile birlikte düşünen insan daha az kaygı ve stres içinde olacak, beden ve ruh sağlığı açısından daha az şikayetçi olacaktır. Yapılan araştırmalar da bu görüşü desteklemektedir.⁹³

Din insana karşılaştığı sıkıntıların karşılığını mükafat olarak alacağını vaat etmektedir. Bu vaat insanların çektiği acıları hafifletmektedir. Yapılan bir araştırmada çocuklarını kaybeden genç annelerin kendilerine yapılan dini telkinler, vaatler ve sağlanan sosyal destek sebebiyle çocuklarının ölümünü daha kolay kabullendiklerini göstermiştir.⁹⁴

⁹¹ KULA, “*Deprem ve Dini Başaçıkma*”, s.241.

⁹² KULA, N., “*Deprem ve Dini Başaçıkma*”, Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 1, 2002, s.237.

⁹³ KULA, “*Deprem ve Dini Başaçıkma*”, s.241.

⁹⁴ KULA, “*Deprem ve Dini Başaçıkma*”, s.241.

Din, insan hayatı ve geleceği ile ilgili bilgiler de sunmaktadır. Hayatın belirsizliklerini kapsayan bu bilgiler, insanın kendine güvenmesini sağlamakta, karşılaşılan problemlerle mücadele azmini artırmaktadır. İşte insanın karşılaştığı stresli durum ve olaylar karşısında yaşadığı gerginliklerle başetmek için başvurduğu yollardan biri de dini inançlar ve değerler olmaktadır. Afetler, hastalık, ölüm vb. durumlarla başa çıkmada da din, önemli bir başa çıkma” aracı olarak kullanılmaktadır.

Yaşayan her birey zorlu olaylarla karşılaşır. Önemli olan kişinin zorluklarla karşılaşp karşılaşmadığı değil, karşılaştığı sorunlarla nasıl başettiğidir. Zorluklarla başedemeyen kişinin hem fizik hem de ruh sağlığı tehlikededir. Bu anlamda, başetmeyle ilgili zorluklar birer “yatkinlaştırıcı” faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Karşılaştığı zorluk ve problemlerle nasıl başedeceğini bilemeyen birey kolaylıkla umutsuzluk ve çaresizlik duygularına teslim olur. Bilindiği gibi duygudurum ve kaygı bozuklukları gibi ruh sağlığı sorunlarının ortaya çıkışında, bu iki duygu nedensel öneme sahiptir.⁹⁵

İnsan ile Allah arasındaki bütün ilişkilerde insan nazarında Allah, gözlemci, yönlendirici, destekleyici veya problemi çözücü bir özelliğe sahiptir. Her yerde ve her zaman var olan, herşeyi bilen ve herşeye gücü yeten Allah inancı, insanın stresli durumunu anlamlı kılmakta ve bilgiye dayalı kontrol biçimiyle insanların olumlu sonuçlar almalarını sağlamaktadır. Zira stresli bir durumla karşı karşıya kalan birey, varlığının tehdit altında olduğunu hisseder. Böylesi bir durumda insan, kendini çaresiz ve yalnız hissedebilir ve kendisini ve bu durumdan kurtarabilecek bir yardımcıya, güveneceği, dayanacağı bir kişiye veya yere ihtiyaç hisseder, insan dini inancı sayesinde kendisine yardım edeceğini düşündüğü, her şeyi bilen ve gücü yeten bir varlık olarak Allah’ı hatırlar, ona yönelir, ona güvenir.⁹⁶

Bu güven duygusu ile insan rahatlar, karamsar duygulardan uzaklaşmaya çalışır ve daha sabırlı hareket etmeye gayret eder. Allah, hem ümitsizlik, sıkıntı, bunalma, korku ve endişe durumlarında insana yardım edecek kudretli bir güç, hem de sevinç ve mutluluk anlarında insanın şükran duygularını sunabileceği ilahi bir

⁹⁵ ESKİN, *İntihar*, s 158.

⁹⁶ KULA, “*Deprem ve Dini Başaçıkma*”, s.242.

güçtür. Böylece insan hem duygusal taşkınlık hem de çökkünlük durumlarından kurtulur ve dengeli bir özellik kazanır.⁹⁷

Josepho ve Plutchik, intihar davranışı sergileyen hastaların sorunlarla başetmede ne tür yöntemleri kullandıklarını araştırmışlardır. Yazarların belirttiğine göre intihar girişiminde bulunan hastaların bulunmayanlara oranla sorunları görmezlikten gelme ve yerine koyma (arkadaş kaybedersem başka bir arkadaş edinirim) mekanizmalarını daha fazla kullandıkları saptanmıştır. Ayrıca, intihar girişiminde bulunan ve kendini öldürmeyi düşünen hastaların kızdığı zaman birşeyler yemek, sorunları ilgisi olmayan yollarla çözmeye çalışmak gibi yöntemleri daha sık kullandıkları görülmektedir.⁹⁸

Hayatta zorluk ve sıkıntılar her zaman olabilir. Önemli olan bunlarla nasıl başedildiğidir. Bir çok insan son derece zor olaylarla karşılaşmakta ama kendini öldürmemektedir. Bazı insanlarsa karşılaştıkları zorluklar karşısında kendi canlarına kıymaktadırlar. Burada önemli olan kişinin başetme becerileridir. Tıpkı sorun çözme gibi, olaylarla başetme becerilerinin etkin ve yeterli olmaması kişiyi intihara yatkınlaştırıcı bir faktör olarak belirlemektedir.⁹⁹

2.2. İslamiyet'in intiharı önlemedeki etkisi

İslamiyet intihara genel olarak iki açıdan müdahalede bulunmuştur. Birincisi direkt olarak intihar yasaklanmış ve bu şekilde kişilerin kendilerini öldürmeleri engellenmeye çalışılmıştır. İkinci olarak da kişiyi intihara karşı dirençli bir hale getirerek intiharları engellemek amaçlanmıştır. Hipotezimize göre doğru bir İslami eğitim almış ve yeterli derecede bir İslami yaşayışı olan kişinin intiharın eşiğine gelmesi mümkün değildir. Fakat her Müslüman'ın bu seviyede bir şuura ulaşması pek mümkün değildir. Bundan dolayı intiharın yasak olduğu açıkça belirtilmiştir. Buna, “İslamiyet'in intihara direkt etkisi” diyebiliriz. İbadetler, dua, ahiret inancı, kaza ve kader inancı, tevekkül anlayışı, kişiliği geliştirmesi gibi hususlara da “İslamiyet'in intihara dolaylı etkisi” şeklinde bakabiliriz.

⁹⁷ KULA, “*Deprem ve Dini Başaçıkma*”, s.242.

⁹⁸ Eskin, *İntihar*, s 159.

⁹⁹ Eskin, *İntihar*, s 159.

2.3. Direkt etkisi

İntihar etmek İslam dininde ayet ve hadislerle yasaklanmış ve İslam hukukunda da uygulanmıştır. İntiharı yasak eden ayetler şunlardır: *“Ey müminler, birbirinizin mallarını gayri meşru yollar kullanarak değil, karşılıklı anlaşmaya dayalı ticaret yolu ile yiyiniz, kendinizi öldürmeyiniz. Hiç şüphesiz Allah size karşı merhametlidir”*.¹⁰⁰

İntiharla ilgili hadisler ise şunlardır: *“Sizden önceki ümmetlerden yaralı bir adam vardı. Yarasının acısına dayanamayıp, bir bıçak aldı ve elini kesti. Ancak kan bir türlü kesilmediği için adam öldü. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak; kulum can hakkında benim önüme geçti, ben de ona cenneti haram kıldım, buyurdu”*.¹⁰¹

Hayber Gazvesi sırasında büyük fedakârlıklar gösteren Kuzman adındaki birisinin, sonunda cehenneme gideceği Hz. Peygamber tarafından haber verilmişti. Bunun üzerine Ashab-ı kiramdan Huzâî Eksüm, Kuzman'ı izlemiş ve O'nun, aldığı yaralara sabredemeyip, kılıcı üzerine yaslanarak intihar ettiğini görmüştür.¹⁰²

*“Kim, bile bile, yalan yere İslam'dan başka bir din ile yemin ederse, bu kimse dediği gibidir. Kim kendisini bir şeyle öldürüp intihar ederse, Kıyamet günü kendisine o şeyle azab verilir. Kişnin gücü dışında olan bir şey üzerine yaptığı nezir muteber değildir. Mümine lanet etmek onu öldürmek gibidir. Bir mümine küfür nispet etmek onu öldürmek gibidir. Kim kendisini bir şeyle keserse Kıyamet günü onunla kesilir. Kim malını çok göstermek için yalan bir iddiada bulunursa, Allah onu daha da azaltır.”*¹⁰³

*“Kim kendisini dağdan atarak intihar ederse o cehennemlik olur. Orada ebedi olarak kendini dağdan atar. Kim zehir içerek intihar ederse, cehennem ateşinin içinde elinde zehir olduğu halde ebedi olarak ondan içer. Kim de kendisine demir saplayarak intihar ederse, cehennemde ebedi olarak o demiri karnına saplar.”*¹⁰⁴

Ebu Hureyre radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalatu vesselam ile birlikte Hayber gazvesinde hazır bulunduk. Müslüman olduğunu söyleyen bir adam

¹⁰⁰ Kur'an, Nisa, 29.

¹⁰¹ Buhârî, Enbiyâ, 50.

¹⁰² Buhârî, Kader, 5.

¹⁰³ Buhari, Eymân, 7.

¹⁰⁴ Buhari, Tıbb 56.

için, Efendimiz: “Bu, ateş ehliendir!” buyurdular. Savaş başlayınca çok şiddetli şekilde savaştı ve yara aldı. Ashabtan bazıları: “Ey Allah'ın Resûlü dedi, az önce ateş ehlienden dediğiniz kimse, çok şiddetli şekilde kahramanca savaştı ve de öldü!” dediler. Resûlullah yine: “Cehenneme (gitmiştir)” buyurdular. Bu cevap üzerine Müslümanlardan bazıları nerdeyse şüpheye düşecekti. Askerler bu halde iken, Aleyhissalatu vesselam'a: “O asker henüz ölmemiş, ancak ağır şekilde yaralanmış!” dediler. Gece olunca, adam yaraya dayanamadı. Kılıncının keskin tarafını alıp üzerine yükledi ve intihar etti. Durum Aleyhissalatu vesselam'a haber verildi. Bunun üzerine: “Allahuekber!” buyurdular ve devam ettiler: “*Şehadet ederim ki, ben Allah'ın kulu ve Resûlüyüm!*” Sonra Hz. Bilal'e halk içinde şöyle ilan etmesini emrettiler: “*Cennete sadece Müslüman nefisler girecek. Şurası muhakkak ki, (İslam'ın lehine olan ameller kişinin imanına delil değildir), Allah bu dini, fâcir bir kimse ile de güçlendirir.*”¹⁰⁵

2.4. Olgun dindarlık ve olgunlaşmamış dindarlık

Craps, Allport'un din duygusuyla ilgili düşüncelerini açıklarken şu görüşlere yer verir: Din duygusu kişiden kişiye değişir. Çünkü o, kişilerin bilişsel ve duygusal bireyselliğinin bir yansımasıdır. Nitekim her bireyin öznel din duygusu diğer bireyin öznel din duygusundan farklıdır. Din duygusu, bireyin kişisel özellikleri ile ilişkili olduğundan kişisel özellikleri farklı olan bireylerin din duygularının da farklılık göstermesi doğal bir durumdur.¹⁰⁶

Allport, bireyin dinsel yaşayışını ikiye ayırarak inceler. Ona göre dinsel yaşayış, olgunlaşmamış ve olgun dindarlık türleriyle kendini gösterir. Allport'a göre dindarlığa yöneltilen eleştirilerin çoğu onun olgunlaşmamış biçimiyle ilgilidir. Olgunlaşmamış dindarlık, benliği memnun etmeye yönelik dürtülerin neden olduğu davranışların ilerisine geçemez. Olgunlaşmamış bir dindarlık biçimine sahip bir insan, ruhsal değerlerle ilgilenmek yerine ben-merkezli bir arzu yada ben-merkezli bir ilginin uyutucu işlevleriyle ilgilenir. Olgunlaşmamış dindarlık biçimi, bireyin kendisini adayacağı bir anlam bağlamı oluşturamaz. Olgunlaşmamış dindarlığın kişilik üzerinde de bütüncül bir etkisi yoktur. Olgunlaşmamış dindarlık biçimi

¹⁰⁵ Buhari, *Cihad*, 182.

¹⁰⁶ KAYIKLIK, H., “*Allport'a Göre Dini Yaşayışa Gelişimsel Bir Açılım*”, *Dini Araştırmalar*, Sayı 15, Cilt 5, 2003, s. 122.

insanın bütün deneyimlerini kuşatamaz, gelip geçicidir, parça parçadır, kişiliğin bazı kısımlarına etki yapsa da doyurucu değildir. Olgunlaşmamış dindarlık, daha çok bir alışkanlık şeklinde kendini gösterir ve birey böyle bir dindarlığın gereklerini yerine getirirken basit çıkarlar peşinde koşar. Böyle bir dindarlık biçiminde duygu ve düşünceden daha ziyade, ister kişisel ister toplumsal olsun bireyin beklentileri öne çıkmaktadır. Bundan dolayı böyle bir dindarlığın bireyin diğer yaşayış alanları üzerinde tutarlı ve kalıcı bir etkisi bulunmamaktadır.¹⁰⁷

Allport geleneklere dayanarak edinilen ve yaşanan dindarlık biçimini çevredekileri taklitte edinilen ikinci-el dindarlık olarak adlandırmaktadır. Ona göre böyle bir inanca sahip birey dindarlık biçimini olgunlaştırmak için bu değerlere kendi kişisel özelliklerini katmalı, kendine özgü, duygu ve düşünce yoğunluğu olan, ruhi işlevlerini tatmin edici bir özellik kazandırmalıdır. Bu ise taklit yoluyla, sorgulamadan kazanılan dindarlığın köklü bir değişime uğraması, yani yeniden yapılanması anlamına gelmektedir. Böylece bireyin inancı, taklidi bir inanç olmaktan kurtulacak ve derûni bir özellik kazanacaktır. Dışsal bağlardan kurtulup içsel güdüler kazanan inanç ve değerler ise bireyin kişiliğini ve yaşayışını büyük ölçüde etkileyecektir.¹⁰⁸

New York'ta faaliyetlerini sürdüren "Adjustment Service" tarafından gerçekleştirilmiş geniş çaplı bir araştırmada, dini bir inanca sahip olan ve bu inancını kutsal bir cemaate devam ederek pekiştirenlerin, diğerlerine göre daha olumlu ve güçlü bir kişilik geliştirdikleri tespit edilmiştir. Kişiliğin oluşumu ve yapılanmasında organizatör etkisi yanında dini inanç, aynı zamanda kişiliğin dağılmasına yol açacak bozucu etkileri engelleyen koruyucu bir fonksiyona da sahiptir. Ancak, kişiliğin merkezindeki belirleyici konumunu kaybettiği andan itibaren, dinin bu koruyucu fonksiyonu da zayıflar ve zamanla ortadan kalkar. Bu durumda, ruh sağlığı açısından dini inancın derûni boyutunu bünyesinde barındıracak güçlü ve organize bir kişiliğin zorunluluğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Binaenaleyh, dini inanç ile kişilik arasındaki ilişkinin gücünü; her iki tarafın istikrarlılığına, tutarlılığına ve organizeliliğine bağlamak uygun görünmektedir.¹⁰⁹

¹⁰⁷ KAYIKLIK, "Allport'a Göre Dini Yaşayışa", s. 128.

¹⁰⁸ KAYIKLIK, "Allport'a Göre Dini Yaşayışa", s. 129.

¹⁰⁹ BAHADIR, "Ergen Kişiliği", s.118.

Olgun dinsel duygu, insanın hayatta karşılaşılabileceği iyi ve kötü durumlara, hayata ve ölüme aynı oranda değer ve anlam verir. Böyle olgun dinsel duyguya sahip bir insan için yaşamın zorlukları, onu teslim olmaya yada isyan etmeye sevk edemediği gibi hayatın güzel ve hoş yönleri de onu insani sınırları aşmaya ve başı boş ve sorumsuzca davranmaya götüremez. Diğer bir ifadeyle olgun dindar insan yaşamın olumlu ve olumsuz getirilerini, olgunluğun verdiği dengeli duygu, düşünce ve davranışlarla karşılar.¹¹⁰

Bu bağlamda inanç, insanı başarıya götüren bir enerji üretir. Olgun dinsel duyguya sahip bir kişi, aşırı şüpheli ve kaygılı değildir. O, yaşama gülümsemeyi başarmış bir insandır. Gönlünün ve kalbinin derinliklerinde yer verdiği manevi değerleri onun için bir dinamizm kaynağıdır ve yaşamın zorluklarıyla mücadele etmek için ona güç verir.¹¹¹

Şu halde olgunlaşmış dindarlık düzeyinde bir dini yaşayışın aynı zamanda intihara yol açabilecek sorunlarla başa çıkma konusunda dindar insana sağladığı destekle, intiharı önleyen hiç değilse azaltan bir faktör olduğunu söyleyebiliriz.

2.5. Dolaylı etkisi :

Necati'ye göre ruh sağlığını gerçekleştirmede İslam'ın metodu şu üç yöntemden oluşmaktadır:

Birinci yöntem: Allah'a iman, takva ve çeşitli ibadetleri yerine getirme yoluyla insanda manevi yönü güçlendirmeye özen göstermek.

İkinci yöntem: Güdüler ve duygulara, nefsin arzu ve aşırı isteklerine hakim olmak demek olan, insanda bedeni yöne hakim olmaya özen göstermek.

Üçüncü yöntem: Duygusal ve toplumsal olgunluğun oluşması için kişiliğin gelişmesi, hayatın sorumluluklarını taşımaya hazır olmak, toplumun ilerlemesinde rolünü yerine getirmek.¹¹²

2.5.1. İbadetler

Genel olarak ibadetler, insanın Allah'la kendi kendisiyle diğer insan ve yaratıklarla ilişkisini düzenleyici bir sistem olarak anlam kazanmaktadır. İçinde yaşadığı alemde “uyum” çabası içerisinde bulunan insan için ibadetler, bunun müşahhas şartlarını ortaya koyar. Gelişme ve olgunlaşmanın yolu faaliyette

¹¹⁰ KAYIKLIK, “Allport'a Göre Dini Yaşayışa”, s. 132.

¹¹¹ KAYIKLIK, “Allport'a Göre Dini Yaşayışa”, s. 133.

¹¹² NECATİ, M. O., *Hadis ve Psikoloji*, Fecr yayınları, Ankara 2000, s 285.

bulunmaktadır. Her ibadet bir eylem, hareket ve etkinliktir. İslami ibadetlerin herbiri, kişiliğin belli yönlerinin gelişip olgunlaşmasını hedef alan ve biri diğerini tamamlayan tam bir “eğitim” programı olarak anlaşılabilir. İbadetler vasıtasıyla gerçekleştirilen iç disiplin, insani arzular üzerine kurulan denetim ve sıra düzeni, dikkatin yoğunlaşması ve kendine hakimiyetin artması sonucu otomasyondan uzaklaşma, mücadele, katlanma ve dayanma gücünün artışı, kötü eğilim ve alışkanlıklardan uzaklaşma, gibi davranış özellikleri ruh sağlığının önemli şartları arasında yer alır¹¹³.

İslami ibadetlerin her biri, kişiliğin belli yönlerinin gelişip olgunlaşmasını hedef alan ve biri diğerini tamamlayan tam bir “eğitim programı” olarak anlaşılabilir.¹¹⁴ Ayrıca ibadetler, kişinin disiplinli bir hayata alışmasını da kolaylaştırır, ona iç çatışmalarından kurtararak bir iş yapabilme gücünü kazandırır. Aynı zamanda cemaatle yapılan ibadetler ferdin sosyal uyumuna yardımcı olur.¹¹⁵

İbadet insana gerginlik ve stresten kurtulmada ruh sağlığını korumada yardımcı olur. İnsan günlük hayatın problemleri ile uğraşırken zaman zaman gerginlikler yaşar, huzursuz olur, zihnen yorulur. İşte İslam’da sıkça yapılması istenen namaz, insanı günlük hayattaki yoğun işlerden, zihnini rahatsız eden problemlerden uzaklaştırarak kısa bir süre de olsa dinlenmesini ve stres atmasını sağlar.¹¹⁶

Bir bütün olarak ibadetler güçlülere katlanma, benliğini geliştirme, zorluklarla mücadele etme ve kendini aşma ile sonuçlanan psikolojik bir olgunlaşmanın itici güçleri olarak değer kazanırlar. Belli bir program içerisinde süreklilik gösteren ibadet uygulaması, fertte bir iç disiplin oluşması ve iradenin güçlenmesine imkan verir.¹¹⁷ Kişiyi sabretmeyi, sebatkar olmayı ve olaylar ve problemler karşısında metin olmayı öğretir. İbadetleri yerine getirebilmek için kişinin birtakım sıkıntılara katlanması gerekir. Bir bakıma ibadet bir meşakkattir, bu

¹¹³ KULA, “*Deprem ve Dini Başaçıkma*”, s.242.

¹¹⁴ HÖKELEKLİ, H., *Din Psikolojisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1998, s. 249.

¹¹⁵ ŞENTÜRK, H., “*İbadetin Mahiyeti ve Şahsiyet Gelişimindeki Fonksiyonu*”, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 2, 1985, s. 225.

¹¹⁶ PEKER, H., *Din Psikolojisi*, Aksiseda Matbaası, Samsun, 2000, s. 115.

¹¹⁷ KOÇ, B., *Kişilik ve Din*, Tabula Rasa, Sayı 4, 2002, s. 94.

meşakkate katlanmaya alışık olan idmanlı, antrenmanlı olan kişiler hayatın bir takım farklı ortamlarına ve değişik şartlarına uyum sağlamakta güçlük çekmeyecektir.¹¹⁸

Bireyin kişiliğini derinden etkileyen dinin, iman ve amel olmak üzere iki yönü bulunmaktadır. Nitekim ibadetlerin de genelde, bireyin kişilik ve karakterini geliştirici, düzenleyici ve dengeleyici bir etkisi bulunmaktadır. Her dinde ibadet olarak belirlenen bazı özel davranışlar vardır ki bunlar, Allah'la insan ilişkilerini canlı tutmak için belli aralıklarla tekrarlanırlar. Nitekim Allah'la ilişkilerin canlı tutulması, sistemli bir davranış ve uygulama düzenini gerekli kılarak, bireyde tutarlı ve dengeli bir kişiliğin gelişimine etki etmektedir.¹¹⁹

Ölüm sonrası için beslenen umudun büyüklüğü, dini görevleri yerine getirmedeki tamlıkla ilişkilidir. Dini görevlerini daha az sıklıkla yerine getirenlerde bu yöndeki inanç ve umudunun çok belirgin olarak azalmaya başlaması ve diğer gruplarda bu azalmanın daha da artması ve sıfır noktasına yaklaşması anlamlı bir şekilde kendini göstermektedir.¹²⁰

İslami ibadetlerin sosyal fonksiyonlarından insanları cemaatleşmeye, yani sosyal, ekonomik ve siyasi vb. her yönden güçlü ve sağlam bir birlik oluşturmaya götürmek, onlarda bir birlik şuuru oluşturmaktır. Bütün ibadetler, birlik olma zorunluluğunu hatırlatıcı bir mahiyet arzeder. Vakit namazlarının topluca kılınmasının teşvik edilmesi, Cuma ve bayram namazlarının cemaatle kılınmasının zorunlu olması, haccın, dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan Müslümanları bir araya getirip kaynaştırması, oruç ve zekatın sosyal dayanışma ve yardımlaşmayı teşvik etmesi, bu birlik şuurunun oluşmasının sağlamaya yöneliktir. Böylece ibadetler vasıtasıyla bir yandan birlik şuuru oluşurken bir yandan da fertler, içine kapalı olmaktan kurtulup, dışa dönük aktif ve topluma bağlı bireyler haline gelmektedir.¹²¹

Bütün bu işlevleriyle ibadetler inanan insanlarda bir yandan dini inancı besleyip geliştirirken bir yandan da onlara Rabbi ile sürekli diyalog kurma imkanı

¹¹⁸ ŞENTÜRK, H., “İbadetin Manası ve Fonksiyonları Üzerine Psikolojik Bir Bakış Denemesi”, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 1, 1994, s. 152.

¹¹⁹ KOÇ, B., *Kişilik ve Din*, s. 94.

¹²⁰ HÖKELEKLİ, H., “Ölümlle İlgili Tutumların Dini Davranışla İlişkisi Üzerine Bir Araştırma (II)”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 4, Sayı 4, 1992, s. 97.

¹²¹ CERTEL, H., “İslami İbadetlerin Psiko-Sosyal İşlevleri”, EKEV Akademik Dergisi, Sayı 3, 1998, s. 155.

vererek onlarda ilahi murakabe ve Allah düşüncesini şuurlarında canlı tutma imkanı sağlamakta ve böylece onları hayatın örseleyici tecrübeleri karşısında daha dayanıklı kılmaktadır. Böylece ibadetlerin aynı zamanda mü'minlere intiharla sonuçlanabilecek olumsuzluklarla başa çıkma konusunda manevi destek sağladığını söyleyebiliriz. Zira ibadet eden kişinin bu gibi durumlarda ibadet vasıtası ile her şeye kadir olan yüce Allah'a yönelip O'ndan yardım talep etmek gibi bir seçeneği vardır. O da bunun şuurundadır.

2.5.2. Sığınma ve güvende olma ihtiyacı

Tarih boyunca din olgusunun evrensel bir nitelik taşıması, insanın varlık yapısında bulunan yönelme ve bağlanma ihtiyacından kaynaklanmaktadır.¹²² Her insan doğuştan, dünyanın tamamlayıcı bir parçası olmak, bir yere ait olduğunu hissetmek ister. Çocukluğunda kendisini annesine ait hissetmesi gibi.¹²³ İnsan çevresini saran kainatın yapısı karşısında bir acizlik hisseder, Bu acizlik daha doğuştan başlamaktadır ve son nefesine kadarda sürer gider.¹²⁴

Güçlü görülen bir şeye, bir varlığa bağlanma, kişiye ihtiyaçlarının, istek ve arzularının, hayallerinin tatmini yönünde bir güven sağlar. Onun kaygı ve endişelerinin azalmasına, rahatlmasına yol açar.¹²⁵ Toplumda ve fiziksel ortamda çeşitli şekillerde engellenen ve bu engeli aşmada çaresizlik içinde kalan insan dine yönelerek, Allah'a sığınarak teselli bulmakta, ümit ve güven duygusuyla rahatlamaktadır.¹²⁶ Dinsel inançlar sayesinde kişiler, karşılaştıkları belirsizlikleri aydınlatmakta ve çevrelerinde olup biten olumlu ya da olumsuz olaylara kendilerince bir anlam vermektedirler.¹²⁷

İnsanların ekserisi insanüstü, yüce, kudretli bir varlığa inanıp bir dine bağlanmakla beraber, inanmayı, bir dine bağlı olmayı gereksiz bulanlar, bu aleme gelişini, var oluşunu kör bir tesadüfe bağlayanlar da her zaman olduğu gibi günümüzde de bulunmaktadırlar. Ancak bu durumda olan insanlarda her

¹²² CERTEL, H., *Din Psikolojisi*, Andaç Yayınları, Ankara, 2003, s. 89.

¹²³ KASAPOĞLU, A., *Kur'an'da İman Psikolojisi*, Yalnızkurt Yayınları, İstanbul, 1997, s. 26.

¹²⁴ KUTUP, M., Çev: NURİ, A. *İslam'a Göre İnsan Psikolojisi*, Esmâ Yayınları, s.266.

¹²⁵ PEKER, *Din Psikolojisi*, s. 71.

¹²⁶ PEKER, *Din Psikolojisi*, s. 70.

¹²⁷ YAPAREL, R., "Depresyon ve Dini İnançlar ile Tabiatüstü Nedensel Yüklemeler Arasındaki İlişkiler", Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 8, 1994, s. 279.

hangi bir ruhi sarsıntı derin izler bırakmakta, bunlar manevi değerlerden yoksun oldukları için ruhi şoklarda uygun bir sığınak bulamayarak kötü telafiler yapmaktadırlar. Halbuki bir inançla dolu olan insan, sarsıntılar karşısında manevi sığınaklardan yararlanır. En büyük koruyucu olan Allah'a sığınır. O'na sığınma, O'na yalvarma, insanda, hiç bir dış zenginliğin veremeyeceği bir ferahlık ve huzur yaratır. Allah'a güven kalplere rahatlık getirir. Zira insan kendisini kudretsiz, iradesini zayıf hissettiği anda teselli ve himaye arayacaktır. Bu durumda Allah inancı, teselli veren bir hayati unsur, bir yardımcıdır.¹²⁸

Tevekkül, Bir bakıma insanın gücünün ve yapabileceklerinin sınırlı oluşunu, ne kadar çabalarsa çabalasın sonucu kendisinin değil, ilahi kudret ve iradenin belirleyeceğini, kendisinin düşünce ve endişeleriyle neticeyi değiştiremeyeceğini anlayıp gayretinin neticesini Allah'ın takdir ve iradesine bırakması, ona teslim olup güvenmesi, dayanması ve onu vekil kabul etmesidir.¹²⁹

Tasavvufi yaşantı, toplumsal bir değer olan dinin, mistik yorumunu esas alan ve öncelikle insanların ruhani ihtiyaçlarına cevap bulma iddiasında olan bir harekettir.¹³⁰ Tasavvufi yaşantıya yönelmede etkili olduğu düşünülecek bir sebep de insanın güven ve emniyet içinde olma isteğidir. Nitekim sürekli günlük hayatta ölüm ve ahiret gerçeği ile karşılaşan insan iyi bir kul olarak ahiret hayatında güven ve selamete erebilmek için tasavvufi yaşantı vasıtasıyla deruni bir dini hayata yönelmektedir.¹³¹

Dinsel inançlar, trajik olayların yaşandığı durumlarda “anlam” sisteminin devamlılığının korunması için gerekli olan üç elemanı sağlayarak kişilerin olayları açıklamalarını kolaylaştırmaktadır. Anlam sisteminin devamlılığını sağlayan elemanlar şunlardır: a) Gelecekteki olayların katlanılır ve kontrol edilebilir, olacaklarına ilişkin duyulan güven; b) yaşanan olayın olumsuz sonuçları yanında

¹²⁸ PEKER, H., “*Olumlu Şahsiyet Özellikleri ve Din*”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 1,1986, s. 105.

¹²⁹ CERTEL, *İman ve Ahlakta Kemalin Yolu*, s. 339.

¹³⁰ CENGİL, “*Tasavvufi Yaşantı*”, s. 213.

¹³¹ CENGİL, M, “*Tasavvufi Yaşantı*”, s. 216.

olumlu yönlerinin de aranıp bulunması; c) yaşanan olayın “bir planın parçası” olup tesadüfe bağlı olmadığına ilişkin inanç.¹³²

Yukarıda verilen elemanlarla ilgili olarak kişi, büyük bir olasılıkla, şu açıklamaları yapacaktır. Bu olayın üstesinden gelebileceğini bilmeden Tanrı bunu bana yapmazdı; Tanrı, bana iyi bir ders verdi; başıma gelen bir olay, Tanrı'nın planının bir parçasıdır.¹³³

Kişide ki güvende olma ve sığınma ihtiyacı özellikle sıkıntılı dönemlerde kendini belli etmektedir. Kişinin, dinin sağladığı gibi bir güven kaynağı yoksa karşılaşılan sıkıntılar neticesinde intiharın eşiğine gelinebilir.

2.5.3. Sıkıntılar

İnsanların kurtulmak için en fazla çaba sarfettikleri ruh hallerinin başında üzüntü gelir. İnsanların kederden kurtulmaya çalıştıkları sırada, çok daha yaratıcı oldukları bulgulanmıştır. Tabii tüm üzüntülerden kaçmak gerekmez, her türlü ruh hali gibi, melankolinin de bazı yararları vardır. Bir kaybın verdiği üzüntünün değiştirilemeyen bazı etkileri vardır. Eğlenceye, zevk alınan şeylere karşı ilgimizi keser, dikkati kaybedilen şeye odaklar, en azından bir süreliğine yeni girişimler için gereksindiğimiz enerjiyi tüketir. Bu durum kişiyi hayatın meşgalelerinden uzaklaştırıp, derin düşüncelere yöneltir. Kaybımızın yasını tutabilmemiz, anlamını derinlemesine düşünebilmemiz ve sonuçta hayatımızı devam ettirmemizi sağlayacak gerekli psikolojik ayarlamalarla yeni planlar yapabilmemiz için, bizi askıya alır. Bazı kişiler üstün bir güce başvurarak hüznlerinden sıyrılabilirler. Tice, “dinarsan dua etmek bütün ruh hallerinde, özellikle depresyonda işe yarıyor”demektedir.¹³⁴

Maris'e göre intihardan ölümlerin % 75'i kaçma intiharıdır.¹³⁵ İntiharların büyük çoğunluğunun sebebini oluşturan sıkıntı ve problemlerden kaçma isteğini, İslamiyet; sabır, imtihan şuuru ve ahiret inancı gibi prensipleriyle aşmayı amaçlamıştır.

¹³² YAPAREL, “*Depresyon ve Dini İnançlar*”, s. 278.

¹³³ YAPAREL, “*Depresyon ve Dini İnançlar*”, s. 278.

¹³⁴ ÖZDOĞAN, Ö., “*İnsan-Kutsal Kitap İlişkisi*”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 41, 2004, s. 298.

¹³⁵ ESKİN, *İntihar*, s 9.

İslam dini sıkıntılı zamanlarda sabretmeyi ve imtihan sırrını unutmamayı tavsiye ederek kişilerin başetme güçlerini artırmayı hedeflemiştir. Kur'an'da ve hadislerde bu konuya çokça değinilmiştir;

*Ey iman edenler! Sabır ve namazla yardım isteyin. Şüphe yok ki Allah, sabredenlerle beraberdir.*¹³⁶

Sabır ve tahammül gösteren kimseyi Cenab-ı Hakk sabırlı kılar. Sabırdan daha hayırlı ve geniş bir nimet hiç bir kimseye verilmemiştir".¹³⁷

"Hoşlanmadığın şeye sabretmende büyük fayda vardır".¹³⁸

*"Mü'min kişiye bir ağrı, bir yorgunluk, bir hastalık bir üzüntü hatta bir ufak tasa isabet edecek olsa, Allah onun sebebiyle mü'minin günahından bir kısmını mağfiret buyurur."*¹³⁹

Hz. Peygamber (s.a.s); *"Sabır, acı bir olayın yaptığı sarsıntıya karşı ilk anda gösterilen tahammüldür"*.¹⁴⁰ buyurmuşlardır. İntihar vakalarının %60'ının intihara ani olarak karar verdiği, plan yapmadığı¹⁴¹ düşünüldüğünde bu hadisin ne kadar önemli bir noktaya temas ettiği ortaya çıkmaktadır.

Din, çeşitli problemler ve sıkıntılar karşısında kişiye, bir dayanma gücü verdiği gibi aynı zamanda birtakım şeyleri yapabilmek için de motive eder. Çünkü dindar kişi, her durumda bir imtihan şuuru içindedir. Sıkıntılara katlanmanın Allah yanında bir karşılığı olduğu gibi, dinin emri olan birtakım şeyleri yapmanın da sevap veya mükafatı olduğunu bilir.¹⁴²

2.5.4. Din ve anlam ihtiyacı

İnsanların temel içgüdülerinden bir tanesi yaşama içgüdüsüdür. İnsan doğduğu günden itibaren yaşam ateşi ile yanar. Yaşama enerjisini bir amaç doğrultusunda kullanır. Hayvanlarda bu amaç genetik olarak kodlanmıştır. Köpek balığı sürekli yüzmek ve uyanık kalmak zorundadır. Denizlerdeki organik atıkları

¹³⁶ el-Bakara, 153.

¹³⁷ Et-Tirmizi, *Birr*, 76.

¹³⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 307.

¹³⁹ Buhari, *Marda* 1.

¹⁴⁰ El-Buhari, *Cenaiz*, 32.

¹⁴¹ Sayıl, *"İntihar Girişimleri"*, s. 245.

¹⁴² ŞENTÜRK, H., *Din Psikolojisi*, Esra Yayınları, İstanbul, 1997, s.126.

öğütme makinesi gibi sürekli toplar. Durmak, ölmekle eşdeğerdir. İnsan için ise bir fark vardır. İnsan yaşama amacını kendisi belirleyebilecek bir irade gücüne sahiptir. Amacını belirlemiş, uğrunda yaşanacak bir ideali olan insan kendini iyi ve mutlu hissedecektir. Amacını belirlememişse bir insan veya amacı onu tatmin etmiyorsa, mutsuz yaşayacaktır.¹⁴³

İnsan dünyaya gözünü açtığı anda, birçok ihtiyaçla karşı karşıya kalmaktadır. Süreç içerisinde bu ihtiyaçların bir kısmını kendisi karşılayabilse bile, insan hiçbir zaman ihtiyaçlarının tamamını karşılayamamakta ve zaman zaman çok aciz durumlara düşmektedir. İster yeme içme gibi maddi gereksinimler olsun ister sevmeye, sevilmeye, ait olma gibi manevi gereksinimler olsun bu ihtiyaçları karşılamadaki acizliği, insanı güçlü bir varlığa yöneltebilir.¹⁴⁴

Sorgulayan insan, kendini kuşkudan alamaz. Bu kuşkuyla beraber yaşamak da onun iç dünyasında gerilimlere yol açar. İşte birey için bu gerilimleri ortadan kaldırmanın yolu, yaşamın anlamına ilişkin sorulara cevap bulmaktan geçer. “Varoluşsal sorular” olarak bilinen bu sorulara ise en doyurucu cevabı dinler vermektedir. Bundan dolayı, okuyan, düşünen, sorgulayan insan için son nokta inanma olarak görülmektedir.¹⁴⁵

“Susuzluk, suya benzer bir şeyin varlığını gösteren en güvenilir delildir” sözünde olduğu gibi, insanda doğuştan var olan anlam arzusunun, her türlü hayat şartları altında anlam arayışına yönelmesi, hayatta mutlaka anlamlılığın olduğuna delil olarak kabul edilebilir.¹⁴⁶

Okumuşların ve bilgelerin temsil ettiği şekliyle akıl yoluyla elde edilen bilgi, hayatın anlamını inkar etmektedir. İnsanlığın muazzama toplulukları ve bütünüyle insanlık ise, bu anlamı, akla dayandırılmamış bir bilgide görmektedir. Bu bilgi ise inançtır. İnanç, beşer hayatının anlamının öğrenilmesidir, o sayede insanların kendini yok etmeyip yaşadığı şeydir. İnanç, hayatın gücüdür. İnsan yaşıyorsa, bir şeye de inanıyordur.¹⁴⁷

¹⁴³ TARHAN, N., *Psikolojik Savaş*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2002, s. 97.

¹⁴⁴ KAYIKLIK, H., “*Bireysel Dindarlığın Psikolojik Kaynakları*”, Dini Araştırmalar, Sayı 13, Cilt 5, 2002, s. 29.

¹⁴⁵ KAYIKLIK, “*Bireysel Dindarlığın Psikolojik Kaynakları*”, s. 29.

¹⁴⁶ BAHADIR, A., *İnsanın Anlam Arayışı ve Din*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2002, s. 31.

¹⁴⁷ TOLSTOY, *İtirafımlarım*, s. 60.

Anlam-ötesi, insanın algılayabileceği sınırın ötesinde, tam olarak kavranamayan ancak anlam kazandıran yüce bir varoluş ve bilinmezler alanıdır. Buna göre Anlam-ötesi sadece yüce varlıkla sınırlı bir kavram değil, insanın kavrayamadığı kötülük, acı, felaket vb. olayların varlık nedeni gibi zihninde sorulara neden olan hayatın dramatik yönlerine de işaret eder.¹⁴⁸

Evrenin yegane sahibi ve hakiminin kulu olduğuna iman eden insanın, hayatın anlamına dair büyük sıkıntıları olmayacağı açıktır. Ubudiyet şuuruyla yoğrulan insan böylece anlamsızlık duygusunu aşarak, Rabbine kul olmanın verdiği sarsılmaz bir güvenle huzura ermekle kalmaz, ona günlük hayatta karşılaştığı olumsuz hallere; ıstıraplara, elem ve keder doğuran olaylara karşı dayanma gücü vermekte, insanın başına gelen büyük felaketler karşısında ümitsizliğe kapılmasına engel olmaktadır.¹⁴⁹

Hedef aramaya yönelik iştiyak ateşi, yaşam araçlarına yönelik aşk külünün altında hep var olacaktır. Yani eğer insanları makinesel hayatın getirdiklerinden uzaklaştırır ve toplumların çıkarıcı ve zevk perest yöneticilerin idaresini bir kenara itiverirsek beşer artık “Yaşama felsefemiz nedir ve ne içindir?” diye sorabilecek ve sonunda “Sonra ne olacak” in yanıtını söyleyebilecektir.¹⁵⁰

Bir insan varoluşunun getirdiği sorunlara güvenli ve gerçekçi bir biçimde yaklaşabiliyorsa, değersizlik duyguları yaşamaz. İç dünyasındaki çaresizlik duyguları ve dıştan gelen zorlanmalar onu yapıcı çabalara yöneltir.¹⁵¹

İnsan, beden ve ruh gibi iki varlık taşır. Beden hava, su, besin gibi şeylere muhtaç olduğu gibi, ruhi yaşayış da ahlak, din ve sanat gibi manevi besinlere muhtaçtır. İnsanın manevi hayatı manevi cinsten besinlerle beslenmezse beden ile ruh arasındaki denge bozulur. Yalnız maddi neviden ihtiyaçlar tatmin edilerek manevi hayat beslenmezse zayıflar, gittikçe söner.¹⁵² Eğer insan için herşey bu hayattan ibaret olsaydı, bir yandan akıl almaz ruhi eğilim ve arzuları, diğer taraftan

¹⁴⁸ BAHADIR, *İnsanın Anlam Arayışı ve Din*, s. 34.

¹⁴⁹ ALPER, H., *İmanın Psikolojik Yapısı*, Rağbet yayımları, İstanbul, 2002, s. 194.

¹⁵⁰ CAFERİ, M. T., *Düşünce Arayışı*, Fecr yayımları, Ankara 1999, s. 56.

¹⁵¹ GENÇTAN, E., *İnsan Olmak*, Remzi Kitabevi, 6. Basım, Ankara, 1993, s. 63.

¹⁵² PAZARLI, O., *Din Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1972, s. 38.

sınırlı güç ve yetenekleri arasında bocalayıp duracaktı. İşte insanın bu duygu ve ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılayacak unsur imandır, din duygusudur.¹⁵³

Tolstoy, yaşamın anlamsızlığından şikayet eder ve bu anlamsızlık onu bunalıma sokar. O, kendisini bunalıma sokan soruları şöyle sıralar: “Bugün yaptığım, yarın yapacağım şeyin sonucu ne olacak? Bütün hayatımın sonu ne olacak? Ne için yaşıyorum? Ne için arzuluyorum? Hayatımda kaçınılmaz olan ölümümle yok olmayacak bir anlam var mıdır?”¹⁵⁴ Her insan çok sayıda varoluşsal soruyu da beraberinde getirir. Bu sorular bireyin kendisiyle olduğu gibi, çevre ve evrenle ilgili olabilir. İnsan nereden geldiğini, nereye gideceğini, yaşamın amacının ne olduğunu, her insan ölmek için doğduysa mutluluğun ne olduğunu, yaşamın acılarından kurtulmanın yolunun ne olduğunu... bilmek ister. Çoğu insan, bu soruların doyurucu yanıtlarını, ancak dinsel bir yaşam biçiminde bulabilmektedir. Dolayısıyla böyle sorular, bireysel dindarlığın temellerinde yer almakta ve insanı dine güdülemektedir.¹⁵⁵

Şerif Mardin, ideoloji-din karşılaştırmasıyla ilgili değerlendirmesinde, dinin insan hayatındaki fonksiyonunu üç boyutta ele alır. Ona göre dinin birinci fonksiyonu, kişisel plandadır: Din, bir taraftan bireyin din dışı bir kültürün veya ideolojinin telafi edemediği acizyet ve eksikliklerine yönelik çözüm yolları sunarken diğer taraftan da ona, sınırlı yapısıyla kavrayamadığı olayları açıklayabilecek kapsamlı bir anlam sistemi sunar. Dinin ikinci temel fonksiyonu kültürel plandadır: Semboller sistemi olarak din, insanın yaşadığı dünyayı özel bir gözlükle görmesini sağlayacak kavramsal görüş imkanları hazırlar. Üçüncü temel fonksiyonu, toplumsal yapı unsurlarının istikrar kazanmasını sağlamakla ortaya çıkar. Din bu üçlü fonksiyonuyla bireyin hem kendi iç derinliklerinde hem de yaşadığı sosyo-kültürel çevre içerisinde uyumlu ve bütüncü bir kişilik yapısı sergilemesinde organizatör rolü oynar. Tabiatıyla bu düzenleyici rol, güdüleyici ve farklılaşmış bir dini oluşumda en üst düzeyine ulaşır.¹⁵⁶

Dinler tarihi bize gösteriyor ki, din insanla beraber varolmuş ve insanla varlığını sürdürmektedir. Tarihin her devresinde, dinsiz insan bulunsa bile dinsiz bir

¹⁵³ KASAPOĞLU, *Kur'an'da İman Psikolojisi*, s. 47.

¹⁵⁴ KAYIKLIK, “*Bireysel Dindarlığın Psikolojik Kaynakları*”, s. 37.

¹⁵⁵ KAYIKLIK, “*Bireysel Dindarlığın Psikolojik Kaynakları*”, s.35.

¹⁵⁶ BAHADIR, “*Ergen Kişiliği*”, s.112.

toplum görülmemiştir.¹⁵⁷ Dini faaliyetlerin, insanın ihtiyaç ve arzularını tatmin ettiği için yapıldığı bir gerçektir. Bütün kültürlerde bir çeşit dini faaliyetin bulunması kozmik emniyet ihtiyacının evrensel olduğunu göstermektedir.¹⁵⁸

Kişiyi kendini öldürmeye götüren süreçte doyurulmamış psikolojik gereksinmelerinin rolünün büyük olduğu düşünülmektedir. Doyurulmamış ihtiyaçlar insana hayal kırıklığı ve engellenmişlik duygusu yaşatır. Hayal kırıklıkları ve engellenmişlik insanda öfke yaratır. Bazı kimseler diğer etmenlerin de etkisiyle bu öfkelerini kendilerine yönlendirebilirler.¹⁵⁹

Anlam sorununun önemi bir kimsenin, kendi ölümü daha az teorik ve daha muhtemel hale geldikçe artmaktadır. Hayatın kazanç hedefleri tamamen beyhude olmaktadır çünkü elde edilen para, şöhret, güç yada güvenliğin hiçbiri tükenişe giden o amansız gidişi durduramamaktadır.¹⁶⁰

Bütün dinler genellikle hatalar, günahlar, suçlar, öldürücü korkular, bunaltıcı düşünceler, başarısızlıklar, ümitsizlikler, hayal kırıklıkları, vicdan azabı ve buna benzer duygu ve düşünceler altında ezilen, bunalan ve ruhen çökmüş karamsar insanları telkin, tövbe, ibadet, dua gibi dini vasıtalarla tedavi ederek, Allah'ı esirgeyici, bağışlayıcı, sığınak, emniyet ve ümit kaynağı olarak göstermişlerdir.¹⁶¹

İnsan diğer canlılardan farklı olarak üstün bir yaratılışa, şuura ve iradeye sahip bir varlıktır. Böyle olunca onun bütün davranışları ve hayatının tamamı bir gayeye yöneliktir. Ölümle yok oluş düşüncesi ise, bu gayeliliğe ters düşmektedir. İşte dindeki ahiret inancı, ölümle yok olmayı kabullenmeyen insana ölüm ötesi gayeler göstermektedir. Buna göre var oluş, ya da dünya hayatı, ölüm sonrası gerçekleşecek bir gaye ile anlam kazanmaktadır.¹⁶²

Sadece bugünü yaşamak, anlam peşindeki insan için mümkün görünmüyor. Doğrusu, insan, ölümsüzlüğü her an hissedebilir. İnsanın egzistansiyel konumu,

¹⁵⁷ CERTEL, H., *Kur'an'da İnsan*, Tuğra Matbaası, Isparta, 2000, s. 35.

¹⁵⁸ ÖZBAYDAR, *Din ve Tanrı İnancının*, s.7.

¹⁵⁹ ESKİN, *İntihar*, s. 19.

¹⁶⁰ SAYAR, K., *Sufi Psikolojisi*, İnsan Yayınları, İstanbul 2000, s. 124.

¹⁶¹ YAVUZ, K., “*Din Psikolojisinin Araştırma Alanları*”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 3, s. 105.

¹⁶² CERTEL, H., “*Ahiret İnancının Psikolojik Temelleri*”, Akademik Araştırmalar, Sayı 2, 1997, s. 46.

sonlu oluşunun yanında, hem ait olduğunu, hem de dışlandığını hissettiği sonsuzluk arzusu bilincini de içermektedir.¹⁶³

İnsan hem içsel, hemde dışsal çeşitli nedenlerden bazı arzularını doyuramayabilir. Böyle doyumsuzluk ve engellenme durumlarında din, birey için bir sığınak olarak görev yapar.¹⁶⁴

İnsan içinde yaşadığı alemini anlama, açıklama ve yorumlama çabası içindedir. Din bu konuda insana sunduğu açıklamalarla ona yardımcı olmaktadır.¹⁶⁵

Kaygı, insanı psikolojik olarak yıkan bir durumdur. Ölüm kaygısı, çeşitli felaketler, hastalıklar insanın güven duygusunu sarsmaktadır ve bu kaygılarla kolayca baş edilemez. Baş edilemeyen bu kaygılar, insanın iç dünyasını da bir çöküntü oluşturabilir. İşte böyle durumlarda, din, insan için güvenilecek ve sığınılacak bir yer olur. Bundan dolayı, çeşitli kaygılar bireysel dindarlığın kaynağı olarak değerlendirilebilir.¹⁶⁶

Din, varoluş konusunda irrasyonel bilgiler de vererek hayatın bir bütün olarak kavranmasını sağlar. Böylece bilimin cevaplayamadığı pek çok soruya birey, dinde cevap bulabilir. Dini ile kurmuş olduğu güçlü ve içten ilişkisinden ötürü dindar insan, din dışı bir hayat sürmeyi yeğleyenler karşısında önemli bir avantaj olarak acı, ölüm vb. gibi en zor durumları bile sükunetle karşılar, bunlardan doğan engellenmeleri aşmaya çalışır ya da bu tür olayları kabul edilebilir bir muhteva içerisinde yorumlar. İnsan tabiatının tipik bir özelliği olarak belirsizlikler ve anlama ihtiyacının karşılanmadığı durumlar, gerginlik yaratır. Olumsuz sonuçlara yol açabilecek bu tarz gerginliklerin giderilmesi, ya zihne ulaşan verilerin organize bir bütün veya anlamlı bir sistem içerisine yerleştirilmesiyle ya da önceki birikime uyarlanmasıyla mümkün olabilir. Din, tutarlı ve ölçülere bağlı yapısıyla ergene, gerek böyle bir sistem oluşturmasında ve gerekse zihinsel bir bütünlük kazanmasında, önemli dayanaklar sağlar. Bundan başka din, zihinsel unsurlar

¹⁶³ YASA, M., “Ölümden Sonra Hayatın Psikolojik Değeri”, Tasavvuf, Sayı 5, 2001, s. 75.

¹⁶⁴ KAYIKLIK, “Bireysel Dindarlığın Psikolojik Kaynakları”, s. 31.

¹⁶⁵ KAYIKLIK, “Bireysel Dindarlığın Psikolojik Kaynakları”, s. 32.

¹⁶⁶ KAYIKLIK, “Bireysel Dindarlığın Psikolojik Kaynakları”, s. 32.

arasında ayrışma, birleştirme, uzlaştırma vb. gibi etkinlikler noktasında, belirli bir hayat görüşü geliştirme zorunluluğu duyan ergen için önemli bir düzenleyicidir.¹⁶⁷

Kendi-ötesinde ve üzerinde yüce bir varoluşa; deney-üstü olumlu (pozitif) bir güce ya da deruni bir anlama inanıp bağlananlar, inançsız olanlara karşılık sağlık açısından çok önemli avantajlara sahiptirler. Söz konusu avantajlar şu şekilde sıralanmıştır.

a) Kriz, stres veya sosyal çatışmaları daha kolay aşabilme. Bu noktada inanç, başa çıkma sürecini destekler.

b) Bunalıma ve diğer psiko-somatik hastalıklara yakalanma riskinin daha az olması. Bu noktada inanç, önleyici ve koruyucu bir fonksiyon icra eder.

c) İyileştirmeye yönelik daha güçlü bir umut ve güven geliştirebilme imkanı. Bu noktada inanç, iyileşme sürecini hızlandırır.

d) Alkol, uyuşturucu, sigara gibi bağımlılık yaratan alışkanlıklar geliştirme tehlikesinin düşüklüğü. Bu noktada inanç, sükuneti ve olgunluğu besleyen sağlıklı bir fizyolojik gelişimi destekler.

e) Acı tecrübeleri ve ölümü daha bir sükunetle karşılama, hayatın son aşaması ve ölüm sonrası hayat için korku ve endişelerden uzaklık. Bu noktada inanç önemli bir düzenleyicidir.¹⁶⁸

Aslında din insanı huzurlu ve mutlu olabileceği bir hayata davet ederken, bunu gerçekleştirebilecek inancı ve ona dayanan yaşama gücünü de vermektedir. Nitekim, insanın varlığını emniyet altına alma, koruma, güvenme, dayanma, sığınma, teslim olma, kabul görme, sevilme gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasında Allah inancının önemli bir rolü bulunmaktadır. Çünkü din ve inanç insanın hayatında bir realite olarak ortaya çıkmakta ve önemli bir ihtiyacı karşılamaktadırlar. Dolayısıyla Allah'ın çizdiği sınırlar içinde iman, bireyi belirsizlik ve kararsızlıklardan kurtararak onun yaşamını kolaylaştırmaktadır.¹⁶⁹

¹⁶⁷ BAHADIR, “*Ergen Kişiliği*”, s. 115.

¹⁶⁸ BAHADIR, “*Ergen Kişiliği*”, s. 119.

¹⁶⁹ KOÇ, “*Kişilik ve Din*”, s. 91.

2.5.5. Yaratılış gayesi,

İnsanoğlu kendisinin dışındaki diğer varlıkların aksine akıl sahibi bir varlıktır. Buda insanoğlunun olaylar arasında sebep-sonuç ilişkisi kurabilmesine imkan vermektedir. Etrafındaki olayların farkında olan insan bu sebep-sonuç ilişkisi içerisinde kendi yerini de aramaktadır. Yaptığı en ufak işi bile bir amaç doğrultusunda yapan insanın, bu hayata geliş sebebi, yaratılış gayesi, yaşama amacı, bu dünyada yaptıklarının değeri gibi konularda düşünmemesi mümkün değildir. İnsan bu varoluşsal soruların cevabını bulamadığı sürece bir tatminsizlik yaşayacaktır. İşte dinler hem bu fikri tatmin olma ihtiyacını gidermeye çalışmış, hemde yaşama amacını belirleyerek kişilerin yaşama isteklerini maksimum noktaya taşımayı hedeflemişlerdir.

Dinimizin kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'de; insanların, Allah'ı bilmeleri ve O'na itaat etmeleri için yaratıldığı (Zariyat, 56), ancak insanlar sorumlu olduğundan (Enbiya, 23) itaat edip etmemekte-serbest oldukları, Allah'a kulluk etme durumuna göre mükafat veya ceza verileceği (Beyyine, 6-8; Zilzal,,7-8) bildirilmektedir. Ayrıca İslam'a göre, insanın vücûdu kendisine emanettir. Onu en iyi bir şekilde koruması gerekir. Bu nedenle İslamiyet, bedene zarar veren, onu tahrip eden her şeyi yasaklamıştır, insanın kendi eliyle canına kıymasını, bedenini yok etmesini yani intihar etmesini de İslam uygun görmemiş ve kesinlikle yasaklamıştır.¹⁷⁰

Allah adildir, verdiğiinden fazlasını istemez. Bize verdiği imkanlar, fırsatlar, maddi ve manevi zenginlikler, istidat ve kabiliyetler ne ise o nispette sorumluluk yüklemiştir.¹⁷¹

İnsanlar, inandık demeleriyle bırakı verileceklerini, imtihana çekilmeyeceklerini mi sandılar? Andolsun, biz onlardan öncekilerini de imtihan etmişizdir.¹⁷² Andolsun, sizi biraz korku, biraz açlık, biraz da mallardan, canlardan ve biraz da mahsullerden eksiltmekle imtihan edeceğiz.¹⁷³ Ve iyi biliniz ki,

¹⁷⁰ PEKER, H., “İntihar, Sebepleri Nedir ve Ona Nasıl Engel Olunur?”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 2,1987, s. 112.

¹⁷¹ ŞENTÜRK, *Din Psikolojisi*, s 170.

¹⁷² el-Ankebut, 23.

¹⁷³ el-Bakara, 155.

mallarınız ve evlatlarınız birer imtihan aracından başka birşey değildir. Allah katında büyük ecir vardır.¹⁷⁴

İntihar ne patolojik bir problem, ne beyinle ilgili biyolojik bir problem ne de kafa içi zedelenmesi olarak nitelendirilebilecek genetik bir problemdir. O ruhi-manevi bir problemdir.¹⁷⁵

Tasavvuf psikolojisi insanla alem arasındaki savaşın düğümünü çözerek, insanı alem içinde muzdarip bir varlık yapan derin sebepleri bulduktan sonra onu bir iç muhasebesiyle safha safha bu sebeplerden uzaklaştırmak, ona kendini buldurmak, başka deyimle onu alemden ayırdıktan sonra ona onun içinde tekrar alemi buldurmak yoludur.¹⁷⁶

Çok para, bol alkol, çok mülk, bol miktarda kimyevi madde ve ebeveyn tarafından kazandırılmayan yeterli sevgi. Bunlara can sıkıntısı, sarsıntı, gerginlik, korku, engel, ümitsizlik, aşağılık duygusu ve suçluluk duygusunu da eklemek gerekir.¹⁷⁷

Amerika Birleşik Devletleri'nin gelişmiş eyaletlerinin bir çoğunda, gençler arasındaki İntihar oranı, ülke genelindeki intihar oranının üzerindedir. Varlık içinde büyüyen, gerektiği zaman devletin yardımına güvенеabilen bir insanın, bizzat çalışıp faaliyette bulunması için bir sebep yoktur Maddi alandaki başarının yüksekliği her derde çare değildir ve gerek yaşlı gerekse gençlerin hayat problemlerini çözememektedir. Bilhassa hayatın anlamını yok etmektedir. Eğer insanı gayrete getirecek hiç bir şey, ulaşacağı hiç bir hedef, hiç bir ümit yoksa, onun için yaşamının da anlamı yok demektir. Eğer insanlığın asıl amacı bilinmezse o taktirde niçin yaşanılması gerektiği de anlaşılabilir.¹⁷⁸

2.5.6. Dua

İnsan bu dünyada sürdürdüğü hayatı boyunca çok çeşitli ihtiyaç ve isteklerinin olduğunun bilincindedir. Bununla beraber o, bu ihtiyaçların karşılanmasını tek başına yapamayacağını, gücünün ve imkanlarının buna

¹⁷⁴ el-Enfal, 28.

¹⁷⁵ PEKER, "İntihar", s. 111.

¹⁷⁶ ÜLKEN, H. Z., *Tasavvuf Psikolojisi*, Kenan Matbaası, İstanbul, 1946, s. 197.

¹⁷⁷ PEKER, "İntihar", s. 107.

¹⁷⁸ PEKER, "İntihar", s. 110.

yetmeyeceğini de bilmektedir. İşte bütün beklenti ve ihtiyaçlarını karşılayamayacağını hisseden insan, sıkıştığında ya da çaresiz kaldığında dualarıyla Rabbine sığınmayı bir ihtiyaç olarak duyacaktır. O dualarıyla dileklerini Allah'a bildirecek ve ruhunda hissettiği ihtiyaç ve isteklerini sadakat ve samimiyet içerisinde Rabbine arz edecek ve onlara çözüm arayacaktır.¹⁷⁹

İnsan kendisini tehdit altında hissettiği zaman, en temel arzusu olan “yaşama isteğinin” tatmin edilmesine kadar, her şeye gücü yeten Allah'a yalvarıp yakarır. Bu durumda dua, Bir yardım isteme çığıdır. Şüpheli ve inançsızlar bile, aşırı çaresizlik durumlarında Allah'a dua etmeye ve O'ndan yardım istemeye yönelmektedirler.¹⁸⁰

Dua, dini başa çıkmanın başladığı andır. Dini başa çıkma davranışını gerçekleştiren depremzedeler arasında deprem anında %58'nin Allah'a dua ettiği görülmektedir. Dua, her türlü problemin çözümünde kullanılan aktif ve anlamlı bilişsel bir başa çıkma stratejisidir. Dua, bireyin Allah'la ilişki kurma ve ondan yardım dileme halidir. İnsan dua ederek Allah'ın huzurunda olduğunu, onunla iletişim kurmaya hazırlandığının bilinci içerisinde bulunur. Dua eden bireye göre Allah herşeye gücü yeten, herşeyi yapabilecek dolayısıyla insanın ihtiyacını da karşılayabilecek bir varlıktır.¹⁸¹

Dini başa çıkma metotları arasında kullanılan ve depremzedelerin de deprem esnasında başvurdukları dua davranışı, “insanın fitri bir eğilimi, vazgeçilmez bir ihtiyacıdır. Dine sırt çevirmiş ya da ilgisiz insanların bile bir kaza anında bir hastalık sırasında, ya da ölüme yakın anlarda, insanı bunaltan hayati bir tehlike durumunda dualar ve yalvarmalar dile getirmeye koyulması, ruhi kendiliğindenlikle sürüklenerek Allah'a başvurması, insan yaratılışının bir özelliği olarak gözükmektedir. Çaresizlik durumlarının uyandırdığı dua ihtiyacı, şuurlu benliğin bir alçılması, zayıflaması, buna karşılık ruhi bütünlüğün bir çağrısı, başvurusu olarak yorumlanabilir. Dua, normal bir durumda kişinin gücünü artırmakta, şuur düzeyinin yükselmesine ve idrak

¹⁷⁹ KAYIKLIK, H., “*Kur'an'daki Dualar Üzerine Psikolojik Bir Değerlendirme*”, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 1, 2001, s. 144.

¹⁸⁰ HÖKELEKLİ, *Din Psikolojisi*, s. 91.

¹⁸¹ KULA, “*Deprem ve Dini Başa Çıkma*”, s.244.

kapasitesinin keskinleşmesine imkan vermekte, olağanüstü işleri başaracak güç, kuvvet ve yeterlilik kazandırmaktadır.¹⁸²

Sıkıntılı, bunalımlı ve gergin bir durumda ise duanın etkisi, “yatışma ve rahatlama” şeklinde kendini gösterir. Hastalık, başarısızlık, felaket gibi insanı tehdit eden durumlar ve tehlikeler, O’nun sınırlarını bozar, moralini sarsar, cesaretini kırar. Böylesi durumlar tıpkı karanlıkta korkular içinde bulunan çocuğun yanında kendisini koruyacak bir büyüğü olduğunu bildiği zaman oluşan güven ve cesaretin artması gibi dua edenin durumu da, dua ile güven duygusunun oluşmasına dönüşür. Dua eden birey, Allah’a güvenir, talep ve isteklerinin Allah tarafından bilindiğine ve duyulduğuna inanır. İlahi kudretin imdadına koşacağına güvenir ve sıkıntılı, gergin durumda bireyde bir yatışma ve rahatlama gerçekleşir.¹⁸³

Haksızlıklara uğrayan, hayatın acı olaylarıyla karşılaşan, toplumdaki aksaklıklar ve tabii afetler karşısında çaresiz ve güçsüz kalan mümin, dua vasıtasıyla kendisine şah damarından daha yakın olan Rabbine sığınacak, ona iltica edecek, dertlerini ıstıraplarını ve taleplerini ona arz edecektir. Bu, kendi güçsüzlüğünü ve muhtaçlığını ve Rabbinin üstün varlığını kabul edip ona teslim olmak demektir.¹⁸⁴

Dua psikolojik manada bir boşalımdır. İnsan, huzur ve ruhi sıkıntılarını, sorumlu olduğu yaratıcısına açar. Ondan, kalbe huzur ve ferahlık diler.¹⁸⁵ Dua, müminlerin cesaretini ve enerjisini artırır. Ümitsizlikten, maneviyat çöküntüsünden kurtarır. Hayat mücadelesine daha büyük bir enerji ve azimle devamlarını sağlar. Ümitsizlikler ve felaketler karşısında çaresiz kalan kimselere teselli membaı olur.¹⁸⁶ İman sahibi kişilerin acıya dayanma güçleri inkar edenlerden fazladır. Yaraları daha çabuk kapanır, daha çabuk sağlıklarına kavuşurlar.¹⁸⁷

İkinci Dünya Savaş’ı esnasında Amerikan ordusunda uygulanan anketler neticesinde, birçok askerin işler kötüye gittiğinde, özellikle savaşta yakın arkadaşlarının öldürüldüğünün görmek gibi aşırı strese maruz kaldıklarında, duanın kendilerine yardım ettiğini kabul ettikleri tespit edilmiştir. Duanın yardım ettiğini

¹⁸² KULA, “*Deprem ve Dini Başaçıkma*”, s.246.

¹⁸³ KULA, “*Deprem ve Dini Başaçıkma*”, s.246.

¹⁸⁴ CERTEL, *İman ve Ahlakta Kemalın Yolu*, s.242,

¹⁸⁵ ULUSUOY, T., *Din Psikolojisi*, Hisar Yayınevi, İstanbul, 1970, s. 40.

¹⁸⁶ PAZARLI, *Din Psikolojisi*, s. 195.

¹⁸⁷ ALPER, *İmanın Psikolojik Yapısı*, s.105.

kabul edenlerin oranı çok sayıda savaşa katılanlarda % 72 iken, daha az savaşa katılanlarda % 42 idi.¹⁸⁸

Gençler sıkıntıya düştüklerinde ve sıkıntıdan kurtulmak için dua ettiklerini, bunun da pratik olarak yararını gördüklerini tekrar aynı durumla karşılaşırlarsa duaya baş vurabileceklerini ifadelerinde belirtmektedirler.¹⁸⁹

2.5.7. Ahiret İnancı

Allah'a inanmak gibi, ahirete inanmak da insanın temel psikolojik ihtiyaçlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü ölüm korkusu ve ölümsüzlük arzusu bütün insanlar için değişmez bir psikolojik gerçektir. Dolayısıyla insan için tabii ve zorunlu olan ölüm duygusu insanda fitri olarak bir korkuyu beraberinde getirmektedir. Din, ölüm korkusunu hafifletmekte ve ümitsizlik duygusunun neden olacağı zayıflamalara karşı insana yardımcı olmaktadır¹⁹⁰

Dini inanç düzeyi yüksek olan bireye göre yaşadığı bu hayat, bir imtihan sürecidir. Bu dünyada birey, yaratıcısı tarafından bir takım sıkıntılarla imtihan edilebilir, inanan kimse bilinçli olarak mevcut şartlar çerçevesinde bu imtihanı layıkıyla vermeye çalışır. Bireyin bu motivasyonunun temel sebebi ise, ölüm ötesine olan inancıdır. Bunun yanı sıra söz konusu inanç sayesinde birey, beşeri kanunlarla yargılanması sonucu sosyal hayatta çeşitli sebeplerle haklı olduğu halde haksız duruma düşse de ölümden sonra mükafat/ödül ve mücazat/cezanın adil olarak dağıtılacağına olan inancı tamdır, işte bu bağlamda bireyin bu gibi psikolojik olarak bunalımlı olduğu dönemlerinde bile, ölüm ötesi hayat inancı devreye girmekte ve mevcut problemlerinin çözümünde bireyde meydana gelen stresi ve gerginliği azaltıp onu rahatlatabilmektedir.¹⁹¹

Allah'ın varlığına inanç, genelde psikolojik bir zorunluluk olarak hissedilmektedir. Bu yüzden, hangi yaş ve sosyo-kültürel gruptan olursa olsun, günümüzdeki seküler kültür ve çevre şartları içerisinde bile ülkemizde Allah'a olan inançta önemli bir sarsıntının yaşanmadığı başka araştırmalar tarafından da

¹⁸⁸ ŞAHİN, “Dindarlığın Etkileri (I)”, s. 468.

¹⁸⁹ ÖZDEMİR, S., *Korunmaya Muhtaç Gençlerin Din Öğretimi İhtiyaçları*, Tuğra Ofset, Isparta, 2002, s. 143.

¹⁹⁰ KOÇ, “Kişilik ve Din”, s. 93.

¹⁹¹ KOÇ, “Yaşlılık Döneminde”, s.204.

doğrulanmaktadır. Ancak, Allah dışında, ölümden sonraki hayatla ilgili inanç konularına karşı şüphecilik ve inkarcılık tutumlarında belirgin bir artış görülmektedir. Buna göre, Allah inancı ile cennet inancı arasındaki fark % 17, cehennem arasındaki fark ise % 45'e kadar yükselmektedir.¹⁹²

Sonuç olarak, ölüm olgusu gibi bireyin kendi gücüyle aşamadığı konuları anlamlandırırken, ölüm ötesi hayat inancı devreye sokulmazsa, birey psikolojik olarak kendisinin ebediyen yok olacağını düşünüp bunalıma girebilir. Bunun yanı sıra, ölüm ötesi hayat inancına sahip olup da kendisini günahkar olarak gören birey de, öldükten sonra cezalandırılacağı inancından dolayı kaygılanabilir.¹⁹³

2.5.7 İslamiyet'in kişiliği geliştirmeye etkisi

Kişilik, bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimidir.¹⁹⁴ Kişilik, kişinin hissetme, düşünme ve davranış örüntüsündeki sürekliliği sağlayan özelliklerin bütünü olarak tanımlanmaktadır.¹⁹⁵

Sağlıklı kişiliğin hem kendi içinde uyumlu, hem de çevresiyle uyumlu olması gerekir. Kendi içinde uyum kişinin iç dünyasındaki düşünce, duygu ve inançlar arasındaki uyumdur, yani iç dünyada çatışmaların olmaması veya olanların giderilmesidir. Çevresel uyum ise, kişinin sosyal çevresi ile iyi ilişkiler kurabilmesi, sosyalleşmesi, sosyal kurallara uyum sağlaması demektir.¹⁹⁶

İnsan, beden ve ruhtan oluşmaktadır. Dolayısıyla bireyin bedeni ihtiyaçları yanında bir de ruhi ihtiyaçları bulunmaktadır. Kişiliğin gelişip her yönüyle ortaya konabilmesi için bütün ihtiyaçların karşılanması gerekmektedir. Bu ihtiyaçlar ihmal edilecek olursa, bireyin kişilik gelişimi aksayacak ve kendisini gerçekleştirme imkanı bulamayacak, yani kişiliğinin bir yönü eksik kalacaktır. Şu halde, insanın en sağlam ve temelli olan psikolojik ihtiyaçlarından birisi de dindir. Çünkü din, kişilik üzerinde müspet tesirler bırakarak onu kuvvetlendirmekte ve kişilik bütünlüğünü etkilemektedir. Zira din, gerek zihniyet yönünden gerekse psikolojik ve ahlaki

¹⁹² HÖKELEKLİ, "Ölümlle İlgili Tutumlar", s. 88.

¹⁹³ KOÇ, "Yaşlılık Döneminde", s.205.

¹⁹⁴ CÜCELOĞLU, *İnsan ve Davranışı*, s. 404.

¹⁹⁵ ESKİN, *İntihar*, s. 135.

¹⁹⁶ ŞENTÜRK, H., *Eğitim Psikolojisi*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 1997, s. 32.

yönden, kendi içinde tutarlı ve dengeli, aşırılıklardan uzak, bütünleşmiş bir kişilik tipinin oluşmasında önemli bir etkidir.¹⁹⁷

Biz bedenimiz ve ruhumuzla bir bütünü; ahlaklı bir insan bu bütünün parçalanmasının isteyemez, çünkü bütün parçalandığı zaman parçaları da işlemez olur.¹⁹⁸

İnsanla ilgili olarak karakter, bir insanın tutum ve davranışlarındaki kararlılığı ve devamlılığı ifade eder.¹² Yani karakter sahibi olan bir kimse, aynı durum ve aynı şartlar altında daima aynı şekilde hareket eden kişidir. Bu bakımdan karakter, kararlı ve oldukça sabit bir davranış gösterme halidir. O halde karakter sahibi olan bir kimsenin hareketlerinde devamlı bir istikrar vardır. İstikrar olmayınca karakter denebilecek bir şey kalmaz.¹⁹⁹

Dini bir yanılgı, realiteden kaçış aracı ve çocuksu bir zayıflık olarak sunan Freud'a karşı insanın doğal bir dini boyuta sahip olduğunu savunan Jung, bireyin sağlıklı bir şekilde kişiliğini gerçekleştirebilmesi için dini boyutunu inkar ve bastırmak yerine onu ifade etmesi gerektiğini öne sürmektedir.²⁰⁰

Dindar kişi, kendisi Allah'ı görmese de, Allah'ın onu gördüğünü bildiği ve düşündüğü zaman tam bir teslimiyetle kendini Allah'a verecek, şahsiyetinin bütün özelliklerinin tutarlı olmasına dikkat edecektir.²⁰¹

Belirgin ve güçlü bir dini tutuma sahip olan bir kimsenin dini tutumu merkezi tutum haline gelebilir. Böylece kişinin, diğer bütün tutumları, dini tutumun etkisiyle ve onunla uyumlu olacak şekilde gelişir.²⁰²

İbadet, duygu, düşünce ve inanç hayatının objektif dünyadaki bir uzantısı olduğuna göre, kişinin gerek kendi içindeki, gerekse sosyal hayatındaki uyumuyla ilgisi üzerinde durulmalıdır. Allah'a ibadet esnasında O'nun emirlerine itaat ettiği halde, ibadetin dışındaki davranışlarında isyan ettiğini görürse, bundan dolayı Allah'a af dileyip bu davranışların da düzeltilmesi ve kişiliğindeki bu uyumsuzluğun giderilmesine çalışacaktır. Böylece ibadetindeki yüksek dini şuur onun davranış bütünlüğünü ve

¹⁹⁷ KOÇ, "Kişilik ve Din", s. 91.

¹⁹⁸ GÜNGÖR, E., *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2000, s. 72.

¹⁹⁹ PEKER, "Olumlu Şahsiyet Özellikleri ve Din", s. 101.

²⁰⁰ SAMBUR, B., *Bireyselleşme Yolu*, Elis Yayınları, Ankara, 2005, s. 150,

²⁰¹ ŞENTÜRK, H., *İbadet Psikolojisi*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 42.

²⁰² CERTEL, *Din Psikolojisi*, s. 147.

şahsiyetinin gelişmesini sağlayacaktır. Yani ibadetindeki ben ile diğer davranışlarındaki ben farklı olmayacak, şahsiyet bütünlüğü gerçekleşmiş olacaktır.²⁰³

“Gerçekten namaz, hayasızlıktan ve kötülükten alıkoyar” ayeti de şahsiyet bütünlüğü içinde davranışlar arasındaki bağıntıyı ifade eder. Kişi Allah’a inandıktan sonra bu inanca bağlı değerler sistemi içinde kendini disipline edecek ve davranışlarına bir ölçü getirecektir. Buna göre kişi, Allah’a ibadet ederken nasıl dini bir emre uyuyorsa, diğer taraftan dinin yasaklarından da kaçınır. Yani dini normlara uygun davranır.²⁰⁴

Dini inanç ve tutumların kişilik ölçüsünde teşekkülü, ruh sağlığı açısından müspet ve önemli bir mana ifade eder. Ruh sağlığının, içinde yaşanılan şartlara ve dahil olunan gruba göre nispi bir değer taşıdığı bilinmektedir. Bununla birlikte, dinin planlı eğitim-öğretiminin kişiliği bütünleştirici, dinin çerçevesinde kişiyi yüksek ideallere yönlendirici, kuvvetli bir vicdan gelişimi sağlamak suretiyle manevi sorumluluğu artırıcı etki ve fonksiyonu da bir gerçektir.²⁰⁵

“Ben neyim?”, “Ben ne yapabilirim?”, “Benim için neler değerlidir?” ve “Hayata ne istiyorum?”²⁰⁶ soruları benlik algımızın kapsamındadır ve bunlara doyurucu cevabı ancak din verebilir. Dini tutum halleri içerisinde bütünleşme gücünü gerçekleştiren şey, Allah’a imandır.²⁰⁷

Böylece o, maddi-manevi ayırımında kendi sınırlılıkları ile ilgili doğru tahminlerde bulunabilir; neyin üstesinden gelip-gelemeyeceğini tespit ederek daha uygun “çözümler üretebilir. Bundan başka, engellenmeler karşısında kolayca sarsıntıya uğramaz; baş edemediği sorunlardan asgari zararla sıyrılabilir. Zira dini hayat, zengin telafi mekanizmalarına sahip metafizik boyutuyla ona güç verir. Sığınabileceği ve güvенеbileceği kendi ötesindeki üstün bir güçten ya da yüce bir varoluştan destek alarak direnç kazanır.²⁰⁸

²⁰³ ŞENTÜRK, “İbadetin Manası,” s. 228.

²⁰⁴ ŞENTÜRK, “İbadetin Manası”, s. 229.

²⁰⁵ HÖKELEKLİ, H., “Ergenlik Çağı Davranışlarına Din Eğitiminin Etkisi”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 1986, s. 50.

²⁰⁶ BAYMUR, F., *Genel Psikoloji*, İnkılap Yayınları, İstanbul, 1994, s. 264.

²⁰⁷ HÖKELEKLİ, *Din Psikolojisi*, s. 187.

²⁰⁸ BAHADIR, “Ergen Kişiliği”, s.120.

Dinin kişiliği etkileme derecesi, kişinin dini benimseme derecesine bağlıdır. Benimsenmeyen din veya inançlar, zaten kişiliğe mal olmuş değildir.²⁰⁹

Allport'a göre bir kişi ister yirmi, ister yetmiş yaşında olsun, bu kişinin mutlaka olgun bir kişilik sahibi olduğu ileri sürülemez. Çünkü kronolojik yaş, zihinsel ve duygusal olgunluğu belirlemede tek başına yeterli değildir. Nitekim dinsel olgunluk da böyledir. Normal olarak herhangi bir kişi çocukluktan çıkarken ben-merkezli düşünce yapısını terk eder. Bireyin dini artık onun özel alanıdır. Bundan böyle kişilik alanlarında çocukluk belirtileri bulunmaz. Ama bu durum her insan için geçerli değildir. Bazı insanlar yaşları kaç olursa olsun olgun bir kişiliğe ulaşamaz. Olgun kişiliği yakalayamayan kişi de olgun bir dindar olamaz. Çünkü bu ikisi birbirleriyle ilişki ve etkileşim halindedir.²¹⁰

2.5.8. Kişiyi sosyalleştirmesi

Diğer insanlara intibak etmeyi öğrenmek insan hayatının en mühim problemlerinden biridir. Bütün hayatı boyunca her ferдин mevcudiyeti, huzuru, geçimi saadeti diğer insanların tavır ve hareketine bağlıdır.²¹¹

Durkheim'in teorisinin, önemli inanç ve ritüelleri kapsamayan fakat cemaat destekli, yeni bir versiyonu öne sürüldü. Kiliseye devam sıklığı ve kilise cemaatinden arkadaşlıklar açısından birleştiriciliği en fazla olarak bilinen kiliselerin üyelerinin intihar oranlarının diğerlerine göre en düşük seviyede olduğunu buldular. Stack ve Wasserman, 5726 denek üzerinde yaptıkları araştırmada, kiliseye daha fazla devam etme gibi faaliyetlere üyelerinin teşvik edildiği cemaatlerde ve grupla toplum arasında gerginliklerin olduğu yerlerde, ki bu tür durumların cemaat desteğini arttıracığı iddia edilmektedir, intihar oranlarının düşük olduğunu göstererek bu sonucu desteklediler. Bu durum, kolektif değerlerdeki düşüşe paralel olarak artan intihar oranlarının bir açıklamasıydı.²¹²

19. yüzyılda Avrupa'daki Roma Katolik ülkeler, diğerlerine göre daha düşük intihar oranlarına sahiptiler. Biz de buna bağlı olarak, özellikle müntesipleri sıkıca kenetlenmiş mezheplerde cemaat üyelerinin diğer insanlara göre intihara daha az

²⁰⁹ ŞENTÜRK, H., *İslami Hayatın Psikolojik Temelleri*, Tuğra Ofset, Isparta, 2005, s. 21.

²¹⁰ KAYIKLIK, "Kur'an'daki Dualar", s. 128.

²¹¹ COLE, L.-MORGAN, J., *Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 148.

²¹² ŞAHİN, "Dindarlığın Etkileri (I)", s. 179.

teşebbüs edecekleri sonucunu çıkarabiliriz. Bununla birlikte, Roma Katolik bölgelerin, intihar olaylarını rapor etmede isteksiz olabilmeleri ve bu ülkelerde “bilinmeyen sebeplerle ölüm”, “aniden ölüm” vb. olaylarının daha çok olması sebebiyle, milletlerarası karşılaştırma yapmada problem vardır.²¹³

Devlet istatistik Enstitüsü'nün verilerine göre ülkemizde kendi canına kıyan kimselerin neredeyse yarıya yakını insanlar arası ilişkilerde yaşadıkları sorunlar yüzünden intihar etmektedir. Devlet İstatistik Enstitüsünün 1997 verileri kendini öldüren toplam 1990 kişinin % 40'a yakın bir bölümünün yaşamlarına insanlar arası ilişkilerdeki sorunlar yüzünden son verdiği düşündürmektedir. Örneğin D.İ.E.'nin 1996 yılı verilerine göre intihar ederek kendini öldürenlerin % 26'sı aile geçimsizliği nedeniyle intihar ederken % 11'inin de hissi nedenler ve istediği ile evlenememe yüzünden kendini öldürdüğü belirtilmektedir.²¹⁴

2.6. İslam'a göre ölümün anlamı

Ölümle ilgili müşahede ve düşünceler insanlık tarihi kadar eskidir. Çağlar boyu düşünürler, şu yada bu anlamda ölüm gerçeği ile hesaplaşmak zorunda kalmışlardır. Antik Yunan döneminde Epikür, ölümü hayatın tadını kaçıran bir durum olarak görür ve onun doğurabileceği endişeyi aşmak için bir tür “maskeleye” gayretine girişir. Buna karşılık Eflatun için “ölüm, hayatın gerçek anlamı ve tek gayesidir”. Genel olarak İslam düşüncesinde, ölümün her zaman aşına bir yüzü vardır. Ölüm şuuru ve ölüm ötesine hazırlık endişesi, çoğu Müslüman düşünürler gibi, Muhasibi'nin önemli eserlerinin hareket merkezini teşkil eder. İbn Sina, “Ölüm Korkusundan Kurtuluş” isimli risalesinde hemen her insanın ölüm karşısında hissettiği çeşitli korku ve endişelerin çıkış noktalarını göstermekle kalmayıp, bunlardan kurtulmak için gerekli olan düşünce ve tutum değişikliğini de ortaya koyar. Geçen asırlarda olduğu gibi, çağımızda da ölüm insan şuurunu meşgul etmektedir; nitekim bu, varoluşçu filozofların en çok irdeledikleri bir kavramdır.²¹⁵

²¹³ ŞAHİN, A., “Dindarlığın Etkileri (II) (Bireysel Düzey),” Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 11, s. 178.

²¹⁴ ESKİN, İntihar, s. 162.

²¹⁵ HÖKELEKLİ, H., “Ölümlerle İlgili Tutumlar”, s. 152.

İnsanın en büyük hayallerinden biri de; bu dünyada gerçekleşmesi mümkün olmayan ölümsüzlük, veya ebedi olarak kalmak isteğidir. Dünya sevgisinden daha çok, muhtemelen, ölüm korkusundan ileri gelen bu istek, her insanda farklı derecede de olsa bulunmaktadır. Bu edebiyatçılar tarafından, diğer anlatım türleriyle beraber “Gılgamış Destanı”nda olduğu gibi destan olarak anlatılmış, filozoflarca farklı şekillerde dile getirilmiştir.²¹⁶

Birey, yaşamının bir gün mutlaka sona ereceğini bildiği için, içinde bulunduğu anı anlamlı yaşayıp yaşamadığı konusunda kaygılanmaktadır. Eğer birey yaşamını anlamlandıramamışsa, kendini suçlu hissetmekte ve bu içinde bulunduğu; gergin psikolojik durumla karşı karşıya gelmemek için sık sık savunma mekanizmaları kullanmaktadır. Bu durum ise, bireyin kendini sağlıklı bir şekilde anlamasını engelleyen bir tutumdur. Buna paralel olarak birey, ölümü her şeyin nihai bir sonu olarak algılayorsa, ölüm korkusunun kendi üzerinde yaptığı olumsuz etkiden kurtulamamaktadır. Ölüm korkusunun, bireyin içinde bulunduğu sürece bağlı olarak artması ve azalması da söz konusudur.²¹⁷

Ölümsüzlük arzusu, dünyanın en eski ve en önemli felsefi problemlerinden biridir. Özellikle Kant bunun felsefi delillerle isbat edilemeyeceğini, ancak vicdan ile bilinebileceğini ifade etmiştir.²¹⁸

Ölüm anksiyetesi hepimizin benliğinin derinliklerinde, bilinçli dünyamıza ulaşmadan yaşanır. Çok ender zamanlarda, soyutlanma yaşantısı biçiminde varlığımıza egemen olabilir. Ama, aslında böyle anların dışında da dolaylı olarak varlığımıza egemendir ve bizi anlamlı yaşayıp yaşamadığımız konusunda içten içe kaygılandırır.²¹⁹

Ölümden Allah’a ve ahiret inancına geçmek kaçınılmaz bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü, nasıl olayları başı boş, sahipsiz ve düzensiz kabul etmek mümkün değilse; ölümü de sahipsiz ve manasız olarak değerlendirmek abestir. Nitekim Allah Teala, hayatın ve ölümün yaratılış gayesini imtihan olarak

²¹⁶ DİNDAR, B., “Sokrates ve J. P. Sartre Felsefesinde İnsan”, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 1, s. 82.

²¹⁷ KOÇ, “Yaşlılık Döneminde”, s. 347.

²¹⁸ AYDIN, H., *Kur’an’da İnsan Psikolojisi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1999, s. 82.

²¹⁹ GENÇTAN, E., *Varoluş ve Psikiyatri*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999, s. 172.

belirtmektedir.²²⁰ Bu dünyada birey, yaratıcısı tarafından bir takım sıkıntılarla imtihan edilebilir. İnanan kimse bu imtihanı mevcut şartlar çerçevesinde layıkıyla vermeye çalışmaktadır. Bireyin bu motivasyonunun temel sebebi ise, ölüm ötesine olan inancıdır. O, ölümden sonra mükafat ve mücazatin adil olarak dağıtılacağı ölüm ötesi hayatın varlığını gayet iyi bilmektedir. İşte bireyin, bu ölüm ötesine olan inancı, mevcut problemlerin çözümüne ilişkin onda meydana gelen stresi ve gerginliği azaltıp onu rahatlatabilmektedir. Diğer yandan birey sosyal hayatta, beşeri kanunlarla yargılanması sonucu, çeşitli sebeplerle haklı olduğu halde haksız duruma düşebilmektedir. Onun bu ve benzeri psikolojik olarak en bunalımlı olduğu dönemlerinde bile, mevcut olan ölüm ötesi hayat inancı devreye girmekte ve bireyin psikolojik organizmasında bozulan dengelere karşı adeta bir hakem görevi görmektedir.²²¹

Bağlayıcı eylemlerinin sonucunu, ister iyi ister kötü olsun, bir şekilde göreceğine inanmayan, bunu rasyonel bir realite olarak kabul etmeyen birinin hayatının, ölüm karşısında, arzulanan ölçüde değerli, psikolojik açıdan huzur verici olması mümkün görünmüyor.²²²

Hayat münhanisi içerisinde çıkışa bir mana veririz de, neden yolculuğun tabii süresi inişten bu manayı esirgeriz? Doğum bir mana taşır da, neden ölüm değil? Genç bir insan yirmi - yirmibeş yılını ferdi güçlerini geliştirmek, bir varlık kurmak uğruna harcasın da, neden geri kalan ömrünü, gün geçtikçe artan bir hızla yaklaşan akıbetin hazırlığıyla geçirmesin? Denilebilir ki, doğuşta bir mana bir maksat var: her canlının olgunluğa, erginliğe, zirveye ulaşması. Ya inişin sonu, yaşamının müntehası olan ölümün? Yoksa ölüm de mi bir merhale? Onun da ulaşacağı bir hedef mi var?²²³

İnanma ihtiyacı, her yaşın, her dönemin, her safhanın ve her seviyedeki insanın ruhen ve manen doyum bekleyen bir ihtiyacıdır. Bunun insanın ruhsal ihtiyaçları arasında önemli bir yeri vardır. Çünkü bu gün var olup yarın yok olmak istemeyen ve varlığını ebediyete kadar taşımak isteyen insana, dini inanç büyük

²²⁰ ŞENTÜRK, “İbadetin Manası”, s. 308.

²²¹ KOÇ, “Yaşlılık Döneminde”, s. 355.

²²² YASA, “Ölümden Sonra Hayatın Psikolojik Değeri”, s. 81.

²²³ EGEMEN, B., “Ölüm Üzerine”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 11, 1963, s. 33.

destek sağlamaktadır.²²⁴ Ölümle birlikte varlıklarının tamamen ortadan kalkacağına ve bilincin ancak bedenle var olabileceğine inanan kimseler, büyük bir bunalım içine düşerler.²²⁵

Jung'a göre, ölüm ötesi bir hayata inanma insan için kaçınılmaz, zorlayıcı bir durumdur. Bu bağlamdan ölümsüzlük arzu ve düşüncesi evrensel bir tarzda fakat farklı ifade kalıpları içerisinde kendisini gösterebilmektedir. Dini inançların dile getirdiği, ölümden sonra yeniden diriliş ve sonsuz bir hayatın varlığını inkar eden kimselerin de, sosyal, fiziki veya daha başka türlü bir ölümsüzlük anlayışına sahip bulunmaları, bu köklü eğilimin insandan söküp atılamayacağını göstermektedir.²²⁶

Heidegger, bireyin ölümü ancak içselleştirerek anlamlaştırması durumunda hayatın gerçek anlamını kavrayabileceğini söylemektedir. Çünkü ölüm, bireyin hayatını anlamlaştırarak, ona sorumluluk yüklemektedir. Birey, kendinin ölümlü bir varlık olduğunu kavradığı ölçüde bu dünyadaki ödevlerinin farkına varmaktadır. Umumiyetle yaşamını iyi değerlendiren bireyler, ölümü kabullenme tutumu göstermektedirler. Dini bakış açısının da, bireyin ölüme yaklaşmasında sükunet, boyun eğme ve kabul tutumu meydana getireceği söylenebilir.²²⁷

Ölüm, bizi gündelik yaşamın içinde kaybolmakla karşı karşıya bırakan basit kaygıların kölesi olmaktan kurtararak yaşamımızı tamamen bize ait kılabilen temel projeleri önümüze serer.²²⁸

Ölüm, ebediyete açılan bir kapıdır. Ölümden sonra yaşayacağımız ebedi hayat ancak ölüm ile kazanılır.²²⁹ Aktif ruh yaklaşımı, bir anlamda ölümü, ölüm ötesi hayatı başlatan biricik neden olarak görür. Burada ölüme yüklenen misyon, yeni bir hayatın kapısını aralamaktır. Başka bir deyişle yokluk anlamına alınmayan ölüm, farklı bir boyuttaki yaşamın doğru anahtarıdır.²³⁰

Ölüm düşüncesi, sadece gerçek hayatın ölümden sonraya bırakıldığı düşüncesiyle öbür dünyadaki hayata hazırlanmaya değil, bu dünyadaki

²²⁴ YAVUZ, K., *Günümüzde Din Eğitimi*, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Adana, 1998, s. 129.

²²⁵ CÜCELOĞLU, *İnsan ve Davranışı*, s. 368.

²²⁶ HÖKELEKLİ, "Ölümlerle İlgili Tutumlar", s. 94.

²²⁷ KOÇ, "Ölüm Psikolojisi II", *Tasavvuf*, sayı 9, 2002, s. 345.

²²⁸ BARETT, W., Çeviren: ÖZER, S., *İrrasyonel İnsan*, Hece Yayınları, Ankara, 2003, s. 228.

²²⁹ KOÇER, Ş., "Necip Fazıl'da Ölüm ve Ölümsüzlük", *Isparta Ofset*, Isparta, 1997, s. 31.

²³⁰ YASA, "Ölümden Sonra Hayatın Psikolojik Değeri", s. 77.

davranışlarımızın anlamını kavramamıza da yardım edeceği için, bizi davranışlarımızı yükseltmeye ve soylulaştırmaya çaba sarfetmeye yöneltecektir. İnsan diğer varlıklardan farklı olarak, yaşam, ölüm ve değer üçlüsüne sahiptir ve bunlardan biri, diğer ikisi olmadan anlaşılabilir durumdur.²³¹

Birey, ölüm korkusunu minimum seviyeye indirmeye yönelik farklı girişimlerde bulunmaktadır. Bunlar dan biri de, dini tecrübenin çok özel şekli olan mistik yaşamdır. Bu yaşam tarzında ölüm, “Aşkınla (sevgiliyle) buluşma anı” olarak tanımlanmaktadır. Böyle “bir yaşam felsefesiyle; bireyin sahip olduğu ölüm korkusu, minimum seviyeye çekilmeye çalışılmakta ve bunun yanı sıra bir gün mutlaka öleceğini bilen insanın, kendini varoluş nedeni üzerinde düşünmeye zorlamaktadır.²³²

Kainatta meydana gelen olayları başıboş, sahipsiz, düzensiz kabul etmek mümkün olmadığı gibi, ölüm olayını da anlamsız saymak doğru değildir. Çünkü ölümün var olmasında bir gaye saklıdır:²³³ “Hanginizin daha iyi davranışta bulunacağını imtihan etmek için ölümü de hayatı da yaratan O’dur.”²³⁴

Elbette ölüm karşısında, çeşitli kimselerin değişik tavırları olacaktır. Bazıları bu gerçekten, psikolojik bir kaçışla uzaklaşırken; bazıları da problemin üzerine giderek ya Yunus gibi sağlam bir dini inançla ölümü aşacak veya Cahit Sıtkı gibi sıkıntılarını feryatlar halinde şiirlere dönüştüreceklerdir. Yahya Kemal, “ölüm asude bahar ülkesidir bir rinde.” derken; Yunus Emre, “Ölümden ne korkarsın, korkma ebedi varsın!” diyerek ölüm gerçeğini sarsılmadan kabullenmektedir. Böylece ölümden Allah ve ahiret inancına geçmekte, onu ebediyete açılan bir kapı olarak görmektedir. C. Sıtkı ise, hayatın nimetlerinden olabildiğince faydalanmak, “günü gün etmek” istediği halde, dünya ne kadar güzel olursa olsun içindeki sonsuzluk duygusunu ve ebediyet iştiağını yok edememekte ve içine girdiği kabustan Allah’a sığınmaktadır.²³⁵

Ölüm bazı insanların içinde buldukları psikolojik sorunların çözümü için bir anlam ifade etmesi bakımından da arzu konusu olabilmektedir. Bu insanlar

²³¹ KARACA, *Ölüm Psikolojisi*, s. 115.

²³² KOÇ, M., *Ölüm Psikolojisi II*, s. 338.

²³³ KASAPOĞLU, *Kur'an'da İman Psikolojisi*, s. 46.

²³⁴ Mülk, 2.

²³⁵ ŞENTÜRK, ., “*Ölüm Gerçeği ve Allah İnancı*,” Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 1, 1983, s. 304.

açısından ölüm, hayatın ağır yükünden kurtulmak için kendisine başvuru bir “sığınak” olarak anlam taşımaktadır. Ölümün bu tarzda algılanarak ona arzu duyulması, kişilik yetersizlikleri dolayısıyla hayat görevinden bir “kaçış” tutumunu açığa vurmaktadır. Ölüm arzusu, az da olsa bir kısım kimseler için de, kendi yalnızlık ve yüzüstü bırakılmışlıkları içerisinde başkalarına karşı bir tepkiyi dile getirmektedir.²³⁶

Ölümden en çok korkanlar, hayatı sadece zaman ve mekanın düzlüğünde yaşayan, hayvan benzeri, yalnız madde zebûnu ve zevk düşkünü yaratıklardır. Ne tuhafdır ki, zaman düzlüğünü aşmamış, hayvanca hırsların esiri bu zavallılar, ölüm gerçeği karşısında kaç yıla eriştiklerini idrak edemeden, göçerler, çünkü hayatı bütün buutları içerisinde yaşayamamışlar ve ihtiyarlamayı bilememişlerdir.²³⁷

Ölüm korkusuna karşı inançsız bireylerin temelde iki türlü tepkisel tutumları söz konusudur. Birincisi, “maskeleye” biçimidir. Bu tür tepkisel bir tutum ve davranış gösteren birey, kendini tamamen dünya meşguliyetine yönelterek ölümü düşünmeye fırsat bulamaz hale gelmiştir. İkincisi ise, “bastırma “dır ki; burada birey, ölüm düşüncesini bilerek şuur dışında bırakma eğilimindedir. Öte yandan içinde yaşadıkları zamanı gereği gibi değerlendiremeyen ve hayata aktif bir yönde uyum sağlayamayan bireylerdeki ölüm korkusu, aktif bireylere oranla oldukça fazladır.²³⁸

İnanan bireye, inandığı dinin referansları, ölüm ötesi hayatın varlığı için yeterli bir delildir. İlahi dinlerin hepsinde, “ölüm ötesi hayat” fikri mevcuttur. Yani inanan bireydeki; “ölümün, bu yaşadığı hayatın sonu olmadığı, hayatın mahiyeti bilinmeyen bir şekilde mutlak surette ölüm ötesinde de devam edeceği ve orada bu dünyadaki gibi haksızlıkların olmayıp tam tersine mutlak adaletin hakim olacağı,” inancı onda, ölüm ötesinin belirsizliğini anlamlandırma noktasında oldukça etkili bir psikolojik rahatlama sağlamaktadır. İslam dininin de, kıyamet günün de bireyin tüm yaptıklarının göz önüne serileceğini haber vermesindeki amaç bireyin kendini bu hayatta nefis muhasebesine çekip, kendi noksanlarını gidermeye çalışmasını hedeflemeye yönelik psikolojik bir yaptırımı sağlamaktır.²³⁹

²³⁶ HÖKELEKLİ, “*Ölümlle İlgili Tutumlar*”, s. 90.

²³⁷ EGEMEN, B., *Ölüm Üzerine*, s. 33.

²³⁸ KOÇ, M., “*Ölüm Psikolojisi II*”, s. 343.

²³⁹ KOÇ, M., “*Ölüm Psikolojisi II*”, s. 352.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİNDARLIK-İNTİHAR İLİŞKİSİ

3.1. Araştırmanın yöntemi

Dindarlığın intiharla ilişkisini belirlemek için yapılan bu çalışmada verilerin toplanmasında anket tekniği kullanılmıştır. Anketimizde dindarlık seviyesini direkt ölçen sorular olduğu gibi dolaylı yoldan dindarlık seviyesini ölçen sorular da kullanılmıştır. Bu sorular neticesinde elde edilen dindarlık seviyesi, intihar girişimleri ve intihara yatkınlaştırıcı sebeplerle x^2 testine sokularak karşılaştırma yapılmıştır.

3.2. Araştırmanın evreni ve örnekleme

Araştırmamızın evreni, Çankırı ilidir. Örneklem gurubu, Ankara üniversitesi Çankırı Meslek Yüksek Okulu 1 ve 2 nolu kampüslerinden, Çankırı Devlet Hastanesi Personelinden, özel bir üniversiteye hazırlık dershanesinin öğrencilerinden, Çankırı Ziraat Meslek Lisesi öğrencilerinden ve Çankırı Huzurevi'nden rastgele örneklem ile seçilmiş 429 kişidir. Bu altı kurumdaki kişi sayısı yaklaşık olarak dört bindir. Yapılan hesaplamalara göre örneklemeimiz bu evreni temsil edebilecek sayıdadır. Anketimize hangi kurumdan kaç kişinin hangi oranda katıldığı Tablo 1de belirtilmiştir.

3.3. Araştırmanın bilgi toplama araçları

3.4.1. Yazılı kaynaklardan veri toplamak

Ülkemizde dindarlık-intihar ilişkisini konu alan müstakil bir çalışma yapılmamış fakat bazı din psikolojisi araştırmalarında konuya yeryer temas edilmiştir. Çalışmamızın teorik kısmını oluştururken; psikiyatri, psikoloji ve din psikolojisi literatürlerinden yararlanılmıştır. Bunun içinde S.D.Ü. Hasan GÜRBÜZ kütüphanesi, S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi kütüphanesi, A.Ü. İlahiyat fakültesi kütüphanesi ve Milli Kütüphane kaynaklarından yararlanılmıştır.

3.4.2. Deneklerden veri toplamak

Deneklerden veriler anket tekniği ile toplanmıştır. Anketimiz, deneklerin “demografik özelliklerini, dindarlık düzeylerini, intihar durumlarını ve intiharı belirleyici bazı tutumlarını” ölçmeye yönelik 26 sorudan oluşmaktadır. Anketimizin soruları danışman hocam olan Doç. Dr. Hüseyin CERTEL’in rehberliğinde hazırlanmıştır. Ayrıca anketimize Beck umutsuzluk ölçeğinden de sorular eklenmiştir. Anket soruları tarafımızdan ve kardeşim Büşra ALTUNTOP tarafından uygulanmıştır. Huzurevinde yapılanların haricindeki bütün anketler, formların deneklere dağıtılması şeklinde uygulanmıştır. Huzurevindeki formlar ise tarafımızdan deneklere okunarak uygulanmıştır. Uyguladığımız anket formuna Ek 1’de yer verilmiştir.

3.5 Araştırma verilerinin analizi

Deneklerimiz tarafından doldurulan anket formları, bilgisayar ortamına aktarılarak veriler SPSS paket programında analiz edilmiştir. Elde edilen analiz sonuçları, frekans dağılımları, anketimiz içindeki oranları, değişkenler arasında çapraz tablolama ve khi-square testi sonuçlarına göre yorumlanmıştır.

3.6 Araştırmanın bulguları ve değerlendirme

Tablo 1: Deneklerin mensup oldukları kurumlara göre dağılımı

Kurum adı	N	%
1.kampüs	145	34,4
2.kampüs	117	27,7
hastane	38	9,0
Ziraat meslek	49	11,6
dershane	63	14,9
huzurevi	10	2,4
Toplam	429	100,0

Tablo 2: Deneklerin yaşlara göre dağılımı

Cevaplayanlar	Yaş aralığı	N	%
	15-23	366	86,9
	24-58	45	11
	59-86	10	2,1
Toplam		421	100
Cevaplamayanlar		8	1,9
Toplam		429	100

Yaşla ilgili soruyu cevaplamayanların oranı %1,9 dur. Bu soruyu cevaplayanların ise % 86,9 u 15-23, % 11 i 24-58, %2,1 ide 59-86 yaş grupları

arasındadır. Uygulanan anket formunda bu yaş grupları belirtilmemiş, ankete katılanlar kendi yaşlarını yazdıktan sonra kişi sayısı frekanslarına göre yaş grupları oluşturulmuştur.

Tablo 3: Deneklerin cinsiyetlerine göre dağılımı

Cevaplayan	CİNSİYET	N	%
	kadın	94	21,9
	erkek	328	76,5
	Toplam	422	98,4
Cevaplamayan		7	1,6
Toplam		429	100,0

Deneklerin % 1,6 sı cinsiyet kısmını boş bırakmıştır. Cinsiyet sorusunu cevaplandıranların ise % 21,9 u kadın, %76,5 i erkektir. Bu durum anketimizin uygulandığı yerlerden olan; Ankara Üniversitesi Çankırı Meslek Yüksek Okulu ve Çankırı Ziraat Meslek Lisesi'nde erkek öğrencilerinin çoğunlukta olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 4: Deneklerin öğrenim durumlarına göre dağılımı

Cevaplayan	Öğrenim durumu	N	%
	ilkokul	6	1,4
	ortaokul	5	1,2
	lise	395	92
	üniversite	16	3,7
	Toplam	422	98,4
Cevaplamayan		7	1,6
Toplam		429	100,0

Araştırmamıza katılanların % 1,6 sı öğrenim durumu kısmını boş bırakmıştır. Bu soruyu cevaplayanların; % 1,4 ü ilkokul, % 1,2 si ortaokul, % 92 si lise, %3,7 si üniversite mezunudur. Fakat deneklerin %57 si yüksek okulda okuyup henüz mezun olmadıkları için lise mezunu olarak görülmektedirler.

Tablo 5: Deneklerin medeni durumlarına göre dağılımı

Cevaplayan	Medeni durum	N	%
	bekar	380	88,6
	evli	32	7,5
	boşanmış	1	,2
	eşi vefat etmiş	8	1,9
	Toplam	421	98,1
Cevaplamayan		8	1,9
Toplam		429	100,0

Medeni durum ile ilgili soruyu Deneklerin %1,9 u cevaplamamıştır. Bu soruyu cevaplayanların; % 88,6 sı bekar, % 7,5 i evli, %0,2 si boşanmış ve %1,9 unun eşi vefat etmiştir. Bekarların çoğunlukta olması, deneklerin % 86,9 unun 15-23 yaş aralığında olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 6: Deneklerin sosyo-ekonomik durumlarına göre dağılımı

Cevaplayan	Sosyo-ekonomik durum	N	%
	üst	5	1,2
	ortanın üstü	42	9,8
	orta	318	74,1
	ortanın altı	43	10
	fakir	10	2,3
	Toplam	418	97,4
Cevaplamayan		11	2,6
Toplam		429	100,0

“Aileniz hangi sosyo-ekonomik kesime dahildir?” sorusuna cevap vermeyenlerin oranı % 2,6 dır. Bu soruyu cevaplayanların % 1,2 si üst kesime, % 9,8 i ortanın üstü kesimine, %74,1 i orta kesime, %10 u ortanın altı kesimine ve %2,3 ü alt kesime dahildirler.

Tablo 7: Deneklerin dini bilgi düzeyleri bakımından dağılımı

Cevaplayan	Dini bilgi düzeyi	N	%
	yetersiz	61	14,2
	yeterli	128	29,8
	kısmen yeterli	218	50,8
	Toplam	407	94,9
Cevaplamayan		22	5,1
Toplam		429	100,0

“Dini bilgi düzeyiniz sizce nasıl.” sorusuna % 5,1 oranında cevap verilmemiştir. Bu soruyu cevaplayanların % 14,2 si yetersiz, % 29,8 i yeterli, % 50,8 ise kısmen yeterli cevabını vermişlerdir.

Tablo 8: Deneklerin dindarlık düzeyleri bakımından dağılımı

Cevaplayan	Dindarlık düzeyi	N	%
	çok dindar	11	2,6
	dindar	194	45,2
	biraz dindar	171	39,9
	dindar değil	43	10
	Toplam	419	97,7
Cevaplamayan		10	2,3
Toplam		429	100,0

“Dindar olup olmama açısından kendinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusuna % 2,3 oranında cevap verilmemiştir. Bu soruyu cevaplayanların %2,6 sı çok dindar, %45,2 si dindar, % 39,9 u biraz dindar, %10 u da dindar değil şeklinde cevap vermişlerdir.

Tablo 9: Deneklerin namaz kılma durumlarına göre dağılımı

Cevaplayan		N	%
	bütün namazlarımı kılarım	53	12,4
	bazen aksattıklarım olsada bütün namazlarımı kılmaya çalışırım	128	29,8
	cuma ve bayram namazklarını kılarım	161	37,5
	yalnız bayram namazlarını kılarım	19	4,4
	hiç namaz kılmam	53	12,4
	Toplam	414	96,5
Cevaplamayan		15	3,5
Toplam		429	100,0

“Namaz kılma durumunuz nedir?” sorusuna, deneklerin % 3,5 i cevap vermemiştir. Bu soruyu cevaplayanların % 12,4 ü “bütün namazlarımı kılarım”, % 29,8 i “bazen aksattıklarım olsa da bütün namazlarımı kılmaya çalışırım”, % 37,5 i “cuma ve bayram namazlarımı kılarım”, % 4,4 ü “yalnız bayram namazlarını kılarım”, % 12,4 ü de “hiç namaz kılmam” şeklinde cevap vermişlerdir.

Tablo 10: Deneklerin oruç tutma durumlarına göre dağılımı

Cevaplayan		N	%
	ramazan orucunu tutarım	330	76,9
	bazen ramazan orucunu tutarım	20	4,7
	hiç oruç tutmam	12	2,8
	Ramazan orucuna ek olarak nafilende tutarım	60	14,0
	Toplam	422	98,4
Cevaplamayan		7	1,6
Toplam		429	100,0

“Oruç tutma durumunuz nedir?” sorusuna anketimize katılanların, %1,6 sı cevap vermemiştir. Bu soruyu cevaplayanların % 76,9 u “ramazan orucunu tutarım”, % 4,7 si “bazen ramazan orucunu tutarım”, %2,8 i “hiç oruç tutmam”, % 14 u de “ramazan orucuna ek olarak nafilende tutarım” şeklinde cevaplamışlardır.

Dindarlık ile dini bilgi düzeyinin karşılaştırılmasının χ^2 sonucu; 0,000 dır. Dindarlık ile namaz kılma durumunun karşılaştırılmasının χ^2 sonucu; 0,000 dır. Dindarlık ile oruç tutma durumunun karşılaştırılmasının χ^2 sonucu; 0,000 dır. Yapılan χ^2 testlerine göre anketimize katılanların; dini bilgi düzeyi, dindarlık durumu, namaz kılma durumu ve oruç tutma durumları arasında ki ilişkiler anlamlı bulunmuştur. Bu da deneklerin kendi dindarlık düzeylerini algılamada objektif olduklarını ve tutarlı bir dini yaşayış içerisinde olduklarını göstermektedir.

Tablo 11: Deneklerin intiharı düşünme durumlarına göre dağılımı

	İntihar düşüncesi	N	%
Cevaplayanlar	evet	93	21,7
	hayır	325	75,8
	Toplam	418	97,4
Cevaplamayanlar		11	2,6
Toplam		429	100,0

Deneklerin % 2,6 sı “Hiç intihar etmeyi düşündünüz mü?” sorusuna cevap vermemiştir. % 21,7 si evet, % 75,8 i de hayır şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 12: Deneklerin intihar girişiminde bulunma durumlarına göre dağılımı

	İntihar girişimi	N	%
Cevaplayanlar	evet	30	7,0
	hayır	390	90,9
	Toplam	420	97,9
Cevaplamayanlar		9	2,1
Toplam		429	100,0

Deneklerin %2,1 i “Hiç intihar girişiminde bulundunuz mu?” sorusuna cevap vermemiştir. % 7 si evet, % 90,9 u da hayır şeklinde cevap vermiştir.

Deneklerin intiharı düşünme oranları ve intihar girişiminde bulunma oranları Türkiye'nin oranları ile uygunluk göstermektedir.

Tablo 13: İntihar düşüncesiyle cinsiyetin karşılaştırılması

CİNSİYET		İNTİHAR DÜŞÜNCESİ		Toplam
		evet	hayır	
kadın	N	26	66	92
	%	28,3%	71,7%	100,0%
erkek	N	67	259	326
	%	20,6%	79,4%	100,0%
Toplam	N	93	325	418
	%	22,2%	77,8%	100,0%

İntihar düşüncesiyle cinsiyetin karşılaştırılması sonucunda İntihar düşüncesi ile cinsiyet arasında anlamlıya yakın bir değer bulunmuştur (0,116). Buna göre

kadınların % 28,3 ünde, erkeklerin ise %20,6 sında İntihar düşüncesinin olduğu belirlenmiştir. Bu da kadın olmanın İntihar düşüncesinde etkili bir sebep olduğunu göstermiştir. Bu sonuç genel literatürle örtüşmektedir.

Tablo 14:İntihar girişimi olanlarla cinsiyetin karşılaştırılması

CİNSİYET		İNTİHAR GİRİŞİMİ		Toplam
		evet	hayır	
kadın	N	10	83	93
	%	10,8%	89,2%	100,0%
erkek	N	20	307	327
	%	6,1%	93,9%	100,0%
Toplam	N	30	390	420
	%	7,1%	92,9%	100,0%

İntihar girişimi olanlarla cinsiyetin karşılaştırılması sonucunda anlamlıya yakın bir değer bulunmuştur(0,126). Buna göre kadınların intihar girişiminde bulunma oranları %10,8, erkeklerin intihar girişiminde bulunma oranları % 6,1 dir. Bu da kadın olmanın intihar için bir risk etmeni durumunda olduğunu göstermektedir. Bu sonuç genel literatürle örtüşmektedir.

İntiharın görülme sıklığı toplumdan topluma değiştiği gibi, cinsiyetler arasında da intihar davranışı açısından önemli farklılıklar görülmektedir. Kendi kendini öldürmeler genellikle erkekler arasında kadınlardan daha yaygındır. Buna karşın kendini öldürmeyi düşünme ve bunun için girişimde bulunma kadınlar arasında erkeklerden daha yaygındır.²⁴⁰

Kadınlarda, ölümün, hayatın güçlüklerinden kurtulmayı sağlayan bir yol olarak görülmesi sebebiyle daha yüksek oranda arzu konusu olması onların yaşadıkları hayat içerisinde erkeklere kıyasla daha fazla örselendikleri ve yıprandıkları şeklinde yorumlanabilir. Nitekim, intihar girişimlerinin kadınlarda daha yüksek oranlarda görülmesi de bu yorum çerçevesinde ele alınabilir.²⁴¹

²⁴⁰ ESKİN, *İntihar*, s 201.

²⁴¹ HÖKELEKLİ, “*Yaşlılık dönemleri*”, s. 90.

Tablo 15: İntihar girişiminin medeni durum ile karşılaştırılması

MEDENİ DURUM		İNTİHAR DÜŞÜNCEİ		Toplam
		evet	hayır	
bekar	N	89	288	377
	%	23,6%	76,4%	100,0%
evli	N	2	30	32
	%	6,3%	93,8%	100,0%
boşanmış	N		1	1
	%		100,0%	100,0%
dul	N	2	6	8
	%	25,0%	75,0%	100,0%
Toplam	N	93	325	418
	%	22,2%	77,8%	100,0%

İntihar girişiminin medeni durum ile karşılaştırılması sonucunda anlamlıya yakın bir değer bulunmuştur (0,141). Buna göre bekarların %23, 6 sında, evlilerin % 6,3 ünde ve dulların %25 inde İntihar düşüncesi olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar evli olmanın İntihar düşüncesini önlemede önemli bir faktör olduğunu göstermektedir.

Evlilik bir sorumluluk, bir dayanışma olduğuna göre, evli insanların daha az intihar ettiğini ya da evliliğin intihar eğilimleri önüne set çekmeye çalışan bir kurum olduğunu söylememiz mümkündür.²⁴²

Tablo 16: İntihar girişimi ile İntihar düşüncesinin karşılaştırılması

İNTİHAR DÜŞÜNCEİ		İNTİHAR GİRİŞİMİ		Toplam
		evet	hayır	
evet	N	27	65	92
	%	29,3%	70,7%	100,0%
hayır	N	3	322	325
	%	,9%	99,1%	100,0%
Toplam	N	30	387	417
	%	7,2%	92,8%	100,0%

İntihar düşüncesi olanların intihar girişimi oranları % 29,3, İntihar düşüncesi olmayanların intihar girişim oranları ise % 0,9 dur. Bu sonuçlar intihar riskini belirlemede öncelikli etkenin İntihar düşüncesi olduğunu göstermektedir.

²⁴² GÜÇLÜ, F., *İntihar, Umutsuzluğun Tırmanışı*, Sabev Yayınları, Ankara, 2001, s. 57.

Tablo 17: İntihar girişimi ile dini bilgi düzeyinin karşılaştırılması

DİNİ BİLGİ DÜZEYİ		İNTİHAR GİRİŞİMİ		Toplam
		evet	hayır	
yetersiz	N	9	50	59
	%	15,3%	84,7%	100,0%
yeterli	N	9	119	128
	%	7,0%	93,0%	100,0%
kısmen yeterli	N	12	206	218
	%	5,5%	94,5%	100,0%
Toplam	N	30	375	405
	%	7,4%	92,6%	100,0%

İntihar girişimi ile dini bilgi düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. ($p < 0,39$). Dini bilgi düzeyi yetersiz olanların intihar girişiminde bulunma oranı %15,3 tür. Dini bilgi düzeyi yeterli olanların intihar girişiminde bulunma oranı %7 dir. Dini bilgi düzeyi kısmen yeterli olanların intihar girişiminde bulunma oranı ise %5,5 tir.

Tablo 18: Namaz kılma ile intihar girişiminde bulunmanın karşılaştırılması

NAMAZ		İNTİHAR GİRİŞİMİ		Toplam
		evet	hayır	
bütün namazlarımı kılarım	N	5	48	53
	%	9,4%	90,6%	100,0%
bazen aksattıklarım olsada bütün namazlarımı kılmaya çalışırım	N	8	120	128
	%	6,3%	93,8%	100,0%
cuma ve bayram namazlarımı kılarım	N	9	152	161
	%	5,6%	94,4%	100,0%
yalnız bayram namazlarımı kılarım	N	1	18	19
	%	5,3%	94,7%	100,0%
hiç namaz kılmam	N	5	47	52
	%	9,6%	90,4%	100,0%
Toplam	N	28	385	413
	%	6,8%	93,2%	100,0%

İntihar girişimi ile namaz kılma arasında bir ilişki bulunamamıştır(0,784). Bütün namazlarımı kılanların % 9,4 ü, bazen aksattıkları olsa da bütün namazlarımı kılmaya çalışanların % 6,3 ü, cuma ve bayram namazlarımı kılanların %5,6 sı, sadece

bayram namazlarını kılanların % 5,3 ü, hiç namaz kılmayanların % 9,6 sı intihar girişiminde bulunmuştur.

Tablo 19: Namaz kılma ile intihar düşüncesinin karşılaştırılması

NAMAZ		İNTİHAR DÜŞÜNCEİ		Toplam
		evet	hayır	
bütün namazlarımı kılarım	N	8	45	53
	%	15,1%	84,9%	100,0%
bazen aksattıklarım olsada bütün namazlarımı kılmaya çalışırım	N	24	104	128
	%	18,8%	81,3%	100,0%
cuma ve bayram namazlarımı kılarım	N	33	127	160
	%	20,6%	79,4%	100,0%
yalnız bayram namazlarımı kılarım	N	4	15	19
	%	21,1%	78,9%	100,0%
hiç namaz kılmam	N	21	31	52
	%	40,4%	59,6%	100,0%
Toplam	N	90	322	412
	%	21,8%	78,2%	100,0%

Namaz kılma ile İntihar düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (0,13). Bütün namazlarını kılanların % 15,1 inde, bazen aksattıkları olsa da bütün namazlarını kılmaya çalışanların % 18,8 inde, cuma ve bayram namazlarını kılanların % 20,6 sında, yalnız bayram namazlarını kılanların % 21,1 inde, hiç namaz kılmayanların % 40,4 ünde intihar düşüncesi saptanmıştır. Buna göre namaz kılma sıklığı azaldıkça intihar etmeyi bir çıkış yolu olarak düşünmüş olma aranı yükselmektedir. Yani namazlarını daha sıklıkla kılanlar intihar etmeyi daha az, namazlarını seyrek kılanlar ya da hiç kılmayanlar, intihar etmeyi daha çok düşünmüşlerdir. Bu da açıkça namaz kılmanın, intihar düşüncesini engelleyen etkenlerden olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 20: Oruç tutma ile intihar girişiminde bulunmanın karşılaştırılması

ORUÇ		İNTİHAR GİRİŞİMİ		Toplam
		evet	hayır	
ramazan orucunu tutarım	N	23	306	329
	%	7,0%	93,0%	100,0%
bazen ramazan orucunu tutarım	N	3	17	20
	%	15,0%	85,0%	100,0%
hiç oruç tutmam	N	2	9	11
	%	18,2%	81,8%	100,0%
ramazan orucuna ek olarak nafilede tutarım	N	2	58	60
	%	3,3%	96,7%	100,0%
Toplam	N	30	390	420
	%	7,1%	92,9%	100,0%

Oruç tutma ile intihar girişiminde bulunma arasında anlamlıya yakın bir sonuç bulunmuştur (0,157). Ramazan orucunu tutanların % 7 si, Ramazan orucunu bazen tutanların % 15 i, hiç oruç tutmayanların %18,2 si, ramazan orucuna ek olarak nafile de tutanların % 3,3 ü intihar girişiminde bulunmuşlardır.

Tablo 21: Oruç tutma ile intihar düşüncesinin karşılaştırılması

ORUÇ		İNTİHAR DÜŞÜNCESİ		Toplam
		evet	hayır	
ramazan orucunu tutarım	N	72	255	327
	%	22,0%	78,0%	100,0%
bazen ramazan orucunu tutarım	N	8	12	20
	%	40,0%	60,0%	100,0%
hiç oruç tutmam	N	4	7	11
	%	36,4%	63,6%	100,0%
ramazan orucuna ek olarak nafilede tutarım	N	9	51	60
	%	15,0%	85,0%	100,0%
Toplam	N	93	325	418
	%	22,2%	77,8%	100,0%

Oruç tutma ile intihar düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (0,81). Ramazan orucunu tutanların % 22 sinde, ramazan orucunu bazen tutanların % 40 ında, hiç oruç tutmayanların % 36,4 ünde, Ramazan orucuna ek olarak nafile oruçta tutanların %15 inde intihar düşüncesine rastlanmaktadır. Oruç, toplumumuzda namazdan farklı olarak dindarlık düzeyi düşük yada dini şuuru nispeten zayıf

insanların da iştirak ettiği bir ibadettir. Onun için oruçla intihar arasında, namazla intihar arasındaki seviyede anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ama buna rağmen oruç tutma sıklığı arttıkça intihara teşebbüs etme oranı düşmektedir. Buda oruç ibadetinin intihar etmeyi önleyen bir faktör olduğunu gösterir.

Tablo 22: İntihara bakışı belirleyen kaynak ile ilgili bilgiler

		N	%
Cevaplayanlar	din	154	35,9
	aile	21	4,9
	mantık	87	20,3
	okul	5	1,2
	kültür	14	3,3
	diğer	48	11,2
	din,mantık	27	6,3
	din,kültür	12	2,8
	din,aile,mantık	22	5,1
	din,aile	11	2,6
Cevaplamayanlar	Toplam	405	94,4
		24	5,6
Toplam		429	100,0

“İntihara bakış açınızı belirleyen kaynak nedir?” sorusuna deneklerin %5,6 sı cevap vermemiştir. Cevaplayanların % 35,9 u din, % 20,3 ü mantık, geriye kalanlarda aile, okul, kültür ve diğer cevaplarını vermişlerdir. Burada da görüldüğü gibi aile, kültür gibi çevresel faktörlerin de büyük ölçüde dinden kaynaklanan birer etki alanı olduğu da hesaba katılırsa intihara bakışta “din” merkezi bir rol oynamaktadır.

Tablo 23: Deneklerin intihar sebepleri hakkında ki görüşleri ile ilgili bilgiler

		N	%
Cevaplayanlar	çevre tarafından dışlanma,yalnızlık	94	21,9
	hayatı anlamsız görme	103	24,0
	yaşlılık	3	,7
	hastalık	9	2,1
	maddi zorluk çekme	47	11,0
	sevdiğinden ayrılma veya karşılık görmeme	45	10,5
	sınavda başarısızlık	6	1,4
	hayatı anlamsız görme, diğer	60	14,0
	Toplam	367	85,5
	Cevaplamayanlar		62
Toplam		429	100,0

Deneklerin intihar sebepleri hakkında ki görüşlerini ölçmek için sorulan, “Sizce en geçerli intihar sebebi hangisi olabilir?” sorusuna deneklerin %14 ü cevap vermemiştir. En fazla seçilen intihar sebebi % 24 le “hayatı anlamsız görme” olmuştur. % 21,9 ile “çevre tarafından dışlanma, yalnızlık” ikinci derecede çok seçilen intihar sebebidir. “Sevdiğinden ayrılma veya karşılık görememe” cevabı ise % 10,5 ile üçüncü en çok seçilen cevaptır.

Belirtilen nedenler ana, baba, eş, diğer kişilerle sorunlar; ruhsal bozukluk, para-iş-okul sorunları ve fizik hastalıkları olarak sınıflandırılmıştır. İntihar girişimlerine öncüllük eden bu sorunlar arasındaki istatistik farklılık Kolmogorov-Smirnov iki Örnek Testi ile sınanmıştır. İntihar girişimine yol açan aile içi sorunların %35.71’i eşle oluşmaktadır ($p<0.05$). Genellikle eşle kavga, aşağılama biçimde oluşan 40 aile içi sorunun 37’si (%92.5) 20-39 yaş grubunda yoğunlaşmıştır. Bu sorunların %87.5’inin kadınlara yönelik oluşu çarpıcıdır.²⁴³

Tablo 24: Karamsarlık ile intihar girişiminin karşılaştırılması

İNTİHAR GİRİŞİMİ		ÜZÜNTÜ-HUZUR		Toplam
		evet	hayır	
evet	N	19	9	28
	%	67,9%	32,1%	100,0%
hayır	N	203	180	383
	%	53,0%	47,0%	100,0%
Toplam	N	222	189	411
	%	54,0%	46,0%	100,0%

Karamsarlık ile intihar girişimi arasında anlamlıya yakın bir sonuç bulunmuştur ($p< 0,128$). İntihar girişimi olan bu soruya %67,9 oranında evet cevabını verirken, intihar girişimi olmayanlar ise bu soruya %53 oranında evet cevabını vermişlerdir. Dolayısıyla bu dünya hayatına karamsar bakan ve sıkıntıların daha çok olduğunu düşünen kişilerin intihar daha yatkın olduklarını belirtebiliriz.

Tablo 25: Hayata olumlu bakma ile intihar girişiminin karşılaştırılması

YAŞAMAYA DEĞERMİ		İNTİHAR GİRİŞİMİ		Toplam
		evet	hayır	
evet	N	24	376	400
	%	6,0%	94,0%	100,0%
hayır	N	6	5	11
	%	54,5%	45,5%	100,0%
Toplam	N	30	381	411
	%	7,3%	92,7%	100,0%

²⁴³ DİLSİZ, A., “İntihar Girişiminde Belirtilen Nedenler,” Kriz Dergisi, Sayı 1, 1993, s. 124.

Hayata olumlu bakma ile intihar girişimi arasında anlamlı bir ilişki vardır ($p < 0,000$). Bu soruya intihar girişimi olanların % 6 sı evet derken, intihar girişimi olmayanların % 54,5 i evet demiştir. Bu da hayata daha olumlu bakan iyimser kişilerin intihara daha az meyilli olduğunu göstermektedir.

Tablo 26: Geleceğe umutlu bakma ile intihar girişimi arasında ki ilişki

İNTİHAR GİRİŞİMİ		UMUT		Toplam
		evet	hayır	
evet	N	13	16	29
	%	44,8%	55,2%	100,0%
hayır	N	325	60	385
	%	84,4%	15,6%	100,0%
Toplam	N	338	76	414
	%	81,6%	18,4%	100,0%

Geleceğe umutlu bakma ile intihar girişimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. 0,000. İntihar girişimi olanların gelecekten umutlu olma oranları % 44,8 iken, intihar girişimi olmayanların gelecekten umutlu olma oranları % 84,4 tır. Bu sonuçlardan hareketle umutsuzluk düzeyinin intihara yönelten bir sebep olduğunu söyleyebiliriz. Din de insana umut veren manevi bir kaynak olduğu nispette intiharı önleyici bir rol oynayabilmektedir. Nitekim Tablo 27 de görüleceği üzere dindarlık insanın geleceğe umutla bakmasını sağlayan bir faktördür.

Tablo 27: Geleceğe umutlu bakma ile dindarlık durumu arasında ki ilişki

DİNDARLIK DÜZEYİ		UMUT		Toplam
		evet	hayır	
Çok dindar	N	9	2	11
	%	81,8%	18,2%	100,0%
dindar	N	162	30	192
	%	84,4%	15,6%	100,0%
biraz dindar	N	138	32	170
	%	81,2%	18,8%	100,0%
dindar değil	N	28	12	40
	%	70,0%	30,0%	100,0%
Toplam	N	337	76	413
	%	81,6%	18,4%	100,0%

Geleceğe umutlu bakma ile dindarlık düzeyi arasında anlamlıya yakın bir sonuç bulunmuştur ($p < 0,204$). Umud seviyesi en yüksek olan grup % 84,4 ile dindar gruptur. % 81 ile “ok dindar” ve “biraz dindar” gruplarının umut düzeyleri aynıdır. Fakat en düşük umut seviyesi % 70 le dindar olmayan gruba aittir. Buradan da anlaşılacağı üzere dinin umut seviyesini artırmada olumlu rol oynadığını belirtebiliriz.

Ruh sağlığında umudun yapıcılığı kadar, umutsuzluğun yıkıcılığı da belirleyici bir role sahiptir. Umutsuzluk, ruhsal yapının esnekliğini, canlılığını ve zenginliğini tahrip ederek katılaşmasına yol açar.²⁴⁴

İntihar davranışında bulunan kimseler kendilerini olumsuz olarak değerlendirirler. Bu kimselerin kendilerini değerlendirmeleri ve algıları çoğu zaman gerçeği yansıtmamaktadır. Kişi kendini çaresiz, değerersiz, beceriksiz, umutsuz, yalnız, sevilmeyen biri olarak görmekte ve bunlar için kendini suçlamaktadır. Kendini suçlamalar, kişide büyük bir değerersizlik duygusu yaratır. Benzer şekilde kişi, gelecekte sadece olumsuzluklar beklemektedir. Bu tür bireyler gelecek söz konusu olduğunda daha fazla acı ve umutsuzluk, yoksunluk ve engellenme beklentisi içine girmektedirler. Bu kimseler aynı zamanda dünyayı da sadece olumsuzlukların, umutsuzlukların yaşanabileceği bir yer olarak algılamakta ve böyle bir yerde yaşamanın anlamsız olacağını düşünmektedirler.²⁴⁵

Depresyonun temel belirtilerinden biri olan karamsarlıkla işkili umutsuzluk yaşantısı yaşamı tehdit eden intihar olgusu üzerinde önemle durulan konulardan biridir. Beck bilişsel kuram çerçevesinde intihar davranışının bilişsel çarpıtmalardan kaynaklandığını vurgulamaktadır. İntihar ve intihar girişimi kişinin çaresizliği ve umutsuzluk durumuna bir çözüm, bir çıkış yolu olarak görülür, umutsuzluk bilişsel çarpıtmalar ve gerçekçi olmayan düşüncelere bağlı olarak artabilmektedir. Bu anlamda umutsuzluk intihar davranışını yordayıcı önemli bir bilişsel faktördür.²⁴⁶

Tablo 28: Dindarlık düzeyi ile intihar edenlere bakış arasındaki ilişki

DİNDARLIK DÜZEYİ		ELELENLER		Toplam
		evet	hayır	
Çok dindar	N	8	3	11
	%	72,7%	27,3%	100,0%
dindar	N	93	96	189
	%	49,2%	50,8%	100,0%
biraz dindar	N	73	91	164
	%	44,5%	55,5%	100,0%
dindar değil	N	23	18	41
	%	56,1%	43,9%	100,0%
Toplam	N	197	208	405
	%	48,6%	51,4%	100,0%

²⁴⁴ BAHADIR, *İnsanın Anlam Arayışı ve Din*, s.83.

²⁴⁵ ESKİN, *İntihar*, s 121.

²⁴⁶ DURAK, A., "Beck Umutsuzluk leği Geçerlilik alışması," *Kriz Dergisi*, Sayı 2, 1994, s 311.

“İntihar edenlerin hayatta başarısız olup, elenen insanlar olduğunu düşünür müsünüz?” sorusu ile dindarlık düzeyi arasında anlamlıya yakın bir ilişki vardır ($p < 0,203$).

Tablo 29: İntihar girişimi ile intihar edene bakış arasında ki ilişki

İNTİHAR GİRİŞİMİ		İNTİHAR EDENE BAKIŞ				Toplam
		olumsuz	olumlu	karasız	sadece üzüldüm	
evet	N	8	2	9	11	30
	%	26,7%	6,7%	30,0%	36,7%	100,0%
hayır	N	171	4	46	166	387
	%	44,2%	1,0%	11,9%	42,9%	100,0%
Toplam	N	179	6	55	177	417
	%	42,9%	1,4%	13,2%	42,4%	100,0%

“İntihar edenlere karşı bakışınız nasıldır?” sorusu sorularak elde dilen intihar edene karşı bakış açısı ile intihar girişiminde bulunma arasında anlamlı bir ilişki vardır ($p < 0,002$). Buna göre intihar girişimi olanların çoğunluğu (% 36,7) intihar edene karşı “sadece üzüldüm” şikkını işaretlerken, intihar girişimi olmayanların çoğunluğu (% 44,2) ise “olumsuz” şikkını işaretlemişlerdir. Dolayısıyla intihar girişiminde bulunanların intihar edenlere karşı bakışlarının, intihar girişiminde bulunmayanlardan daha olumlu olduğunu ifade edebiliriz.

Tablo 30: Dindarlıkla intihar etmeme sebebi arasında ki ilişki

DİNDARLIK DÜZEYİ		İNTİHAR ETMEME SEBEBİ				Toplam
		buna hakkımız yoktur	dinin yasaklamış olması	intihar bir çözüm değildir	diğer	
çok dindar	N	4	1		1	11
	%	36,4%	9,1%		9,1%	100,0%
dindar	N	26	48	54	11	193
	%	13,5%	24,9%	28,0%	5,7%	100,0%
biraz dindar	N	14	49	44	5	170
	%	8,2%	28,8%	25,9%	2,9%	100,0%
dindar değil	N	6	4	20	3	42
	%	14,3%	9,5%	47,6%	7,1%	100,0%
Toplam	N	50	102	118	20	416
	%	12,0%	24,5%	28,4%	4,8%	100,0%

“İntihar etmemek için sizce en önemli sebep nedir?” sorusu sorularak incelenen “Dindarlık intihar etmeme sebebi” ilişkisi arasında anlamlı bir ilişki

bulunmuştur ($p < 0,007$). Dindarlık düzeylerine göre intihar etmeme sebepleri şu şekildedir: Çok dindar; buna hakkımız yoktur (% 36,4), dindar; intihar bir çözüm değil (%28), biraz dindar; dinin yasaklamış olması (%28,8), dindar değil; intihar bir çözüm değildir (% 47,6). Çok dindar olanlar “buna hakkımız yoktur” seçeneğinde yoğunlaşırken, dindar olmayanlar “intihar bir çözüm değildir” seçeneğinde yoğunlaşmıştır. Dindarlığın intiharı engellemede önemli bir fonksiyonu olduğunu göz önüne (bkz. Tablo 17) alarak şu yorumu yapabiliriz; kişi normal zamanda intiharı düşünmeyip şartlar değişip, sıkıntılara maruz kaldığında intiharı düşünebilir. Normal zamanda intiharı “bir çözüm değil” olarak niteleyen birisi sıkıntı zamanında bu görüşünü değiştirebilir, fakat dindar olanların nitelendirdiği gibi intiharı “buna hakkımız yoktur” şeklinde nitelendirmek, sıkıntı zamanında da intiharı engellemede etkili olabilir.

Tablo 31: İntihar girişimi ile intihar etmeme sebebi arasındaki ilişki

İNTİHAR GİRİŞİMİ		İNTİHAR ETMEME SEBEBİ				Toplam
		buna hakkımız yoktur	dinin yasaklamış olması	intihar bir çözüm değildir	diğer	
evet	N	4	13	4	2	29
	%	13,8%	44,8%	13,8%	6,9%	100,0%
hayır	N	47	88	114	18	388
	%	12,1%	22,7%	29,4%	4,6%	100,0%
Toplam	N	51	101	118	20	417
	%	12,2%	24,2%	28,3%	4,8%	100,0%

İntihar girişimi ile intihar etmeme sebebi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < 0,068$). Bu tabloya göre intihar girişimi olanların, intihar etmeme sebebi olarak gösterdikleri birinci sebep “dinin yasaklamış olması”dır. Bu durum intihar girişimi olanların aslında dindarlık düzeylerinin düşük olmasından kaynaklanmaktadır (bkz. Tablo 17). İntihar girişiminde bulunan bu kişiler intiharı, dinin yasaklamış olduğunu bilmekte fakat dinin intihara karşı koruyucu tedbirlerinden mahrum oldukları için yinede intihar girişiminde bulunmaktadır. Dolayısıyla dinin intiharı yasaklaması tek başına intihara karşı bir engel olmayıp dinin getirdiği prensipleri de uygulamak gerekmektedir.

Tablo 32: İntihar girişimi ile başetme arasındaki ilişki

İNTİHAR GİRİŞİMİ		BAŞETME		Toplam
		evet	hayır	
evet	N	18	11	29
	%	62,1%	37,9%	100,0%
hayır	N	359	24	383
	%	93,7%	6,3%	100,0%
Toplam	N	377	35	412
		91,5%	8,5%	100,0%

“Karşınıza çıkabilecek sorunlarla baş edebileceğinize inanıyor musunuz?” sorusu sorularak araştırılan “intihar girişi ile başetme ilişkisi”nde anlamlı bir sonuç bulunmuştur ($p < 0,000$). İntihar girişimi olanlarda başetme oranı %62,1 iken, intihar girişimi olmayanların başetme oranları %93,7 dir.

Tablo 33: İntihar girişimi ile “intiharı tek çözüm olarak görme” arındaki ilişki

İNTİHAR GİRİŞİMİ		TEKÖZÜM		Toplam
		evet	hayır	
evet	N	11	18	29
	%	37,9%	62,1%	100,0%
hayır	N	21	368	389
	%	5,4%	94,6%	100,0%
Toplam	N	32	386	418
	%	7,7%	92,3%	100,0%

“İntihar etmek bazen tek çözüm olabilir” görüşüne katılıp katılmadığı sorularak araştırılan “intihar girişimi ile intiharı tek çözüm olarak görme” arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < 0,000$). Buna göre intihar girişimi olanların % 37,9 u intiharı tek çözüm olarak görürken, intihar girişimi olmayanlarda bu oran %5,4 tür.

Büyük bir umutsuzluk içinde olan ve daha fazla acı çekmek istemeyen kişi, içinde bulunduğu umutsuzluk ve mutsuzluktan kaçmak ister. Ölüm, yaşamdan daha istedik birşey gibi gelir. İntihar davranışında bulunan kişi kendi canına kıymayı umutsuz ve çözümsüz konumuna yegane çözüm gibi algılar. Yapılan alışmalar intihar davranışında bulunan kimselerin, kendini öldürmeyi içinde buldukları zor durumun çözümü olarak gördüklerini göstermektedir. İnsanlar herhangi bir sorun çözme eyleminin gerçekleştirilmemesine rağmen intihar davranışını sorun çözücü bir davranış olarak görmektedirler. Örneğin bir grup İsveç’li ve bir grup Türk ergene, intihar ederek kendisini öldüren ve intihar girişiminde bulunan yaşdaş öyküleri verilmiştir. Her iki gruptaki gençler benzer şekilde, kendini öldüren akranın

girişimde bulunan akrana kıyasla sorunlarını daha fazla çözdüğüne inanmışlar ve o kişiyi girişimde bulundandan çok daha zeki ve cesur bulmuşlardır.²⁴⁷

Tablo 34: İntihar girişimi ile intihar edenlerin ahirette cezalandırılacağına inanma arasındaki ilişki

İNTİHAR GİRİŞİMİ		AHİRETTE CEZA		Toplam
		evet	hayır	
evet	N	28	2	30
	%	93,3%	6,7%	100,0%
hayır	N	380	8	388
	% İNTİHAR GİRİŞİMİ	97,9%	2,1%	100,0%
Toplam	N	408	10	418
	%	97,6%	2,4%	100,0%

“İntihar eden kişinin ahirette cezalandırılacağına inanıyor musunuz?” sorusu sorularak araştırılan “intihar girişimi ile intihar edenlerin ahirette cezalandırılması” arasında anlamlıya yakın bir ilişki bulunmuştur ($p < 0,112$). İntihar girişimi olanların bu soruya evet deme oranları % 93,3, intihar girişimi olmayanların bu soruya evet deme oranları % 97,9 dur. Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere intihar girişiminde bulunanların bunun ahirette cezası olduğunun bilincindedirler.

Tablo 35: Dindarlık ile intihar edenlerin ahirette cezalandırılacağına inanma arasındaki ilişki

DİNDARLIK DÜZEYİ		AHİRETTE CEZA		Toplam
		evet	hayır	
çok dindar	N	11		11
	%	100,0%		100,0%
dindar	N	188	4	192
	%	97,9%	2,1%	100,0%
biraz dindar	N	169	2	171
	%	98,8%	1,2%	100,0%
dindar değil	N	38	5	43
	%	88,4%	11,6%	100,0%
Toplam	N	406	11	417
	%	97,4%	2,6%	100,0%

Dindarlık ile “intihar edenlerin ahirette cezalandırılması” arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < 0,001$). Buna göre “çok dindar” olanlar bu soruya % 100 oranında, “dindar olanlar” %97,9 oranında, “biraz dindar” olanlar %98,8 oranında, “dindar olmayanlar” %88,4 oranında bu soruya evet demişlerdir.

²⁴⁷ ESKİN, *İntihar*, s 125.

Tablo 36: Dindarlıkla-sabır arasındaki ilişki

DİNDARLIK DÜZEYİ		SABIR		Toplam
		evet	hayır	
çok dindar	N	11		11
	%	100,0%		100,0%
dindar	N	173	14	187
	%	92,5%	7,5%	100,0%
biraz dindar	N	152	17	169
	%	89,9%	10,1%	100,0%
dindar değil	N	25	15	40
	%	62,5%	37,5%	100,0%
Toplam	N	361	46	407
	%	88,7%	11,3%	100,0%

“Çekilen sıkıntılara karşı sabırlı olunca sevap kazandığınıza inanır mısınız?” sorusu ile araştırılan dini inanç ile sabır arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < 0,000$). Buna göre “çok dindar” olanların % 100 ü, “dindar” olanların % 92,5 i, “biraz dindar” olanların % 89,9 u, “dindar olmayanların” % 62,5 i bu soruya evet demişlerdir. Bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere din, kişinin sabır gücünü artırmada olumlu bir etkiye sahiptir.

Tablo 37: İntiharla-sabır ilişkisi

İNTİHAR GİRİŞİMİ		SABIR		Toplam
		evet	hayır	
evet	N	20	8	28
	%	71,4%	28,6%	100,0%
hayır	N	343	37	380
	%	90,3%	9,7%	100,0%
Toplam	N	363	45	408
	%	89,0%	11,0%	100,0%

İntihar girişimi ile “çekilen sıkıntılardan sevap kazanma” düşüncesi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < 0,002$). İntihar girişimi olanlar bu soruya % 71,4 oranında evet derken, intihar girişimi olmayanlar % 90,3 oranında evet demişlerdir. Buda çekilen sıkıntılardan sevap kazanıldığını düşünerek sabretmenin intiharı önlemede etkili olduğunu göstermektedir.

Kabaca “düşünmeden hareket etme” diye tanımlanan dürtüsellüğün dört unsurdan oluştuğu belirtilmektedir. Bu unsurlar; sabırsızlık, acelecilik, cezaya karşı aşırı duyarsızlık, kontrol eksikliği.²⁴⁸ Kişinin intihar etmeyi düşünmesi ve girişimde bulunması arasındaki süre 5 dakikadan az olan girişimler dürtüsel girişimler olarak değerlendirilmiştir. Bulgulara göre 153 intihar girişiminin % 24’ü dürtüselidir.

²⁴⁸ ESKİN, *İntihar*, s 137.

Yapılan analizler başkalarıyla kavga edenlerin dürtüsel intihar girişimlerinde bulunma olasılıklarının yüksek olduğunu gösterirken, depresif kimselerin dürtüsel girişimlerde bulunma olasılığının düşük olduğunu göstermiştir. Araştırmacılar, saldırgan dürtülerin yeteri kadar kontrol edilememesinin, dürtüsel intihar davranışları için önemli bir risk etmeni olduğunu belirtmektedir.²⁴⁹

Sabretmek ve dolayısıyla sıkıntılara katlanmak İslamiyet'in tavsiye ettiği mevzuladandır. Hadisler de bu konu şu şekilde ele alınmaktadır: "Mü'minin işi hayrete şayandır. Zira işinin hepsi onun için hayırlıdır. Bu özellik yalnız mü'mine özgüdür. Zira sevinirse şükreder. Bu ise onun için hayırlıdır. Başına belâ gelirse sabreder. Bu da onun için hayırlıdır".²⁵⁰

"Mükâfaatın büyüklüğü belânın büyüklüğü ile (orantılıdır). Allah bir cemaati sevdi mi onları musebete müptela eder. Kim bundan razı olursa Allah da ondan razı olur, kim de razı olmazsa Allah da ondan razı olmaz."

Tablo 38: İntihar girişimi ile ahiret inancı arasındaki ilişki

İNTİHAR GİRİŞİMİ		İMTİHAN		Toplam
		evet	hayır	
evet	N	23	6	29
	%	79,3%	20,7%	100,0%
hayır	N	355	25	380
	% İ	93,4%	6,6%	100,0%
Toplam	N	378	31	409
	%	92,4%	7,6%	100,0%

"Hayatta karşılaşılan her şeyin bir imtihan olduğuna ve mutlaka altından kalkabileceğinize inanıyor musunuz?" sorusu ile araştırılan "intihar girişimi ile hayatın imtihan olduğunu düşünme" arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < 0,006$). İntihar girişimi olanların %79,3 ü, intihar girişimi olmayanların ise % 93,4 ü bu soruya evet demiştir. Dolayısıyla bu dünya hayatını bir imtihan yeri olarak görerek gerçek mutluluğun ebedi olan ahirette olacağına inanmak intiharı önlemede etkili bir faktördür. Bir başka ifadeyle ahiret inancı intiharı önlemede etkili bir etmendir.

²⁴⁹ ESKİN, *İntihar*, s 138.

²⁵⁰ Riyâzüs-Sâlihîn, 1, 54.

Tablo 39: İntihar girişimi ile kader inancının karşılaştırılması

İNTİHAR GİRİŞİMİ		HAYATIN HAKSIZ DAVRANMASI		Toplam
		evet	hayır	
evet	N	18	11	29
	%	62,1%	37,9%	100,0%
hayır	N	130	249	379
	%	34,3%	65,7%	100,0%
Toplam	N	148	260	408
	%	36,3%	63,7%	100,0%

“Hayatın size haksız davrandığınızı düşünür müsünüz?” sorusu sorularak araştırılan kader inancı ile intihar girişimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < 0,003$). İntihar girişimi olanlar % 62,1, intihar girişimi olmayanlar % 34,3 oranında bu soruya evet demişlerdir. Buradan “hayatın haksız davrandığını” düşünmemenin intiharı engellemede etkisi olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

“Allah hiç kimseye güç yetiremeyeceği bir şekilde yükümlü tutmaz.²⁵¹” ayeti, Müslümanların bu konudaki en büyük dayanaklarından biridir. Hayata bu şekilde bakan bir müslüman, karşılaştığı sıkıntıların Allah’ın ilmi dahilinde olduğunun ve O’nun kimseye gücünün yetmeyeceği yükü yüklemeyeceğinin bilincinde olması sıkıntılara karşı direncini artıracaktır.

Tablo 40: Dindarlık ile kader inancının karşılaştırılması

DİNDARLIK DÜZEYİ		HAYATIN HAKSIZ DAVRANMASI		Toplam
		evet	hayır	
çok dindar	N	5	6	11
	%	45,5%	54,5%	100,0%
dindar	N	56	131	187
	%	29,9%	70,1%	100,0%
biraz dindar	N	66	102	168
	%	39,3%	60,7%	100,0%
dindar değil	N	22	19	41
	%	53,7%	46,3%	100,0%
Toplam	N	149	258	407
	%	36,6%	63,4%	100,0%

“Hayatın size haksız davrandığınızı düşünür müsünüz?” sorusu sorularak araştırılan kader inancı ile Dindarlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < 0,022$). “Çok dindar” olanların % 45,5 i, “dindar” olanların % 29,9 u, “biraz dindar” olanların % 39,3 ü, “dindar olmayanların” % 53,7 si bu soruya evet demişlerdir.

²⁵¹ El-Bakara 286

İslam inancına göre kişi bu dünyada bir imtihan içerisindedir ve bu dünyada haksızlığa uğramış gibi görünen birey, ahirette adaletin sağlanacağını bilincindedir. Böylece çekilen sıkıntıların, yaşanan adaletsizliklerin vb. kişinin direncini kırarak intihara meyletmesi engellenmiş ve ahirette adaletin yerini bulacağı vaadiyle kişinin intihara tevessülü engellenmiş olmaktadır.

Ölüm ötesi hayat inancı, bireyin psikolojik fonksiyonlarını koruması anlamında savunma mekanizması olarak da değerlendirilebilir. Dolayısıyla bu mekanizma, doğru zamanda ve doğru şekilde kullanılırsa ruh sağlığını koruyucu önemli bir fonksiyon icra edebilir. Öte yandan ölüm ötesi hayata inanmanın önemli bir yönü de bireyin bu inanca dayanarak, karşı karşıya kaldığı zorlukları daha kolay aşma imkanına sahip olmasıdır.²⁵²

Tablo 41: İntihar girişimi ile kendini kabullenme arasındaki ilişki

İNTİHAR GİRİŞİMİ		KENDİNİ KABULLENME		Toplam
		evet	hayır	
evet	N	18	12	30
	%	60,0%	40,0%	100,0%
hayır	N	316	67	383
	%	82,5%	17,5%	100,0%
Toplam	N	334	79	413
	%	80,9%	19,1%	100,0%

“Kendinizi kabulleniyor musunuz? Yaptıklarınızdan memnun musunuz?” sorusu ile intihar girişimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur($p < 0,003$). Buna göre intihar girişimi olanların %60’ı bu soruya evet derken, intihar girişimi olmayanların %82,5’i evet demiştir. Buradan intihar girişimi olanlarda daha düşük bir “kendini kabullenme” değere olduğunu belirtebiliriz.

Tablo 42: Dindarlık ile kendini kabullenme arasındaki ilişki

DİNDARLIK DÜZEYİ		KENDİNİ KABULLENME		Toplam
		evet	hayır	
çok dindar	N	9	2	11
	%	81,8%	18,2%	100,0%
dindar	N	162	29	191
	%	84,8%	15,2%	100,0%
biraz dindar	N	133	36	169
		78,7%	21,3%	100,0%
dindar değil	N	30	11	41
		73,2%	26,8%	100,0%
Toplam	N	334	78	412
	%	81,1%	18,9%	100,0%

²⁵² KOÇ, M., “Yaşlılık Döneminde”, s.204.

Dindarlık ile kendini kabullenme arasında anlamlıya yakın bir ilişki bulunmuştur ($p < 0,257$). “Çok dindar” olanların % 81,8 i, “dindar” olanların % 84,8 i, “biraz dindar” olanların % 78,7 si, “dindar olmayanların” % 73,2 si bu sorumuza evet cevabını vermiştir. Buradan da dinin “kendini kabullenme” değerini artırdığını belirtebiliriz. Dolayısıyla kendini kabullenmenin intiharı önleyici bir etken olduğunu ve dinin bu yolla da intiharı önleme işlevi gördüğünü söyleyebiliriz.

Sonuç

İnsanın bu dünyadaki birinci amacı yaşamak olmuştur ve yaptığı faaliyetlerin bir çoğu bu amacı gerçekleştirmek içindir. İnsanlığın büyük çoğunluğunun en değerli varlığı olan hayatı, bazı kişiler kendi istekleri ile sonlandırmaktadır. Bu da yerin altının yerin üstünden o kişi için daha cazip olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun sebepleri çok çeşitlidir. Bu sebeplerden bazıları; hayatın sıkıntıları, yalnızlık, hayatı anlamsız görme vb.

İnsan bu dünyada çok zor şartlara maruz kalabilir ve bu durumda intihar bir seçenek olarak algılanabilir. İşte İslamiyet bu ihtimale binaen intiharı yasaklamış ve kişinin intiharın eşiğine gelmesini engelleyecek prensipler ve yaşam felsefesi getirmiştir. Çalışmamızın teorik kısmında üzerinde durulan bu prensipleri şu şekilde sıralayabiliriz; ibadetler sayesinde dinin kişiliğe etkisinin tam olarak sağlanması, sığınma ve güvende olma ihtiyacının karşılanması, sıkıntılar karşısında sabretme gücünün artırılması, din ve anlam ihtiyacının tatmin edilmesi, yaratılış gayesini bildirerek kişiye amaç verilmesi, dua sayesinde kişiye kuvvetli bir motivasyon kazandırılması, ahiret inancı geliştirilerek yaşama amacı veya adalet duygusu gibi konularda kişinin tatmin edilmesi, kişiliğin bütünleşmesi sağlanarak bütüncül bir yaşam felsefesinin oluşturulması, kişinin sosyalleştirilmesi.

Çalışmamızda İslamiyet'in getirmiş olduğu bu prensipler ancak olgun bir dindarlık seviyesine ulaşılabiliirse etkili olacağı savunulmuş ve yapılan anket çalışması sonucunda dindarlık seviyesinin intiharı önlemede önemli olduğu sonucu bulunmuştur.

İbadetlere devam durumu ile intihar arsında ki ilişki anlamlı çıkmış ve namaz kılmak, oruç tutmak gibi ibadetlere devam etmenin intiharı önlemede etkili olduğu sonucu bulunmuştur.

Dinin, kişinin kendisine, dünyaya ve geleceğe bakışını olumlu bir yöne kanalize ederek intihara karşı direnci artırdığı tespit edilmiş, dindarlık ile umut seviyesi arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur.

“Din, olaylarla başetme seviyesini artırarak intiharı engellemede önemli bir faktördür.” şeklindeki hipotezimiz yapılan anket çalışmasının sonuçlarına göre

doğrulanmış ve intihar girişiminde bulunanların başetme seviyelerinin düşük olduğu tespit edilmiştir.

Dinin, sabretme gücünü artırdığı tespit edilmiş ve sabır ile intiharın ilişkisi araştırılmış, dinin sabretme gücünü artırarak intiharı önlemede önemli bir etkisinin olduğu bulunmuştur.

Ahret inancı ile intihar arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiş ve İslam'ın intiharı engellemede ahret inancının önemli bir fonksiyonu olduğu bulunmuştur.

Dinin, sığınma ve güvende olma ihtiyacı, anlam ihtiyacı, yaratılış gayesi gibi konularda insanı tatmin ederek intiharı önlemede önemli bir faktör olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak dindarlığın intiharı engellemede önemli derecede etkisi olduğunu söyleyebiliriz fakat burada dindar olmaktan ziyade olgunlaşmış seviyede dindar olmanın önemli olduğu tespit edilmiştir. Bunun için de İslamiyet esaslarının kişilik oluşumunda merkezi rol oynaması, kişinin İslam'ın inanç esaslarını iyi özümsemiş olması ve ibadetlere düzenli devam etmesi gerektiği bulunmuştur.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- ABALI, O., **Ergenlik Dönemi ve Sorunları**, Epsilon Yayınları, İstanbul, 2004.
- ADLER, A., **Bireysel Psikoloji**, Türkçesi, ÖZGÜN, H., Hayat Yayınları, İstanbul, 2002.
- ALPER, H., **İmanın Psikolojik Yapısı**, Rağbet yayınları, İstanbul, 2002.
- AYDIN, H., **Kur'an'da İnsan Psikolojisi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 1999.
- BAHADIR, A., **İnsanın Anlam Arayışı ve Din**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2002.
- BARRETT, W., Çeviren: ÖZER, S., **İrrasyonel İnsan**, Hece Yayınları, Ankara, 2003.
- BAYMUR, F., **Genel Psikoloji**, İnkılap Yayınları, İstanbul, 1994.s
- CAFERİ, M. T., **Düşünce Arayışı**, Fecr yayınları, Ankara 1999.
- CERTEL, H., **Din Psikolojisi**, Andaç Yayınları, Ankara, 2003.
- , **Kur'an'da İnsan**, Tuğra Matbaası, Isparta, 2000.
- , **İman ve Ahlakta Kemalin Yolu**, Hamle Yayınları, İstanbul, 1993.
- COLE, L.-MORGAN, J., **Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2001.
- CÜCELOĞLU, D., **İnsan ve Davranışı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.
- ÇEKİRGE, P., **Niçin İntihar**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1996.
- ESKİN, M., **İntihar; Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme**, Ankara, 2003.
- GENÇTAN, E., **Varoluş ve Psikiyatri**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.
- , **İnsan Olmak**, Remzi Kitabevi, 6. Basım, Ankara, 1993.
- GÜÇLÜ, F., **İntihar, Umutsuzluğun Tırmanışı**, Sabev Yayınları, Ankara, 2001.
- GÜNGÖR, E., **Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2000.
- HÖKELEKLİ, K., **Din Psikolojisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1998.
- KARACA, F., **Ölüm Psikolojisi**, Beyan yayınları, İstanbul, 2000.
- KASAPOĞLU, A., **Kur'an'da İman Psikolojisi**, Yalnızkurt Yayınları, İstanbul, 1997.
- KOÇER, Ş., **Necip Fazıl'da Ölüm ve Ölümsüzlük**, Isparta Ofset, Isparta, 1997.
- KUTUP, M., Çev: NURİ, A. **İslam'a Göre İnsan Psikolojisi**, Esma Yayınları.
- MAU, Antony, **İntihar Dünya Problemi**.
- NECATİ, M. O., **Hadis ve Psikoloji**, Fecr yayınları, Ankara 2000.

- ÖZBAYDAR, B., **Din ve Tanrı İnancının Gelişmesi Üzerine Bir Araştırma**, İstanbul, 1970.
- ÖZDEMİR, S., **Korunmaya Muhtaç Gençlerin Din Öğretimi İhtiyaçları**, Tuğra Ofset, Isparta, 2002.
- PAZARLI, O., **Din Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1972.
- PEKER, H., **Din Psikolojisi**, Aksiseda Matbaası, Samsun, 2000.
- SAMBUR, B., **Bireyselleşme Yolu**, Elis Yayınları, Ankara, 2005.
- SAYAR, K., **Sufi Psikolojisi**, İnsan Yayınları, İstanbul 2000.
- ŞENTÜRK, H., **İslami Hayatın Psikolojik Temelleri**, Tuğra Ofset, Isparta, 2005.
- , **İbadet Psikolojisi**, İz Yayıncılık, İstanbul, 2000.
- , **Din Psikolojisi**, Esra Yayınları, İstanbul, 1997.
- , **Eğitim Psikolojisi**, Fakülte Kitabevi, Isparta, 1997.
- TARHAN, N., **Psikolojik Savaş**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2002.
- TOLSTOY, L. N., Çev. O. YETKİN, **İtirafımlarım**, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- ULUSUOY, T., **Din Psikolojisi**, Hisar Yayınevi, İstanbul, 1970.
- ÜLKEN, H. Z., **Tasavvuf Psikolojisi**, Kenan Matbaası, İstanbul, 1946.
- YAVUZ, K., **Günümüzde Din Eğitimi**, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Adana, 1998.
- YILMAZ, A. E., **Edebiyat ve İntihar**, Selis Yayınları, İstanbul, 2003.

Makaleler

- AKÇAY, M., “İmanın Oluşumunda Fıtratın Rolü,” **Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 1, s.273-294, 1996.
- AYDEMİR, Ç., “Türkiye’de Yaşlı İntiharları,” **Kriz Dergisi**, Sayı 7, s 21-25, 1997.
- AYDIN, M., “Tabiattan Tanrıya,” **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 3, s. 235-243, 1986.
- AYHAN, N., “Ülkemizde İntihar Verilerinin Toplanması ve Derlenmesi: kavramlar, Yöntemler ve Zaman Serileri,” **Kriz Dergisi**, Sayı 4, s 233, 1994.
- AYSEV, A., “İntihar Girişimi Olan Çocuklarda Yaşam Olayları,” **Kriz Dergisi**, Sayı 1, s. 17-21, 1993.
- BAHADIR, A., “Ergen Kişiliği Bağlamında Din-Kişilik İlişkisi,” **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 14, s.111-123, 2002.
- BAYAM, G., “İntihar Davranışı İle Depresyon, Ümitsizlik, İntihar Düşüncesi İlişkisi, Güvenirlilik Çalışması,” **Kriz Dergisi**, Sayı 3, s 253-256, 1995.

- CENGİL, M., “Tasavvufi Yaşantıya Yönelmede Etkili Olan Psiko-Sosyal Nedenler,” **Tasavvuf**, Sayı 11, s. 213-240, 2003.
- CERTEL, H., “İslami İbadetlerin Psiko-Sosyal İşlevleri,” **EKEV Akademik Dergisi**, Sayı 3, s. 147-156, 1998.
- , “Ahiret İnancının Psikolojik Temelleri,” **Akademik Araştırmalar**, Sayı 2, s. 42-46, 1997.
- CEYHUN, B., “Yaşlılık-Narsistik Krizler ve İntihar,” **Kriz Dergisi**, Sayı 2, s 331-333, 1994.
- COŞKUN, İ., “Kur’an Işığında İnkârın Psikolojik Sebepleri,” **Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 1, s.119-149, 1999.
- ÇAYKÖYLÜ, A., “Özkıyım Girişiminde Bulunanlarda Sosyo-Demografik Özellikler ve Tanı Dağılımı,” **Kriz Dergisi**, Sayı 5, s 37-42, 1997.
- ÇUHADAROĞLU, F., “Adolesan İntiharları ve Kendilik İmgesi,” **Türk Psikiyatri Dergisi**, Sayı 4, s 29-37, 1993.
- DİLBAZ, N., “Umutsuzluk Kavramı: Depresyon ve İntiharda Önemi,” **Kriz Dergisi**, Sayı 1, s 134-138, 1993.
- DİLSİZ, A., “Çocuk ve Gençlerde İntihar Girişimi: Kontrollü Bir Çalışma,” **Kriz Dergisi**, Sayı 4, s 1-6, 1996.
- , “İntihar Girişiminde Belirtilen Nedenler,” **Kriz Dergisi**, Sayı 1 s. 124-128, 1993.
- DEMİRCİ, M., “İslam Tasavvufuna Giriş,” **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 3, s.215-233, 1986.
- DİNDAR, B., “Sokrates ve J. P. Sartre Felsefesinde İnsan,” **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 1, s. 77-86.
- DURAK, A., “Beck Umutsuzluk Ölçeği Geçerlilik Çalışması,” **Kriz Dergisi**, Sayı 2, s 311-319, 1994.
- EGEMEN, B., “Ölüm Üzerine,” **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 11, s. 31-34, 1963.
- ESKİN, M., **İntihar; Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme**, Çizgi Yayınevi, Ankara, 2003.
- FIRAT, E., “Ergenlikte Din,” **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 24, s.583-592, 1981.
- , “Çocukta Din,” **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 2, s. 315-329, 1978.
- FİDANER, C., “Türkiye’de Yaşlı İntiharları Epidemiyolojisi,” **Türk Psikiyatri Dergisi**, Sayı 5, s 69-71, 1994.
- , “Dünyada Yaşlı İntiharları Epidemiyolojisi,” **Kriz Dergisi**, Sayı 1, s.22-25, 1993.
- GÜNEY, M., “Şizofrenide Depresyon ve İntihar,” **Kriz Dergisi**, Sayı 1, s 76-83, 1993.

- HARAN, S., "P-Kuam İntihar Düşüncesi Ölçeği: Ölçek Geliştirme Üzerine Bir Pilot Çalışma," **Kriz Dergisi**, Sayı 3, s 233-234, 1995.
- , Depresyon, Umutsuzluk, Sosyal Beğenirlik ve Kendini Kurgulama Düzeyinin İntihar Fikirleri İle İlişkisi," **Kriz Dergisi**, Sayı 3, s 247-251, 1995.
- HOLAT, H., "İntihar Girişimlerinde Ümitsizlik ve Depresyon," **Kriz Dergisi**, Sayı 2, s 320-322, 1994.
- HÖKELEKLİ, H., "Ölümle İlgili Tutumların Dini Davranışla İlişkisi Üzerine Bir Araştırma (II)," **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 4, Sayı 4, s. 87-98, 1992.
- , H., "Ölüm ve Ölüm Ötesi Psikolojisi," **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 3, Sayı 3, s. 151-165, 1991.
- , H., "Ergenlik Çağı Davranışlarına Din Eğitiminin Etkisi," **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, s. 35-51, 1986.
- , "Ergenlik Döneminde Dini Şüpheler," **Din Öğretimi Dergisi**, Sayı 14, s. 73-82, 1988.
- KAYIKLIK, H., "Allport'a Göre Dini Yaşayışa Gelişimsel Bir Açılım," **Dini Araştırmalar**, Sayı 15, Cilt 5, s. 121-138, 2003.
- , "Bireysel Dindarlığın Psikolojik Kaynakları," **Dini Araştırmalar**, Sayı 13, Cilt 5, s. 27-40, 2002.
- , "Kur'an'daki Dualar Üzerine Psikolojik Bir Değerlendirme," **Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 1, s. 135-160, 2001.
- KOÇ, B., "Kişilik ve Din," **Tabula Rasa**, Sayı 4, s. 89-95, 2002.
- KOÇ, M., "Yaşlılık Döneminde Ölüm Ötesi Psikolojisi Üzerine Bir Alan araştırması," **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 8, s.203-228, 2004.
- , "Ölüm Psikolojisi II," **Tasavvuf**, sayı 9, s. 337-362, 2002.
- KOÇAL, N., "yatan Psikiyatrik Hastalardan İntihar Girişimi olanlarda Demografik Özellikler ve Psikiyatrik Bozuklukların retrospektif Araştırması," **Kriz Dergisi**, Sayı 2, ss. 327-329, 1994.
- KULA, N., "Deprem ve Dini Başaçıkma," **Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 1, s.234-255, 2002.
- "Yaşlılık Döneminde Dini İlgi ve Faaliyetler," **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 4, Sayı 4, s. 343-346, 1992.
- , "Humanistik Dini Psikoloji: Din Psikolojisinde Yeni Bir Bölüm," **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 4, Sayı 4, s.347-354, 1992.
- KUŞAT, A., "Eğitim ve Dinin Benlik Gelişimiyle İlişkisi," **Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 11, s. 97-103, 2001.
- ODAĞ, C., "Özkıyım: Bir Tanımlama Denemesi," **Türk Psikiyatri Dergisi**, Sayı 5, s 265-270, 1994.

- OKMAN, T., “Türkiye’de İntihar İstatistiklerinin Metodolojisi, Sistemi ve Eğilimi,” **Kriz Dergisi**, Sayı 5, s 45-57, 1997.
- ORAL, E. A., “İntihar Girişimi Olan Kadınların Duygularını Açma Davranışı,” **Kriz Dergisi**, Sayı 2, s 299-310, 1994.
- ÖZDOĞAN, Ö., “İnsan-Kutsal Kitap İlişkisi,” **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 41, s. 293-308, 2004.
- ÖZGÜVEN, H. D., “ “Ulusal Sağlık”: İngiltere’de İntiharın Önlenmesi,” **Kriz Dergisi**, Sayı 4, s 7-12, 1996.
- , “İsveç’te İntiharın Önlenmesiyle İlgili Ulusal Bir Program,” **Kriz Dergisi**, Sayı 4, s 13-15, 1996.
- , “Norveç’te İntiharın Önlenmesiyle İlgili Ulusal Plan,” **Kriz Dergisi**, Sayı 4, s 17-21, 1996.
- ÖZER, A., “Eğitimde İslami Hedefler,” **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 3, s. 205-214, 1986.
- ÖZTÜRK, Y. N., “Bir Fıtrat Dini Olarak İslam’ın Karakteristikleri,” **Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 3, s. 257-276, 1985.
- PALABIYIKOĞLU, R., İntihar Girişimi Olan ve Olmayan kriz Olgularının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi,” **Kriz Dergisi**, Sayı 5, s 25-31, 1997.
- , İntihar Davranışında Ailenin Rolü Ve Önemi, **Kriz Dergisi**, Sayı 1, s 62-68, 1993.
- , “İntihar Girişimi Olan ve Olmayan Depresiflerin Aile İşlevselliği,” **Kriz Dergisi**, Sayı 1, s 114-123.1993.
- , “İntihar Girişiminde Bulunanların Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi, **Kriz Dergisi**, Sayı 1, s 69-75, 1993.
- , “Yaşlılarda Depresyon ve Yaşam Doyumu,” **Kriz Dergisi**, Sayı 1, s. 26-31, 1993.
- PEKER, H., “İntihar, Sebepleri Nedir ve Ona Nasıl Engel Olunur?,” **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 2, s. 105-115,1987.
- , “Olumlu Şahsiyet Özellikleri ve Din,” **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 1, s. 100-105,1986.
- SAYIL, I., “Bipolar Bozukluklarda İntihar,” **Kriz Dergisi**, Sayı 5, s 41-44, 1997.
- , “İntihar Girişimleri: Yardım Çağrısı,” **Kriz Dergisi**, Sayı 3, s 243-245, 1995.
- , Türkiye’de İntihar Sorunu,” **Kriz Dergisi**, Sayı 2, s 293-298, 1994.
- , “Ankara’da İntihar Girişimleri Üzerine Bir Çalışma,” **Kriz Dergisi**, Sayı 1, s 56-61. 1993.
- ŞAHİN, A. R., “Hastane Tedavisi Gerektiren İntihar Girişimleri,” **Kriz Dergisi**, Sayı 1, s 129-133, 1993.
- ŞAHİN, A., “Dindarlığın Etkileri (II) (Bireysel Düzey),” **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 11, s. 177-190, 2001.

- , "Dindarlığın Etkileri (I) (Bireysel Düzey)," **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 10, s. 453-473, 2000.
- ŞENTÜRK, H., "Ölüm Gerçeği ve Allah İnancı," **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 1, s. 303-312, 1983.
- , "İbadetin Mahiyeti ve Şahsiyet Gelişimindeki Fonksiyonu," **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 2, s. 223-229, 1985.
- , "İbadetin Manası ve Fonksiyonları Üzerine Psikolojik Bir Bakış Denemesi," **Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 1, s. 152, 1994.
- TÜTÜNCÜ, M., "Kur'an ve Hadislerde İnsan Psikolojisi," **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 3, s. 189-193, 1986.
- TÜZER, T., "İntihar Girişiminde Yöntem Seçimini Etkileyen Faktörler," **Kriz Dergisi**, Sayı 3, s. 257-259, 1995.
- , "İntihar Davranışı İçin Riskli Olabilecek Davranışların Belirlenmesi," **Kriz Dergisi**, Sayı 3, s. 261-263, 1995.
- USLU, R., "Çocuk ve Ergenlerin İntihar Davranışına Yönelik Bütünleyici Bir Teori Yaklaşımı," **Kriz Dergisi**, Sayı 1, s. 88-97, 1993.
- UYSAL, V., "İslami Dindarlık Ölçeği Üzerine Bir Pilot Çalışma," **İslami Araştırmalar**, Sayı 8, s. 263-271, 1995.
- ÜLKEN, H. Z., "Tasavvuf Psikolojisi," **Kenan Matbaası**, s. 193-206, İstanbul, 1946.
- YAPAREL, R., "Depresyon ve Dini İnançlar ile Tabiatüstü Nedensel Yüklemeler Arasındaki İlişkiler," **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 8, s. 275-299, 1994.
- , "Dini Tecrübe," **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 3, s. 195-203, 1986.
- YASA, M., "Ölümden Sonra Hayatın Psikolojik Değeri," **Tasavvuf**, Sayı 5, s. 75-82, 2001.
- YAVUZ, K., "Din Psikolojisinin Araştırma Alanları," **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 3, s. 87-105,
- YILDIZ, M., "Çocukta Din," **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 10, s. 183-205, 1998.
- , "İslam'da Ölüm Anlayışı," **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 9, s.363-390, 1995.

Ek 1 Uygulanan anket formu

1. Yaşınız. ()
 2. Cinsiyetiniz. () Kadın () Erkek
 3. Öğrenim durumunuz.
() İlkokul mezunu() Ortaokul mezunu() Lise mezunu () Üniversite mezunu
 4. Medeni durumunuz. () Bekar() Evli () Boşanmış () Dul
 5. Aileniz hangi sosyo-ekonomik kesime dahildir?
() Üst (zengin) () Ortanın üstü () Orta () Ortanın altı () Alt (fakir)
 6. Dini bilgi düzeyiniz sizce nasıl. () Yetersiz () Yeterli () Kısmen yeterli
 7. Dindar olup olmama açısından kendinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?
() Çok dindar () Dindar () Biraz dindar () Dindar değil
 8. Namaz kılma durumunuz nedir?
() Bütün namazlarımı kılarım () Bazen aksattıklarım olsa da bütün namazlarımı kılmaya çalışırım () Cuma ve bayram namazlarını kılarım
() Yalnız bayram namazlarını kılarım () Hiç namaz kılmam
 9. Oruç tutma durumunuz nedir?
() Ramazan orucunu tutarım () Ramazan orucunu bazen tutarım
() Hiç oruç tutmam () Ramazan orucuna ek olarak nafîle oruçta tutarım
 10. Hiç intihar etmeyi düşündünüz mü? () Evet () Hayır
 11. Hiç intihar girişiminde bulundunuz mu? () Evet () Hayır
- Lütfen anlatır mısınız.
12. “İntihar etmek bazen tek çözüm olabilir.” görüşüne katılıyor musunuz?
() Evet () Hayır
 13. İntihar edenlere karşı bakışınız nasıldır?
() Olumsuz () Olumlu () Kararsız () Sadece üzülürüm

14. İntihar eden kişinin ahirette cezalandırılacağına inanıyor musunuz?

Evet Hayır

15. İntihar etmemek için sizce en önemli sebep nedir?

Buna hakkımız yoktur. Dinin yasaklamış olması.

İntihar bir çözüm değildir. Diğer...

16. Hayatın üzüntülü veya sıkıntılı yanlarının sevinçli ve huzurlu yanlarından daha fazla olduğunu düşünür müsünüz?

Evet Hayır

17. Sizce en geçerli intihar sebebi hangisi olabilir?

Çevre tarafından dışlanma, yalnızlık Hayatı anlamsız görme

Yaşlılık Hastalık Maddi zorluk çekme Boşanma

Sevdiğinde ayrılma veya karşılık görmeme Sınavlarda başarısızlık

18. İntihara bakış açınızı belirleyen kaynak nedir?

Din Aile Mantık Okul Kültür Diğer

19. Kendinizi kabulleniyor musunuz? Yaptıklarınızdan memnun musunuz?

Evet Hayır

20. Sizce her şeye rağmen hayat yaşamaya değer mi? Evet Hayır

21. Gelecekte umutlu musunuz? Evet Hayır

22. Karşınıza çıkabilecek sorunlarla baş edebileceğinize inanıyor musunuz?

Evet Hayır

23. İntihar edenlerin hayatta başarısız olup, elenen insanlar olduğunu düşünür müsünüz? Evet Hayır

24. Hayatta karşılaşılan her şeyin bir imtihan olduğuna ve mutlaka altından kalkabileceğinize inanıyor musunuz?

Evet Hayır

25. Hayatın size haksız davrandığını düşünür müsünüz?

Evet Hayır

26. Çekilen sıkıntılara karşı sabırlı olunca sevap kazandığınıza inanır mısınız?

Evet Hayır